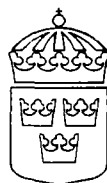

Socialutskottets betänkande

1989/90:SoU15

Vård i vissa fall av barn och ungdomar

1989/90
SoU15

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet proposition 1989/90:28 Vård i vissa fall av barn och ungdomar och de motioner som väckts med anledning av propositionen. Dessutom behandlas ett antal motioner om insatser för barn och ungdomar som väckts under den allmänna motionstiden 1989. Totalt behandlas ett knappt sjuttioal motionsyrkanden.

Utskottet tillstyrker i betänkandet förslaget till lag med särskilda bestämmelser om vård av unga och avstyrker ett motionsförslag (vpk) om avslag på propositionen. Även i övrigt tillstyrker utskottet propositionsförslagen.

Med anledning av tolv motionsyrkanden (s,m,fp,c) om problem och brister när det gäller vården av ungdomar vid hemmen för särskilt noggrann tillsyn uttalar utskottet att det anser att situationen är helt oacceptabel. Ungdomar med ofta svåra sociala problem och behov av kvalificerad vård under mycket lång tid får i många fall över huvud taget ingen vård, eller en helt otillfredsställande sådan, konstaterar utskottet. Dessutom sker inte den nödvändiga reaktionen från samhällets sida när en ung person begått brott eller hamnat i missbruk, uttalar utskottet vidare.

Utskottet understryker vikten av att de utredningar som ligger till grund för ansökningar om vård är så noggranna och allsidiga att valet av vård blir riktigt. Särskilt viktigt är det, enligt utskottets mening, att ungdomar med psykiska problem undersöks noggrant så att rätt diagnos kan ställas och de kan få den vård som de behöver.

För att möta efterfrågan på vård för de svårast störda ungdomarna krävs inte enbart ett tillräckligt antal platser på hem för vård eller boende. En betydligt mer differentierad vård än för närvarande måste kunna erbjudas. Det får vidare enligt utskottet inte förekomma någon tvekan om fördelningen av ansvaret landsting och kommuner emellan. Det är helt nödvändigt att en samverkan på riksnivå om denna vård nu kommer till stånd, framhåller utskottet. För vissa typer av vård bör övervägas att inrätta hem som har hela riket som upptagningsområde. När det gäller inskrivning i hem för särskild tillsyn finns det enligt utskottet skäl att överväga en annan ordning än den nuvarande. Vidare måste garantier skapas för att den länsövergripande planering som nu

skall ske verkligen leder till det önskade resultatet. Den inventering som skulle vara slutförd den 1 juli 1990 bör enligt utskottet bedrivas med stor skyndsamhet och, om möjligt, slutföras tidigare.

Utskottet anser vidare att statsbidragen i ett avseende borde kunna utnyttjas bättre som styrinstrument, nämligen när det gäller att stimulera uppbyggnaden av en mer differentierad vård i hemmen för särskild tillsyn. Regeringen bör enligt utskottet ta upp nya diskussioner med kommun- och landstingsförbunden och därefter återkomma till riksdagen med förslag till förändringar av statsbidragets konstruktion för åren 1991 och 1992. En justering av statsbidragen, när det gäller uppbyggnaden av differentierad vård i dessa hem, bör vidare i princip ske direkt genom beslut av regering och riksdag och inte i form av ett godkännande av resultatet av förhandlingar mellan stat och kommun, menar utskottet. Vad utskottet anför om hemmen för särskild tillsyn föreslås riksdagen ge regeringen till känna.

Utskottet har också övervägt en beteckning för dessa hem och därvid stannat för uttrycket särskilda ungdomshem. Benämningen bör enligt utskottet införas i 12 § LVU.

Mot utskottets ställningstagande beträffande ett förändrat huvudmannaskap för de särskilda ungdomshemmen reserverar sig utskottets m-ledamöter.

Med anledning av en motion (s) föreslår utskottet att riksdagen ger regeringen till känna vad utskottet anför om en särskild utredning av frågan om huruvida den anmälnings- och uppgiftsskyldiga kretsen av myndigheter och yrkesgrupper enligt 71 § socialtjänstlagen bör utvidgas. Med anledning av en annan motion (s) uttalar utskottet att det i samband med nämnda utredning kan finnas skäl att ytterligare överväga hur reglerna om uppgiftsskyldighet i samma paragraf korresponderar med reglerna om vittnesplikt och det generella frågeförbudet. Även vad utskottet anför i samband härmed föreslås riksdagen ge regeringen till känna.

Övriga motionsyrkanden avstyrks.

Till betänkandet har fogats 15 reservationer och ett särskilt yttrande.

Propositionen

I proposition 1989/90:28 Vård i vissa fall av barn och ungdomar har regeringen (socialdepartementet) föreslagit riksdagen att anta

dels de av lagrådet helt eller delvis granskade förslagen till

1. lag med särskilda bestämmelser om vård av unga,
2. lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620),
3. lag om ändring i föräldrabalken,
4. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429),

dels förslagen till

5. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
6. lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd,
7. lag om ändring i kreditupplysningslagen (1973:1173),
8. lag om ändring i brottsskadelagen (1978:413),

9. lag om ändring i lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn,

10. lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,

11. lag om ändring i delgivningslagen (1970:428),

12. lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,

13. lag om ändring i brottsbalken,

14. lag om ändring i datalagen (1973:289),

15. lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967),

16. lag om ändring i folkbokföringslagen (1967:198),

17. lag om ändring i skollagen (1985:1100),

18. lag om ändring i utlänningslagen (1989:529).

Lagförslagen fogas till betänkandet som *bilaga 1*.

Vidare bereds riksdagen tillfälle att ta del av vad i propositionen anförts om överflyttande av vårdnaden till familjehemsföräldrar (avsnitt 5).

Motioner

Motioner väckta med anledning av proposition 1989/90:28

1989/90:So1 av Sten Svensson m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en sammanställning och värdering av uppgifter kring barn utsatta för våld och sexuella övergrepp,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om en preciserad lagstiftning om socialnämndernas skyldighet till preventiva åtgärder på sådant sätt som anges i motionen,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förändringar av socialtjänstförordningens 21 § och 26 §,

4. att riksdagen beslutar ändra socialtjänstlagens 71 § vad gäller barnhälsovårdens centrala position i det preventiva arbetet på sådant sätt som anges i motionen.

1989/90:So2 av Göran Ericsson (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nödvändigheten av en snabb utbyggnad av de så kallade § 12-hemmen,

2. att riksdagen hos regeringen begär utredning om möjligheten av ett delat huvudmannaskap för de så kallade § 12-hemmen,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nödvändigheten av förlängda utredningstider för ärenden enligt LVU.

1989/90:So3 av Hugo Hegeland (m) vari yrkas att riksdagen beslutar om tillägg i föreslagen lagtext rörande vård i vissa fall av barn och ungdomar, 4 §, i enlighet med vad som i motionen anförts.

1989/90:SoU15

1989/90:So4 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen avslår regeringens proposition 1989/90:28 om vård i vissa fall av barn och ungdomar,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ny lag för vård av barn och ungdomar, i enlighet med vad som anförts i motionen.

1989/90:So5 av Lena Öhrsvik (s) vari yrkas

1. att riksdagen avslår förslaget att socialnämnden var tredje månad skall överväga om flyttningsförbud skall bestå,

2. att riksdagen beslutar om ändring i 71 § i socialtjänstlagen i enlighet med vad som anförts i motionen samt att erforderlig lagtext utarbetas i behörigt utskott,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om vittnesplikt,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om barns talerätt.

1989/90:So6 av Karin Israelsson m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om familjens betydelse för att förebygga ungdoms-problemen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en god barnomsorg,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skolans roll för att förebygga ungdomsproblem-en,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sambandet mellan ungdomsbrottslighet och dro-ger,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av en arbetsmarknadspolitik som förhind-rar utslagning av ungdomar,

6. att riksdagen hos regeringen begär förslag om ändrat huvudman-naskap av de s.k. paragraf 12-hemmen i enlighet med vad som i motionen anförts,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av kontroll av den vård som bedrivs på alternativa vårdhem,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av speciella insatser för särskilt vårdkrä-vande ungdomar,

10. att riksdagen begär att regeringen skall ta initiativ till en översyn av de utbildningsinsatser som behövs för personal vid vårdhem och för familjehemsföräldrar,

11. att riksdagen begär att regeringen tar initiativ till en analys av invandrarungdomars behov och krav i LVU-vården,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av ett större antal behandlingsenheter inom den ungdomspsykiatriska verksamheten,

13. att riksdagen beslutar, med avslag på proposition 1989/90:28 i denna del, att begreppet "påtaglig risk" i 2 § och 3 § lag med särskilda bestämmelser om vård av unga ersätts med begreppet "uppenbar risk",

14. att riksdagen beslutar, med avslag på proposition 1989/90:28 i denna del, att begreppet "annat socialt nedbrytande beteende" i 3 § lag med särskilda bestämmelser om vård av unga ersätts med begreppet "annat socialt nedbrytande levnadssätt",

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av precisering av förutsättningarna för vård,

16. att riksdagen avslår proposition 1989/90:28 såvitt avser reglerna om flyttningsförbud i enlighet med vad som anförts i motionen.

1989/90:So7 av Daniel Tarschys m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär att det inrättas en parlamentarisk beredning för att följa institutionsvården samt det förebyggande arbetet inom socialtjänstens område med inriktning på barn och unga,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om socialjourverksamhet,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om jourplaceringar inom LVU-vården,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ungdomar som visat sig alltför våldsamma eller ohanterliga för § 12-hem,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av personalutveckling och fortbildning bland grupper som arbetar inom socialtjänsten med barn och unga och inom vård enligt LVU,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att socialtjänstlagen skall omfattas av liknande krav på dokumentation som LVU,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vårdnadsöverflyttningar vid mycket långa familjehemsplaceringar,

8. att riksdagen hos regeringen begär en utredning om de ekonomiska villkoren vid vårdnadsöverflyttningar,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en barnombudsmannatjänst bör inrättas i enlighet med vad som anförts i motionen,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts under rubriken socialtjänst — kriminalvård.

1989/90:So8 av Hans Göran Franck och Anita Johansson (båda s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen (1) anförts om behovet av anvisningar till socialstyrelsen med beaktande av socialberedningens utredningsarbete,

2. att riksdagen beslutar om förtydliganden beträffande "annat förhållande" (2) och "jämförbart beteende" (3) i enlighet med vad som anförts i motionen.

3. att riksdagen beslutar bifalla vad som i motionen föreslagits beträffande regler som anger syftet med lagen (5), tillfälligt omhändertagande (7), utförligare föreskrifter för ansökan om vård med stöd av LVU (8a), liksom barn- och ungdomspsykiatrisk utredning m.m.(8b), särskild kontaktperson (9), förkortat umgängesförbud i vissa fall för barn (10) och om kontakter under tvångstiden (11),

4. att riksdagen avslår förslaget om utökad tvångsvård (4) och skärpning av möjligheterna till att överflytta vårdnaden till familjehemsföräldrar för små barn (6),

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av att stärka barnets och föräldrarnas ställning juridiskt och socialt (12).

1989/90:So9 av Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om 71 § andra stycket i socialtjänstlagen.

Motioner väckta under allmänna motionstiden 1989

1988/89:So209 av Carl Bildt m.fl. (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om familjens betydelse i det brottsförebyggande arbetet.

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:Ju805.

1988/89:So239 av Karin Wegestål och Maj-Inger Klingvall (båda s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en träningskola efter dansk modell för ungdomar som gjort sig skyldiga till brott.

1988/89:So251 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tvångsomhändertagande av barn,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tonårsinstitutioner (§ 12-hem).

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts angående det angelägna i att regeringen skyndsamt tar initiativ till att rådande problem och brister beträffande § 12-hemmen analyseras och åtgärdas.

1988/89:So258 av Jerry Martinger m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om statligt huvudmannaskap för s.k. § 12-hem på sätt som anges i motionen,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om vidgade möjligheter till vistelse på låsbar enhet på s.k. § 12-hem på sätt som anges i motionen.

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om särskilda s.k. § 12-hem under kriminalvårdsstyrelsens huvudmannaskap på sätt som anges i motionen,

4. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om sociala myndigheters möjligheter att ingripa mot unga som begår brott, på sätt som anges i motionen.

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:Ju810.

1988/89:So259 av Eva Johansson m.fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utvecklade kontakter mellan polis, åklagare och kommun för åtgärder mot våld och kriminalitet bland unga,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att det fortsatta utredningsarbetet angående ändringar i LVU inriktas på att alla ungdomar garanteras behandling i de s.k. § 12-hemmen eller garanteras seriösa vårdalternativ med adekvat uppföljning.

1988/89:So278 av Jerry Martinger och Margit Gennser (båda m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till kortare tidsfrister och stramare villkor för omhändertaganden enligt lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

1988/89:So293 av Rosa Östh och Ulla Tillander (båda c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av särskilda åtgärder för vård av unga,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om statligt huvudmannaskap för den verksamhet som har ansvaret för vård av unga med särskilt svåra problem.

1988/89:So303 av Rolf Dahlberg m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om statligt huvudmannaskap för § 12-hem på sätt som anges i motionen,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om vidgade möjligheter till vistelse på låsbar enhet på § 12-hem på sätt som anges i motionen,

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om särskilda § 12-hem under kriminalvårdsstyrelsens huvudmannaskap på sätt som anges i motionen,

4. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om sociala myndigheters möjligheter att ingripa mot unga som begår brott på sätt som anges i motionen.

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:Ju816.

1988/89:So312 av Karin Ahrlund och Birgit Friggebo (båda fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om prövning av studiebesök på kriminalvårdsanstalt inom ramen för socialtjänsten.

1988/89:So318 av Lena Öhrsvik (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behov av förändringar i LVU.

1988/89:So327 av Charlotte Cederschiöld (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en översyn av krav och tidsfrister för omedelbara omhändertaganden samt av villkoren för permanenta omhändertaganden, syftande till skärpta krav i enlighet med vad i motionen anförts.

1989/90:SoU15

1988/89:So330 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående åtgärdsplan samt samordnande instanser när det gäller unga lagöverträdare.

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:Ju821.

Utskottet

Bakgrund

Socialtjänstlagen (1980:620) och lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) antogs av riksdagen våren 1980 efter ett enhälligt tillstyrkande av socialutskottet (SoU 1979/80:44). Hösten 1981 antogs lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). De tre lagarna trädde i kraft samtidigt den 1 januari 1982 och ersatte då de tidigare lagarna om barnavård, nykterhetsvård, socialhjälp, social centralnämnd m.m. LVM har ersatts med *lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (nya LVM)* som trädde i kraft den 1 januari 1989.

Socialtjänstlagen är en ramlag och skiljer sig från de tidigare vårdlagarna, bl.a. genom att den inte preciserar vilka åtgärder som skall vidtas i ett visst fall. Detta skall i stället bedömas med utgångspunkt i behovet i varje individuellt fall. Den enskildes problem skall ses i förhållande till hela hans sociala situation. En samlad lösning bör eftersträvas. Socialtjänsten skall bygga på respekt för människors självbestämmanderätt och integritet. Vård och behandling skall, så långt det är möjligt, genomföras i frivilliga former.

När det gäller barn och ungdomar kompletteras socialtjänstlagen av LVU, som för vissa kvalificerade fall öppnar möjlighet till vård utom hemmet, även om den unge eller hans föräldrar inte vill ha någon vård för den unge. Vård enligt LVU beslutas av länsrätten. Utgångspunkten för regleringen är emellertid att LVU bara skall tillgripas när behövlig vård inte kan ges den unge i frivillig form.

Socialberedningen (S 1980:07) tillsattes 1980 och överlämnade därefter ett flertal delbetänkanden. I augusti 1987 överlämnades slutbetänkandet (SOU 1987:22) *Missbrukarna, Socialtjänsten, Tvånget*.

Socialberedningen fick genom nya direktiv år 1982 (Dir. 1982:106) i uppdrag att göra en översyn av LVU. Beredningen skulle följa tillämpningen av LVU och överväga huruvida lagen i sina olika delar hade fått en lämplig utformning. I februari 1986 överlämnade beredningen betänkandet (SOU 1986:20) *Barns behov och föräldrars rätt — Socialtjänstens arbete med utsatta familjer*. I betänkandet läggs fram förslag till en helt ny lag — lag om tvångsomhändertagande av unga.

Genom beslut den 6 oktober 1986 förordnade dåvarande chefen för socialdepartementet Gertrud Sigurdsen den dåvarande justitieombudsmannen Tor Sverne att som särskild utredare företa en översyn av LVU med utgångspunkt i socialberedningens förslag. I april 1987 överlämnade den särskilde utredaren betänkandet (Ds S 1987:3) *Översyn av LVU*. I betänkandet redovisas en rad överväganden och förslag som syftar till att genom förtydliganden och preciseringar av LVU — och i någon mån socialtjänstlagen — öka möjligheterna att med beaktande av rättssäkerhetens krav ge barn och ungdomar det skydd som socialtjänstreformen förutsatte. De förändringar som föreslås har utredaren ansett kunna ske inom ramen för den nuvarande lagstiftningen.

Propositionsförslaget i huvuddrag

I propositionen föreslås att en ny lag ersätter lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. I den nya lagen föreslås preciseringar av grunderna för att bereda barn och ungdomar vård. Begreppet "fara" som en grundläggande förutsättning för att bereda vård överges och ersätts med "påtaglig risk för skada". Det nya begreppet föreslås bli använt både i fråga om brister i den unges hemmiljö (de s.k. miljöfallen) och vid brister i den unges beteende (de s.k. beteendefallen). Möjligheterna att ingripa tidigare i beteendefallen ökar därmed. Beskrivningarna av förutsättningarna för att bereda någon vård i miljöfallen föreslås bli kompletterade genom att några av de svåraste problemsituationerna uttryckligen omnämns. När det gäller att bereda ungdomar vård på grund av deras eget beteende föreslås förutsättningarna för detta bli jämkade i förtydligande syfte.

Har den unge beretts vård på grund av brister i hemmiljön föreslås att socialnämnden minst en gång var sjätte månad — i stället för en gång om året som gäller för närvarande — skall överväga om vården fortfarande behövs. Detsamma föreslås gälla i fråga om placeringar som gjorts med föräldrarnas samtycke. I fråga om beteendefallen behålls nuvarande bestämmelse om formlig prövning av vården var sjätte månad.

Det föreslås att socialnämnden minst en gång var tredje månad skall överväga om ett beslut i fråga om umgänge mellan den unge och en förälder, eller någon annan som har vårdnaden om honom, fortfarande behövs.

Bestämmelserna om flyttningsförbud föreslås bli flyttade från socialtjänstlagen till den nya lagen med vissa ändringar. Länsrätten skall, efter ansökan av socialnämnden, besluta i fråga om flyttningsförbud för viss tid eller tills vidare. Förutsättningen för ett förbud skall vara att det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas om han skiljs från det hem där han stadigvarande vårdas och fostras.

Förslag lämnas om att offentligt biträde skall kunna förordnas i mål om flyttningsförbud.

Anmälnings- och uppgiftsskyldigheten enligt socialtjänstlagen vid befarade missförhållanden i den unges hemmiljö föreslås bli utvidgade till att gälla — förutom myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom — också alla andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Anmälnings- och uppgiftsskyldigheten gäller också dem som är anställda vid dessa myndigheter samt vissa angivna yrkesutövare.

I propositionen läggs vidare fram förslag till följdändringar i andra lagar huvudsakligen med anledning av den nya lagstiftningen om vård av unga. Ändringarna är av rent lagteknisk karaktär.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 juli 1990.

Frågan om avslag på propositionens förslag och begäran om nytt förslag

I motion 1989/90:So4 av Lars Werner m.fl. (vpk) yrkas att riksdagen avslår regeringens proposition (yrkande 1) samt att riksdagen hos regeringen begär förslag till ny lag om vård av barn och ungdomar (yrkande 2). Motionärerna anser att socialberedningens förslag utgör ett lämpligare underlag för en sociallagstiftning än propositionsförslaget. Motionärerna har också synpunkter på vissa enskilda förslag i propositionen. Exempelvis bör enligt motionärerna begreppet "omedelbart omhändertagande" ersättas med uttrycket "tillfälligt omhändertagande". Vidare borde lagen innehålla en bestämmelse om att utredningen skall innehålla en avvägning mellan positiva och negativa sidor i klientens livssituation. Det s.k. "mellanvårdstvånget" har inte någon praktisk betydelse och borde kunna utgå ur lagen, menar motionärerna. Frågan om vårdens kvalitet har fått för litet utrymme i propositionen, påpekar motionärerna vidare och framhåller att staten bör återta huvudmannaskapet för någon eller några institutioner.

Utskottet gör följande överväganden.

I propositionen anges vissa utgångspunkter för en ändrad lagstiftning om vård av unga. Det erinras om att de grundläggande behov som barn har rätt att få tillgodosedda av sina föräldrar och andra vårdnadshavare finns angivna i 6 kap. 1 § föräldrabalken. Där stadgas att barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. De skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

Om barns grundläggande rättigheter kränks måste samhället kunna ingripa för att skydda barnet. Föresättningsarna för sådana ingripanden ges i förslaget till ny LVU.

Det är, enligt utskottets uppfattning, mycket viktigt att socialtjänstens insatser i form av hjälp och stöd till utsatta familjer sätts in i ett tidigt skede och att de äger rum i samförstånd med föräldrar och barn. Om frivilliga insatser visar sig vara otillräckliga eller omöjliga att genomföra, bör bestämmelser finnas för att trygga samhällets möjligheter att kunna ge barn och ungdomar den vård och behandling som de behöver och hindra att de ungas hälsa och utveckling utsätts för skada.

Bestämmelserna måste vidare, som också påpekas i propositionen, utformas så att kraven på rättssäkerhet iakttas när det gäller såväl den unge som föräldrarna. Förutsättningarna för tvångsingripanden bör i lagen vara så preciserade som möjligt och reglerna om överklagande ge utrymme för att överklaga i princip alla beslut av socialnämnd eller domstolar som berör de inblandade parterna.

Utskottet anser att propositionsförslaget fyller dessa allmänna krav och kan läggas till grund för lagstiftning. Utskottet avstyrker därför motion So4 (vpk) yrkandena 1 och 2.

En parlamentarisk beredning

I motion 1989/90:So7 av Daniel Tarschys m.fl. (fp) yrkas att riksdagen hos regeringen begär att det inrättas en parlamentarisk beredning för att följa institutionsvården samt det förebyggande arbetet inom socialtjänstens område med inriktning på barn och unga (yrkande 1). Det är viktigt att vaka över hur tillgången på nödvändiga platser utvecklas och hur den öppna vården byggs ut, anser motionärerna.

I betänkandet SoU 1979/80:24 (s. 2 f.) framhöll utskottet önskvärdheten av att en så omfattande reform som socialtjänstreformen följdes upp och gjordes till föremål för systematisk utvärdering. Särskilt viktigt var att studera hur socialtjänstreformens grundläggande intentioner förverkligades i den praktiska verksamheten och hur vården inom socialtjänsten förhöll sig till andra vårdformer, anfördes det. Den del av den nya lagstiftningen som innehöll bestämmelser om vård utan samtycke måste vidare enligt utskottet ses mot bakgrund av socialtjänstens funktionssätt i stort. Utskottet ansåg därför att den i socialtjänstpropositionen aviserade parlamentariska utredningen borde ges större bredd än vad som förutskickades i propositionen. Utredningsarbetet borde göras av en parlamentariskt sammansatt beredning. Utskottet framhöll vidare att beredningen skulle uppmärksamma vad riksdagen anförde vid sin slutliga behandling av socialtjänstpropositionen. Detta gällde bl.a. frågan om utvärdering av LVU. Vad utskottet anförde om tillsättandet av en parlamentarisk beredning gav riksdagen regeringen till känna.

Vid behandlingen av socialtjänstpropositionen i betänkandet SoU 1979/80:44 (s. 105 f.) anförde utskottet att LVU är ett led i en brett upplagd reformering av hela socialtjänsten. Omsorgen om barn och ungdomar är en av socialtjänstens viktigaste uppgifter, uttalades det. Det fanns därför enligt utskottet anledning att bevaka att denna del av socialtjänstens verksamhet fungerar på ett ändamålsenligt sätt. Utskottet uttalade vidare bl.a. följande.

Den nya lagstiftningen bör ge ökad trygghet åt barn och ungdomar som är i behov av skydd och stöd från samhällets sida. Reglerna bör främst vara utformade med hänsyn till att de skall utgöra ett smidigt hjälpmedel för att förverkliga dessa intentioner. Man måste därför vara öppen för möjligheten att LVU:s bestämmelser kan behöva justeras i takt med vunna erfarenheter.

Utskottet ansåg starka skäl tala för att den av utskottet tidigare förordade parlamentariska beredningen borde ägna särskild uppmärksamhet åt de delar av socialtjänstlagstiftningen som är avsedda att utgöra ett grundläggande skydd för barn och ungdomar i risksituationer, och då främst LVU. Beredningen borde sålunda undersöka hur de nya reglerna tillämpades i praktiken och förutsättningslöst överväga om några initiativ borde tas till ändringar eller tillägg i reglernas utformning. Beredningen borde i denna del samarbeta med utredningen (Ju 1977:08) om barnets rätt, uttalade utskottet avslutningsvis.

Socialberedningen tillsattes därefter för att verkställa den av riksdagen begärda utredningen. Beredningen har avlämnat tio betänkanden.

Den 14 januari 1988 beslutade regeringen att socialberedningens arbete skulle upphöra. Regeringen uppdrog åt *socialstyrelsen* att genomföra en utvärdering av socialtjänstlagen m.m. Styrelsen skall bl.a. utvärdera socialtjänstlagstiftningens praktiska tillämpning beträffande barn och ungdomar, främst utsatta grupper. Förslag bör bl.a. lämnas om hur en förbättrad samverkan mellan olika samhällsorgan skall kunna komma till stånd. Uppdraget kommer enligt uppgift att slutredovisas omkring månadsskiftet februari-mars 1990.

Våren 1989 behandlade utskottet motioner (m och fp) om en utvärdering av socialtjänstlagen. Utskottet ansåg i betänkandet 1988/89:SoU12 (s. 5) att resultatet av socialstyrelsens utvärdering borde avvaktas och avstyrkte motionerna. Riksdagen följde utskottet.

Utskottet gör nu följande bedömning.

Utskottet anser att frågan om en uppföljning och utvärdering av lagstiftningen om socialtjänstens ansvar för barn och ungdomar i första hand bör vara en uppgift för socialstyrelsen. Detta gäller även i fråga om den nu föreslagna lagstiftningen.

Socialtjänstlagstiftningens praktiska tillämpning beträffande barn och ungdomar utvärderas för närvarande av socialstyrelsen. En slutredovisning kommer enligt uppgift att ske vid månadsskiftet februari-mars 1990.

Utskottet finner för närvarande inte skäl att förorda att en parlamentarisk beredning tillsätts med uppdrag att följa socialtjänstens arbete med barn och unga. Utskottet avstyrker således motion So7 (fp) yrkande 1.

Förhållandet mellan socialtjänstlagen och LVU m.m.

I motion 1989/90:So8 av Hans Göran Franck och Anita Johansson (båda s) yrkas att riksdagen beslutar bifalla motionärernas förslag till regler som anger syftet med lagen (yrkande 3 delvis). Motionärerna hänvisar till socialberedningens betänkande vari det föreslås en bestämmelse som anger syftet med ett tvångsomhändertagande. Beredningens förslag bör genomföras, anser motionärerna.

Socialberedningens betänkande (SOU 1986:20) *Barns behov och föräldrars rätt* innehåller förslag om att regler, som klargör tvångslagens syfte och vårdens allmänna inriktning, skall införas. Det föreslås att lagen

kompletteras med inledande bestämmelser som tydligare markerar den frivilliga vårdens företrädare enligt socialtjänstlagen. Lagen bör vidare ange att omhändertagandet syftar till att tillgodose den unges behov av vård. Den unges behov av trygga relationer och goda uppväxtvillkor i övrigt bör också lyftas fram. Vården skall enligt förslaget inriktas på att den unge skall återförenas med sina föräldrar så snart detta är möjligt med hänsyn till den unges behov och föräldrarnas förutsättningar. Även i de fall en återförening ter sig som en mycket avlägsen möjlighet, skall samarbetet med föräldrarna och kontakten mellan dem och barnet finnas med i planeringen av vården, anför socialberedningen.

I propositionen föreslås att LVU kompletteras med en inledande bestämmelse som klargör förhållandet mellan denna lag och socialtjänstlagen (1 §). Av bestämmelsen bör enligt föredraganden, socialminister Hulterström, framgå att LVU är en kompletterande lag som närmare reglerar förutsättningarna och formerna för att avvika från den grundläggande frivillighetsprincipen i socialtjänstlagen (prop. s. 60). Bestämmelsen klargör att insatserna inom socialtjänsten för barn och ungdomar i första hand skall ges i frivilliga former med stöd av socialtjänstlagen (s. 106).

Utskottet gör följande bedömning.

Enligt 12 § socialtjänstlagen skall socialnämnden verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden. Vidare sägs bl.a. att socialnämnden i nära samarbete med hemmen skall sörja för att barn och ungdom, som riskerar att utvecklas ogynnsamt, får det skydd och stöd som de behöver och — om det är motiverat med hänsyn till den unges bästa — vård och fostran utanför det egna hemmet. Genom den nu föreslagna 1 § i nya LVU markeras att socialtjänstens insatser för barn och ungdomar i första hand skall ges i frivilliga former med stöd av socialtjänstlagen. Ändamålet med den nu föreslagna lagen — liksom med den gällande LVU — är att, som ett komplement till socialtjänstlagen, utgöra ett skydd för barn och ungdomar i särskilt utsatta situationer. Bestämmelser som syftar till att ytterligare klargöra målsättningen med den föreslagna lagen behövs inte enligt utskottet.

En bestämmelse som särskilt anger att socialnämnden har ett ansvar för att tillgodose den unges behov av umgänge med sina föräldrar föreslås också och behandlas i ett senare avsnitt. Socialnämnden blir vidare, enligt den föreslagna lagen, skyldig att förbereda den unges återförening med sina föräldrar.

Utskottet avstyrker med det anförda motion So8 (s) yrkande 3 delvis.

Kriterier för beredande av vård

Enligt 1 § andra stycket 1 i nu gällande LVU skall vård — under vissa förutsättningar som anges i paragrafens första stycke — beredas den unge om brister i omsorgen om honom eller något annat förhållande i hemmet medför fara för hans hälsa eller utveckling. I paragrafens

första stycke anges som förutsättningar att den unge är under 18 år och att det kan antas att behövlig vård inte kan ges med samtycke av den unges vårdnadshavare och av honom själv om han fyllt 15 år.

Enligt 1 § andra stycket 2 skall vård, om förutsättningarna enligt första stycket är uppfyllda, också beredas den unge om han utsätter sin hälsa eller utveckling för allvarlig fara genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat därmed jämförbart beteende.

Enligt tredje stycket samma paragraf får vård i beteendefallen även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om vård inom socialtjänsten, med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt, är lämpligare än annan vård.

Precisering av förutsättningarna för beredande av vård

I motion 1988/89:So251 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) yrkas ett tillkännagivande om vad som anförts beträffande tvångsomhändertagande av barn (*yrkande 5 delvis*). Motionärerna anför bl.a. att nuvarande LVU var avsedd att bli en skyddslag som skulle vara användbar i förebyggande syfte. I stället tycks enligt motionärerna utsatta barns situation ha försämrats genom att många socialnämnder inte längre vågar låta länsrätten pröva ett omhändertagande innan skada uppstått eller misshandel kan bevisas. Detta kan ha sin grund i att lagen är svårtolkad och behöver preciseras eller att barnavårdsärenden får otillräckliga resurser på grund av anhopning av andra typer av ärenden. Propositionen om ändring av LVU bör innehålla preciserade formuleringar, som klart markerar allvaret i utsatta barns situation. Bl.a. måste den stora sårbarheten hos spädbarn och mycket små barn — jämfört med större barn och vuxna — konkretiseras, framhåller motionärerna.

Det anförts i propositionen (s. 59 ff.) att barns grundläggande behov måste vara styrande vid en lagstiftning som är avsedd att skydda barn och ungdomar. I de fall man kan tala om en konflikt mellan barnets behov och föräldrarnas, måste barnets behov ges företräde. Enligt föredragandens uppfattning kan en lag med målsättningen att utgöra ett skydd för barn och ungdomar aldrig få bygga på förutsättningen att den unge skall ha varit utsatt för en redan konstaterad skada, för att lagen skall vara tillämplig.

I den allmänna debatten som följde efter socialtjänstreformens i-kraftträdande år 1982 framfördes åsikten att begreppet "fara" var alltför vagt och abstrakt när det gäller att beskriva förutsättningarna för tvångsomhändertagande av barn och ungdomar, sägs det i propositionen. Farebegreppet ansågs ge ett alltför stort utrymme åt subjektiva antaganden och godtyckliga tolkningar (prop. s. 61).

I propositionen föreslås att preciseringar görs av lagstiftningens grunder för vård. Begreppet "fara" som en grundläggande förutsättning för att bereda vård överges och ersätts med "*påtaglig risk för skada*". Det nya begreppet används både i fråga om brister i den unges

hemmiljö (de s.k. miljöfallen som föreslås bli reglerade i 2 §) och vid brister i den unges beteende (de s.k. beteendefallen som återfinns i 3 §).

Föredraganden anser att det är ett viktigt rättssäkerhetsintresse att göra lagtexten så tydlig och preciserad som möjligt, när det gäller att beskriva under vilka förutsättningar ett tvångsomhändertagande av ett barn skall få ske. Enligt propositionsförslaget skall lagens beskrivning av förutsättningarna för att bereda någon vård på grund av missförhållanden i hemmet kompletteras genom att några av de svåraste problemsituationerna uttryckligen omnämns. Förutom brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet, nämns "misshandel" och "otillbörligt utnyttjande" (2 §). Av skäl som nämns i propositionen behövs det en betydande observans från socialnämndens sida, särskilt när det gäller de små barnens situation (prop. s. 58 och 63 f.).

Lagens beskrivning av förutsättningarna för att bereda någon vård på grund av eget beteende jämkas i förtydligande syfte. Förutom missbruk av beroendeframkallande medel och brottslig verksamhet nämns "något annat socialt nedbrytande beteende", vilket ersätter uttrycket "något annat därmed jämförbart beteende" (3 §).

Utskottet gör följande bedömning.

Den föreslagna lagen skall vara en skyddslag för barn och ungdomar. I propositionen sägs därför att en sådan lag inte får bygga på förutsättningen att den unge skall ha varit utsatt för en redan konstaterad skada, för att lagen skall vara tillämplig.

I propositionen föreslås förändringar i förhållande till den gamla lagen för att precisera grunderna för tvångsingripanden. Utskottet anser att syftet med motionen får anses i huvudsak tillgodosett genom de föreslagna förändringarna. Utskottet vill samtidigt framhålla hur utomordentligt viktigt det är att erforderliga resurser avsätts för socialtjänstens arbete med barn och ungdomar. Utskottet avstyrker motion So251 (fp) yrkande 5 delvis.

Begreppet "påtaglig risk"

I *motion 1989/90:So6 av Karin Israelsson m.fl. (c)* yrkas att riksdagen, med avslag på propositionen i denna del, beslutar att begreppet "påtaglig risk" i 2 och 3 §§ LVU ersätts med begreppet "uppenbar risk" (*yrkande 13*). Motionärerna anser inte att den ändring av rekvisiten för omhändertagande som föreslås i propositionen är tillfredsställande. Begreppet "uppenbar risk" är att föredra, menar motionärerna, som inte anser att införande av detta begrepp skulle vara att anse som en skärpning av kravet för att ett omhändertagande skall få ske. Begreppet anger i stället att det är fråga om en skyddslag.

I propositionen föreslås som nämnts att preciseringar görs av lagstiftningens grunder för vård. Begreppet "fara" som en grundläggande förutsättning för att bereda vård överges och ersätts med "påtaglig risk för skada". Det nya begreppet används både i fråga om brister i den unges hemmiljö och vid brister i den unges beteende.

Föredraganden påpekar att en så allvarlig åtgärd som tvångsomhändertagande av unga inte bör få vidtas utan tungt vägande skäl. För ett ingripande med stöd av lagen måste därför, enligt föredragandens mening, krävas att det inte är fråga om en obetydlig, oklar eller avlägsen risk för den unge utan om en klar och konkret risk för skada på den unges hälsa eller utveckling. Det behövs någon form av precisering av risknivån, anføres det.

Den särskilde utredaren föreslog att begreppet "fara" skulle bytas ut mot "uppenbar risk" för att beskriva att en påtaglig och tydligt märkbar risk för skada måste föreligga. Utredaren avsåg därmed inte att skärpa förutsättningarna för ett tvångsomhändertagande utan endast att precisera vad som i praktiken gäller redan i dag. Flera remissinstanser tillstyrkte att "fara" byts ut mot "uppenbar risk". Några instanser ansåg att det senare begreppet kunde tolkas som en skärpning av förutsättningarna för ett omhändertagande.

Begreppet "uppenbar risk" i LVM används i en betydligt snävare bemärkelse än vad som är avsett i LVU, anför föredraganden, och uppger vidare att han delar farhågorna att uttrycket skulle kunna uppfattas som att lagstiftaren vill skärpa kraven i fråga om tvångsomhändertaganden av unga. Enligt föredragandens uppfattning är uttrycket "påtaglig risk för skada" väl avvägt för att ange den nivå som bör föreligga för att ett tvångsomhändertagande av ett barn skall få ske (prop. s. 61 f.).

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet delar föredragandens uppfattning att det nuvarande farebegreppet bör ersättas med begreppet "påtaglig risk". Härigenom anges på ett tydligare sätt förutsättningarna för att bereda vård med stöd av lagen. I beteendefallen innebär ändringen, som tidigare påpekats, en viss utvidgning av möjligheterna att ingripa. Avsikten är inte att skärpa kraven för tvångsomhändertaganden av unga. Utskottet anser sålunda, i likhet med vad som anføres i propositionen, att uttrycket "påtaglig risk" bör användas för att beskriva den grundläggande förutsättningen för vård enligt 2 och 3 §§. Utskottet tillstyrker propositionsförslaget i denna del och avstyrker motion So6 (c) yrkande 13.

Begreppet "något annat förhållande i hemmet"

I motion 1989/90:So8 av Hans Göran Franck och Anita Johansson (båda s) yrkas att riksdagen beslutar om förtydliganden beträffande "annat förhållande" (yrkande 2 delvis). Motionärerna anser att uttrycket "annat förhållande" lockar till utvidgningar. Tillämpningen av uttrycket bör vara restriktiv, anføres det.

Med uttrycket "något annat förhållande i hemmet" i 2 § avses bl.a. fall då missförhållanden i hemmet inte i första hand beror på vårdnadshavaren själv utan på t.ex. en sambo till denne, uttalas det i propositionen. Det kan vidare vara fråga om förhållanden där en förälder inte alls knyter an till sitt barn eller där föräldern lever i en sjuklig symbios med barnet. Med "hemmet" menas både föräldrahemmet och

något annat hem där den unge stadigvarande vistas. Föredraganden anser att lagtextens hänvisning till "något annat förhållande i hemmet" bör finnas kvar för att täcka alla de situationer i hemmet som kan medföra att det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas (prop. s. 65 och 108).

Utskottet gör följande bedömning.

Som tidigare framhållits är avsikten med de i propositionen föreslagna förändringarna av förutsättningarna för vård enligt LVU att precisera förutsättningarna ytterligare och när det gäller beteendefallen dessutom att något utvidga möjligheterna att ingripa med tvång. Utskottet delar föredragandens uppfattning att uttrycket "något annat förhållande i hemmet" bör föras över till den nya lagen för att täcka alla de situationer i hemmet som kan medföra att det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. Något behov av ytterligare förtydliganden, utöver vad som anges i propositionen, föreligger inte enligt utskottet. Motion So8 (s) yrkande 2 delvis avstyrks sålunda.

Begränsning av möjligheterna till tvångsvård

I motion 1989/90:So8 av Hans Göran Franck och Anita Johansson (båda s) yrkas att riksdagen avslår förslaget om utökad tvångsvård (yrkande 4 delvis). Enligt motionärerna måste man fråga sig om det är den slutna vården som skall byggas ut. Det är långt ifrån klart att det, genom långvariga placeringar på institutioner, går att socialt rehabilitera ungdomar som begår brott eller missbrukar alkohol eller narkotika. Motionärerna anför att stöd och hjälp som lämnas måste bygga på ett samarbete med klienten och på respekt för hans självbestämmanderätt och integritet. Socialtjänsten måste utvecklas utifrån dessa grundprinciper, och kravet på mera tvång och institutionsbehandling måste upphöra, menar motionärerna.

Enligt 12 § socialtjänstlagen skall socialnämnden verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden. Genom ett tillägg till 12 §, som trädde i kraft den 1 juli 1985, poängterades socialnämndens ansvar för ungdomar som visat tecken att utvecklas ogynnsamt (SoU 1984/85:31). I propositionen (prop. 1984/85:171) framhölls bl.a. att avsaknaden av möjligheter att vidta tvingande åtgärder med stöd av socialtjänstlagstiftningen i tidiga skeden av missbruk och kriminalitet inte får innebära att socialtjänsten står passiv och avvaktar till dess LVU blir tillämplig. Om socialtjänstens befattningshavare misslyckas med att etablera en kontakt med den unge bör man ändå följa utvecklingen genom förnyade kontakter och uppsökande verksamhet. Avsikten med lagändringen var att förtydliga hur socialnämnderna bör fullgöra det ansvar och de uppgifter som redan åvilar dem beträffande de aktuella ungdomarna, anfördes det. Samtidigt med ändringen av 12 § socialtjänstlagen ökades socialnämndernas möjligheter att ingripa med åtgärder i öppna former för att därigenom förhindra åtal och överlämnande till kriminalvården.

Det har hävdats att de nu gällande förutsättningarna för ett tvångsomhändertagande i beteendefallen inte gör det möjligt att ingripa förrän i ett relativt sent skede, då problemen blivit så allvarliga att det är svårt att komma till rätta med dem, anför det i den nu aktuella propositionen. Det valda begreppet "påtaglig risk för skada" innebär en utvidgning av möjligheterna att ingripa i beteendefallen. Syftet med ändringarna är framför allt att de ingripanden som behövs skall komma till stånd i ett så pass tidigt skede att det ännu är möjligt att bryta den destruktiva utvecklingen, som annars kan väntas kräva återkommande och mer långtgående myndighetsåtgärder, anför föredraganden (prop. s. 63 och 67). Det är vidare en markering att tonåringar som missbrukar droger, begår brott eller i övrigt har sociala anpassningssvårigheter i första hand bör erhålla vård inom socialtjänsten (prop. s. 109).

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet vill stryka under behovet av att stödjande insatser i förebyggande syfte för socialt utsatta ungdomar ges i ett tidigt skede. Givetvis skall dessa insatser ske med respekt för individens självbestämmanderätt och integritet. Detta följer redan av socialtjänstlagen. Om det inte är möjligt att på frivillighetens väg vidta de åtgärder som bedöms nödvändiga för att komma till rätta med den unges sociala problem, är det, enligt utskottets uppfattning, nödvändigt att lagstiftningen ger samhället möjlighet att ingripa med tvång så tidigt att någon skada ännu inte har hunnit bli bestående. Den nu föreslagna möjligheten att kunna ingripa i ett något tidigare skede än enligt gällande lagstiftning när det gäller beteendefallen är positiv, anser utskottet.

Utskottet ansluter sig sålunda till vad som anförts i propositionen, när det gäller de grundläggande förutsättningarna för att bereda ungdomar vård på grund av brister i den unges beteende. Utskottet avstyrker, med tillstyrkande av propositionsförslaget i denna del, motion So8 (s) yrkande 4 delvis.

Begreppet "annat socialt nedbrytande beteende"

I motion 1989/90:So6 av Karin Israelsson m.fl. (c) yrkas att riksdagen, med avslag på propositionen i denna del, beslutar att begreppet "annat socialt nedbrytande beteende" i 3 § LVU ersätts med begreppet "annat socialt nedbrytande levnadssätt" (yrkande 14). I fråga om grunderna för vård i beteendefallen anser motionärerna att uttrycket "annat socialt nedbrytande beteende" varken är relevant eller språkligt riktigt. Begreppet "annat socialt nedbrytande levnadssätt" är mer konkret och stämmer bättre överens med den helhetssyn man bör ha på vårdbehovet.

I motion 1989/90:So8 av Hans Göran Franck och Anita Johansson (båda s) yrkas att riksdagen beslutar om förtydliganden beträffande "jämförbart beteende" (yrkande 2 i resterande del). När det gäller uttrycket "något annat socialt nedbrytande beteende" finns det enligt motionärerna skäl att vara kritisk. Om någon — som inte själv super eller knarkar — umgås med personer som är missbrukare, bör han

inte kunna omhändertas därför att en polis eller socialarbetare tycker att det finns en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling, framhåller motionärerna.

Det finns enligt propositionen anledning att byta ut uttrycket "något annat därmed jämförbart beteende" mot begreppet "något annat socialt nedbrytande beteende". Avsikten är att försöka närmare belysa vilka situationer som kan aktualisera ett tvångsomhändertagande av en ung människa (prop. s. 67). Med "socialt nedbrytande beteende" i 3 § menas att den unge beter sig på ett sådant sätt som avviker från samhällets grundläggande normer, uttalas det i propositionen. Exempel på detta är att den unge begår något eller några enstaka allvarliga brott utan att man för den skull kan tala om brottslig verksamhet. Vidare kan det vara fråga om att den unge vistas annat än tillfälligt i en s.k. knarkarkvart eller någon annan missbruksmiljö eller att den unge prostituerar sig eller uppträder på sexklubb. Det bör dock framhållas att beteendet även skall innebära en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling (s. 109). Utredaren hade föreslagit att uttrycket "beteende" byttes ut mot "levnadssätt". Som skäl för ändringen anförde utredaren att levnadssätt framstår som mera konkret än beteende. En annan anledning är att ordet beteende närmast skulle föra tanken till att den unge skall bestraffas för vissa handlingar som han utför. Föredraganden uttalar i detta avseende bl.a. följande (s. 67).

Med "levnadssätt" avses att en person lever på ett visst sätt, dvs. har en viss livsföring. Detta begrepp torde ha en vidare betydelse än "beteende" som närmast avser en persons sätt att uppföra sig eller uppträda.

Enligt min uppfattning passar beteende bättre in på de situationer som begreppet är avsett att täcka, dvs. i första hand de fall då den unge befinner sig i en olämplig miljö eller prostituerar sig. Jag anser därför att det nuvarande begreppet bör behållas.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet anser på de skäl som anges i propositionen att uttrycket "annat socialt nedbrytande beteende" är adekvat och lämpligt. Någon anledning att byta ut ordet "beteende" mot "levnadssätt" föreligger inte. Utskottet tillstyrker propositionsförslaget i denna del och avstyrker motion So6 (c) yrkande 14.

Utskottet anser inte heller att ytterligare förtydliganden behövs när det gäller uttrycket "något annat socialt nedbrytande beteende". I propositionen anges närmare vad som skall avses med uttrycket, och det ges exempel på sådana situationer som kan aktualisera ett omhändertagande. Det finns dock anledning att, i likhet med föredraganden, understryka att det beteende som skall utgöra grunden för ett ingripande även skall innebära en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling. Utskottet avstyrker därmed motion So8 (s) yrkande 2 i resterande del.

Enligt 2 § andra stycket i nu gällande LVU skall ansökan om vård innehålla en redogörelse för den unges förhållanden, tidigare vidtagna åtgärder och den vård som socialnämnden avser att anordna. I den föreslagna lagen (4 § andra stycket) skall i socialnämndens ansökan om vård även grunderna för att bereda vård anges. I övrigt är kraven på ansökans innehåll oförändrade.

I *motion 1989/90:So6 av Karin Israelsson m.fl. (c)* hemställs om ett tillkännagivande om behovet av precisering av förutsättningarna för vård (*yrkande 15*). Det är positivt att den föreslagna lagen innehåller bestämmelser om att förutsättningarna för vården skall anges, framhåller motionärerna. Det är av stor betydelse att ansökan görs så tydlig som möjligt, och i motiven till lagen bör man precisera vad den skall innehålla. Motionärerna hänvisar till kraven i 4 § förvaltningsprocesslagen. I motionen betonas vidare vikten av att socialstyrelsen lämnar erforderliga råd och anvisningar till socialnämnderna om de krav som ställs på ansökningshandlingarna.

I *motion 1989/90:So8 av Hans Göran Franck och Anita Johansson (båda s)* yrkas att riksdagen beslutar bifalla vad som föreslagits beträffande regler om mer utförliga föreskrifter för ansökan om vård med stöd av LVU liksom beträffande barn- och ungdomspsykiatrisk utredning (*yrkande 3 delvis*). Motionärerna framhåller att utredningarna tenderar att bli för ensidigt negativa. Motionärerna hänvisar i sammanhanget till de i socialberedningens förslag betydligt mer detaljerade föreskrifterna när det gäller ansökan om vård. Till ansökan bör enligt motionärerna en barn- och ungdomspsykiatrisk, psykologisk eller därmed jämförlig utredning om den unge bifogas. Det krävs ett expertutlåtande från en specialist som kan göra tydliga beskrivningar av relationen barn/föräldrar. Dessa skall ge dels beslutsunderlag, dels behandlingsunderlag, framhåller motionärerna.

I 4 § *förvaltningsprocesslagen (1971:291)* stadgas bl.a. att i ansöknings- eller besvärshandling eller därmed jämförlig handling skall anges vad som yrkas samt de omständigheter som åberopas till stöd härför. Sökande eller klagande bör vidare, enligt samma lagrum, uppge bevis som han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis. Av 2 § samma lag framgår att om det i lag, eller i författning som beslutats av regeringen, har meddelats bestämmelser som avviker från förvaltningsprocesslagen, gäller den bestämmelsen.

I propositionen föreslås således att man i ansökan — utöver vad som nu gäller — skall ange grunderna för att bereda vård, dvs. vilka brister som föreligger i den unges hemförhållanden eller i den unges beteende och på vad sätt den unge befaras ta skada av rådande förhållanden. Av ansökan skall även framgå vilka förhållanden som ger stöd för att behövlig vård inte kan ges med samtycke av vårdnadshavaren och, när den unge har fyllt 15 år, av honom själv. Att därutöver i lag ytterligare precisera vad ansökan skall innehålla anser föredraganden inte nödvändigt (prop. s. 68). En ansökan skall alltså innehålla en redogörelse

för den unges nuvarande situation, vilka förutsättningar som åberopas till stöd för att bereda vård enligt lagen, vilka insatser som socialnämnden tidigare har vidtagit samt det behov av vård som den unge har, och hur nämnden har tänkt sig att tillgodose detta behov. Det är lämpligt att socialnämnden i samband med ansökan om vård ger in en specificerad vårdplan, anförs det i propositionen. För länsrättens prövning är det betydelsefullt att det finns en fyllig redovisning om den unge, inte minst i fråga om vilken vård som nämnden avser att anordna, framhålls det vidare (s. 109 f.).

Föredraganden anser inte heller att det finns skäl att i lag precisera vad som skall ingå i en utredning. Riktlinjer bör i stället utformas av socialstyrelsen i allmänna råd, anförs det (s. 69).

I ett ärende enligt LVU får, enligt 32 § i den föreslagna lagen (17 § i nu gällande lag), socialnämnden besluta om läkarundersökning av den unge samt utse läkare för undersökningen. Läkarundersökning skall ske innan nämnden gör ansökan, om undersökningen inte av särskilda skäl är obehövlig.

Några remissinstanser anser att det av lagen skall framgå att en barn- och ungdomspsykiatrisk eller psykologisk utredning regelmässigt bör bifogas socialnämndens ansökan om vård enligt LVU. Även de som inte anser att en lagändring är befogad framhåller dock betydelsen av att sådana utredningar görs. Föredraganden anser att läkarundersökningen utgör ett viktigt komplement till den sociala utredningen. Liksom utredningen i stort har den ett dubbelt syfte. Den skall både utgöra en del av underlaget för bedömningen av om samhället behöver ingripa till den unges skydd med stöd av LVU och tillföra utredningen material av betydelse för behandlingsplaneringen, anförs det i propositionen. I vissa fall kan en barnpsykologisk bedömning med avseende på utvecklingsmässig mognad, eventuella störningar eller särskilda behov vara nödvändig som komplement till läkarundersökningen. I andra fall kan det vara tillräckligt med en psykiatrisk undersökning. Vilka ärenden som skall remitteras för en sådan undersökning kan lämpligen avgöras genom konsultationskontakter mellan företrädare för socialtjänst och barn- och ungdomspsykiatri, anförs det vidare. Även om det i många fall torde vara aktuellt att låta genomföra en barn- och ungdomspsykiatrisk undersökning, anser föredraganden inte att det finns skäl att lagstifta om att sådan undersökning skall vara obligatorisk. I stället bör det avgöras från fall till fall på vad sätt och av vem en läkarundersökning skall ske, uttalas det i propositionen (s. 69 f.).

Utskottet gör följande överväganden.

I förslaget till 4 § andra stycket anges vad som skall ingå i en ansökan om vård enligt LVU. I propositionen föreslås att en ansökan om vård, utöver vad som gäller redan i dag enligt 2 § andra stycket LVU, även skall innehålla uppgifter om grunderna för att bereda en ung människa vård. Det uttalas vidare att det är ett rättssäkerhetskrav att alla fakta redovisas tydligt och att förutsättningarna för vård enligt lagen preciseras. Innehållet i och utformningen av såväl själva ansökan om

vård som den utredning som skall ligga till grund för ansökan är av grundläggande betydelse för domstolen när det gäller att bedöma om behov av tvångsvård föreligger. Utskottet instämmer i dessa uttalanden.

Utskottet anser, i likhet med föredraganden, att en läkarundersökning av den unge utgör ett värdefullt komplement till den sociala utredningen, inte minst som behandlingsunderlag. Vilka typer av undersökningar som bör förekomma — t.ex. barn- och ungdomspsykiatrisk undersökning, somatisk undersökning eller barnpsykologisk bedömning — får dock enligt utskottet bli beroende av omständigheterna i det enskilda fallet.

Utskottet anser att propositionens förslag i denna del är välgrundat och bör antas. Utskottet avstyrker således motion So8 (s) yrkande 3 delvis.

Utskottet anser inte att det behövs något sådant tillkännagivande som yrkas i motion So6 (c) yrkande 15. Motionsyrkandet avstyrks därför.

I 4 § första stycket i den föreslagna lagen anges att beslut om vård med stöd av lagen meddelas av länsrätten efter ansökan av socialnämnden.

I motion 1989/90:So3 av Hugo Hegeland (m) yrkas att riksdagen beslutar om ett tillägg till 4 § i den föreslagna lagen. Eftersom domstol även kan besluta om umgängesrätt för barn, bör, i överensstämmelse med vad som sägs i 21 kap. 1 § föräldrabalken, lagens 4 § ha följande av motionären angivet innehåll: "Beslut om vård och umgängesrätt med stöd av denna lag meddelas av länsrätten efter ansökan av socialnämnden".

Befogenheten att *civilrättsligt* bestämma om umgänget med den förälder som inte är vårdnadshavare tillkommer enligt 6 kap. 15 § *föräldrabalken* allmän domstol, även om den unge är föremål för omedelbart omhändertagande eller vård med stöd av LVU. *Socialnämnden* kan dock, om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården, lämna föreskrift om hur den umgängesrätt skall utövas som tillkommer vårdnadshavaren eller som har blivit bestämd genom avtal eller av domstol.

I föräldrabalken stadgas vidare bl.a. att *verkställighet* av vad *allmän domstol* har bestämt i dom eller beslut om vårdnad, umgänge eller överlämnande av barn söks hos länsrätten (21 kap. 1 §).

Något sådant tillägg till 4 § första stycket, som yrkas i motionen, bör enligt utskottet inte införas. Utskottet tillstyrker således propositionsförslaget i denna del och avstyrker motion So3 (m).

Omedelbara omhändertaganden m.m.

I motion 1989/90:So8 av Hans Göran Franck och Anita Johansson (båda s) yrkas att riksdagen beslutar bifalla vad som i motionen föreslagits beträffande tillfälligt omhändertagande (yrkande 3 delvis). Motionärerna hänvisar till socialberedningens förslag att socialnämnden skall kunna gripa in med ett tillfälligt omhändertagande i en akut krissitua-

tion för att, under en kortare tid med olika intensiva insatser, försöka lösa familjens svårigheter, så att den unge kan återförenas med sina föräldrar under trygga förhållanden. Det tillfälliga omhändertagandet skall inte användas för att underlätta utredningen eller genomföra fortsatta åtgärder. Socialberedningens förslag bör genomföras, anser motionärerna.

I motion 1988/89:So278 av Jerry Martinger och Margit Gennser (båda m) yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till kortare tidsfrister och stramare villkor för omhändertaganden enligt LVU. För att sådana ingripanden som omhändertaganden av barn skall få förekomma borde högt ställda krav på rättssäkerhet uppfyllas, framhåller motionärerna. Den unge kan vara omhändertagen i upp till två veckor innan en domstol prövar ärendet, och innan domstolen slutligt avgör frågan om den unge skall bli föremål för vård kan upp till sex veckor förflyta. Ytterst är det enligt motionärerna fråga om ett ingripande i den omhändertagnes intresse, men inte desto mindre torde de allra flesta barn och föräldrar, som berörs av ett omedelbart omhändertagande, uppleva detta som en allvarlig kränkning av den personliga friheten. Det ter sig därför enligt motionärerna egendomligt att kraven för ingripanden ligger på en klart lägre nivå än vad som gäller beträffande anhållande och häktning. Motionärerna anser att en rättslig prövning av omhändertaganden bör ske snabbare än i nuläget. En socialnämnds beslut bör prövas av länsrätt inom högst fyra dagar för att åtgärden skall bestå. Vidare bör möjligheterna till omedelbart omhändertagande göras snävare. Det bör eventuellt stadgas att det skall föreligga "stor" eller "allvarlig" risk för den unges hälsa och utveckling för att ett omedelbart omhändertagande skall få ske. Vidare kan villkoret i samma lagrum om att "vidare åtgärder hindras" ändras till "vidare åtgärder på avgörande sätt hindras".

I motion 1988/89:So327 av Charlotte Cederschiöld (m) yrkas att riksdagen hos regeringen begär en översyn av krav och tidsfrister för omedelbara omhändertaganden samt av villkoren för permanenta omhändertaganden, syftande till skärpta krav. Motionären uppger att det finns exempel på att barn flyttas från en dålig miljö till en ännu sämre sådan. Ett skäl till att kommunerna i vissa fall ådragit sig JO:s kritik kan vara bristande förståelse för familjebandens betydelse för själslivet. Ett lagsystem, som möjliggör för myndigheterna att helt bryta kontakten mellan barn och föräldrar, behöver förstärka inslaget av rättssäkerhet, anför motionärern. Kraven för omedelbara omhändertaganden bör enligt motionären skärpas på så sätt att socialnämnden skall ansöka hos länsrätten om att den unge skall beredas vård inom två veckor, och denna tidsram skall kunna utvidgas endast i undantagsfall.

I motion 1989/90:So2 av Göran Ericsson (m) yrkas ett tillkännagivande om nödvändigheten av förlängda utredningstider för ärenden enligt LVU (yrkande 3). Motionären anför att lagens bestämmelser om utredningstider ger socialtjänsten en alltför begränsad tid att producera det material som skall ligga till grund för beslut i länsrätt. Utredningen blir därför bristfällig och fel beslut kan komma att fattas. Motionären

anser sammanfattningsvis att utredningens kvalitet är en viktig rättssäkerhetsfråga och att utredningstiden bör förlängas från en vecka till 10 eller möjligen 12 dagar.

Utskottet har i ett tidigare avsnitt redogjort för ändringsförslagen, när det gäller att precisera de grundläggande förutsättningarna för att bereda någon vård med stöd av LVU.

Enligt 6 § i den föreslagna lagen får socialnämnden besluta att den som är under 20 år omedelbart skall omhändertas, om det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av lagen och rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras. Beslutet skall underställas länsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Länsrätten skall pröva beslutet så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder skall prövningen ske inom en vecka från den dag då beslutet och handlingarna kom in till rätten (7 §). I 8 § stadgas bl.a. att om länsrätten fastställer ett beslut om omedelbart omhändertagande, skall socialnämnden, inom fyra veckor från den dag omhändertagandet verkställdes, ansöka hos länsrätten om att den unge skall beredas vård med stöd av lagen. Bestämmelserna har så till vida inte ändrats i sak.

I 8 § föreslås vidare ett tillägg som ger länsrätten möjlighet att förlänga ansökningstiden och därmed den tid under vilken ett omedelbart omhändertagande kan bestå. Det kan enligt föredraganden förekomma situationer, främst vid sexuella övergrepp och misshandel mot barn i familjen, där utredningen är så komplicerad och känslig att längre utredningstid än fyra veckor är påkallad. Den sociala utredning som skall ligga till grund för en ansökan om vård för barnet är, när det är fråga om sexuella övergrepp, ofta komplicerad och tidskrävande. Många gånger behövs, förutom en polisutredning, ett barnpsykiatriskt utlåtande och en läkarundersökning. Alltför kort utredningstid kan leda till att en ansökan om vård måste göras innan sådana kompletterande utredningar slutförts. Ansökan kan därigenom bli otillräckligt underbyggd, vilket i sin tur kan medföra svårigheter för socialnämnden att presentera en vårdplan i fråga om barnet och för rätten att fatta beslut i fråga om vård. I vissa undantagsfall kan även andra situationer, som t.ex. att den unge avviker efter verkställighet av omhändertagandebeslutet och håller sig undan, motivera att utredningstiden förlängs. Det ligger dock i sakens natur att länsrätten bör vara restriktiv, både i fråga om att medge förlängning och när det gäller förlängningstiden, framhåller föredraganden (prop. s. 78 och 111).

Utskottet gör följande bedömning.

Det bör, enligt utskottets mening, finnas möjlighet för socialnämnden att, i en akut krissituation, omedelbart kunna ingripa för att bereda ett barn eller en ung flicka eller pojke vård utanför det egna hemmet. Likaså bör det finnas möjlighet att omedelbart omhänderta någon, t.ex. för att kunna genomföra en läkarundersökning som bedöms nödvändig för utredningen. Förslaget, när det gäller förutsättningarna för ett

omedelbart omhändertagande, är välgrundat, anser utskottet. Hur länge ett sådant omhändertagande behöver bestå varierar självfallet från fall till fall. Omhändertagandet skall självklart omedelbart upphöra när det inte längre behövs. Utskottet ställer sig således bakom propositionens förslag, såvitt avser socialnämndens möjligheter att besluta om omedelbara omhändertaganden. Det är, enligt utskottets mening, inte motiverat att ändra förslaget, såsom begärs i motion So8 (s) yrkande 3 delvis. Med tillstyrkande av propositionsförslaget i denna del avstyrks motionsyrkandet.

Enligt förslaget ges möjlighet för länsrätten att förlänga ansökningstiden och därmed den tid under vilken ett omedelbart omhändertagande kan bestå. Det är, enligt utskottets uppfattning, lämpligt att man i vissa undantagssituationer, när en särskilt komplicerad utredning gör detta nödvändigt, kan förlänga utredningstiden för att få till stånd en väl underbyggd ansökan. Utskottet anser att de föreslagna tidsfristerna vid ett omedelbart omhändertagande är väl avvägda. Utskottet delar inställningen i motion So2 yrkande 3 att utredningens kvalitet är en viktig rättssäkerhetsfråga.

Utskottet avstyrker därmed motionerna So278 (m), So327 (m) och So2 (m) yrkande 3.

I motion 1988/89:So318 av Lena Öhrsvik (s) delvis hemställs om ett tillkännagivande om behov av förändringar i LVU såvitt avser handläggningen i regeringsrätten. Motionären hänvisar till den situationen att socialnämnden fattat beslut om ett omedelbart omhändertagande, men att detta beslut inte blir fastställt av länsstyrelsen. Motionären anför att regeringsrätten, i mål om omedelbara omhändertaganden, inte tar ställning förrän det föreligger en fullständig, eller åtminstone mycket omfattande, utredning i ärendet. Avsikten med det omedelbara omhändertagandet blir sålunda åsidosatt.

Enligt 33 § i den föreslagna lagen skall mål och ärenden enligt LVU handläggas skyndsamt. Bestämmelsen motsvaras av 9 § första stycket i den nu gällande lagen.

Utskottet gör följande bedömning.

Mål enligt LVU skall handläggas skyndsamt. Utskottet konstaterar att det måste ta viss tid från det socialnämnden fattat beslut om ett omedelbart omhändertagande till dess frågan slutligt avgörs i regeringsrätten om målet överklagas dit. Under tiden har frågan i så fall prövats i såväl länsrätt som kammarrätt. Utskottet förutsätter att domstolarnas avgöranden i dessa mål sker utan onödigt dröjsmål. Att genom särskilda bestämmelser för dessa ärenden ytterligare försöka förkorta denna tid anser utskottet omotiverat. Mot bakgrund av vad utskottet nu anför avstyrks motion So318 (s) delvis.

Enligt 22 § *socialtjänstlagen* skall socialnämnden sörja för att den som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna tas emot i ett familjehem eller i ett hem för vård eller boende. Socialnämnden ansvarar för att den som genom nämndens försorg tagits emot i ett annat hem än det egna får god vård. Enligt 23 § skall behovet av hem för vård eller boende inom varje landstingskommun tillgodoses av landstingskommunen och kommunerna i området. Landstingskommunerna och kommunerna är enligt samma lagrum skyldiga att gemensamt upprätta en plan över behovet av sådana hem och fördelningen av ansvaret för deras inrättande och drift. Planen skall redovisas för länsstyrelsen. Den skall bygga på en kartläggning av behov av vård och behandling inom socialtjänsten och på en planering av resurser för att tillgode se dessa behov (7 § *socialtjänstförordningen*).

Enligt 11 § i den föreslagna lagen bestämmer socialnämnden hur vården av den unge skall ordnas och var han skall vistas under vårdtiden. Nämnden får medge att den unge vistas i sitt eget hem, om detta kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom. Vården skall dock alltid inledas utanför den unges eget hem. Bestämmelsen motsvarar 11 § i nuvarande LVU. I 17 § *socialtjänstförordningen* anges att inskrivning i hem för vård eller boende sker efter ansökan. Huvudregeln är att föreståndaren för hemmet beslutar om inskrivning. Huvudmannen kan dock besluta om en annan ordning för inskrivningen (18 §). I 21 § anges bl.a. att utskrivning från ett hem för vård eller boende skall ske när det behov som har föranlett inskrivning i hemmet inte längre föreligger. Om en klient vårdas med stöd av LVU får han, enligt 23 § samma förordning, inte skrivas ut från ett hem för vård eller boende med mindre socialnämnden har begärt eller medgett det.

Vissa av de unga som omhändertas för vård med stöd av LVU behöver särskilt kvalificerad vård och behandling. I 12 § LVU anges att för vård av unga som, på någon grund som anges i 3 § i den föreslagna lagen (missbruk, brottslig verksamhet eller annat socialt nedbrytande beteende), behöver stå under särskilt noggrann tillsyn, skall det finnas hem som är anpassade för sådan tillsyn (s.k. § 12-hem). Socialstyrelsen beslutar, enligt regeringens bemyndigande, om vilka hem som skall anses som hem för sådan särskild tillsyn. Enligt 15 § i den föreslagna lagen får den intagne underkastas vissa begränsningar i rörelsefriheten. I 26 § *socialtjänstförordningen* stadgas att den unge under vissa förutsättningar får tas in på en enhet som är låsbar eller på annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn. Vård på sådan låsbar enhet får pågå högst två månader i följd. Undantagsvis kan vården vid låsbar enhet pågå under längre tid, om den unge samtidigt bereds tillfälle till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet.

I *motion 1988/89:So239 av Karin Wegestål och Maj-Inger Klingvall (båda s)* hemställs om ett tillkännagivande om en träningskola efter dansk modell för ungdomar som gjort sig skyldiga till brott. Motionärerna redogör för en behandlingsmetod som kan tillämpas i fråga om

ungdomar som i tidig ålder gjort sig skyldiga till ett stort antal grova brott. Motionärerna anser att man i Sverige bör starta ett försök med en sådan träningsskola.

I motion 1988/89:So251 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) hemställs om tillkännagivanden om vad i motionen anförts dels beträffande tonårsinstitutioner (§ 12-hem) (*yrkande 6*), dels om det angelägna i att regeringen skyndsamt tar initiativ till att rådande problem och brister beträffande § 12-hemmen analyseras och åtgärdas (*yrkande 7*). Motionärerna påpekar att myndigheterna har misslyckats i sina ansträngningar att återföra en grupp hårt belastade ungdomar till ordnade förhållanden. Socialvården bör utöka sitt ansvarstagande för ungdomar som hamnat i missbruk, prostitution och kriminalitet. Tonårsinstitutioner och familjehem måste få resurser och vårdprogram som möjliggör en effektiv gränssättning och återuppfostran. För de ungdomar som uppträtt så pass störande att de inte kan vårdas på ett § 12-hem, bör det finnas hem med utökade vårdresurser, såsom kvalificerad personalkompetens. Man bör överväga ett större upptagningsområde för § 12-hemmen, anser motionärerna.

I motion 1988/89:So258 av Jerry Martinger m.fl. (m) yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om dels statligt huvudmannaskap för § 12-hem (*yrkande 1*), dels vidgade möjligheter till vistelse på låsbar enhet på § 12-hem (*yrkande 2*) och dels särskilda § 12-hem under kriminalvårdsstyrelsens huvudmannaskap (*yrkande 3*). (Motiveringen återfinns i motion 1988/89:Ju810.) *I motion 1988/89:So303 av Rolf Dahlberg m.fl. (m)* finns likalydande yrkanden (*yrkandena 1–3*). (Motiveringen återfinns i motion 1988/89:Ju816.) Motionärerna anför bl.a. att ungdomar i åldern 15–20 år svarar för nära 25 % av samtliga brott. Inom polisen räknar man med att det bara i Stockholms city finns ett 30-tal pojkar i åldern 14–16 år som lever på stölder. Motionärerna hänvisar bl.a. till brister som påvisas i en JO-undersökning 1987 av § 12-hemmen och anför att bristerna måste åtgärdas. Det är enligt motionärerna förhållandevis få personer som är i behov av den kvalificerade vård som hemmen är avsedda att ge. Det är därför lämpligt att koncentrera resurserna och ha ett centralt intagningsförfarande. Huvudmannaskapet för hemmen bör därför enligt motionärerna överföras till staten. Motionärerna anser att det bör bli möjligt att förlänga den unges vistelse på låsbar enhet till längre tid än två månader för att garantera att de unga inte avviker, innan man hunnit motivera dem till en ordnad livsföring. Motionärerna redovisar vidare ett förslag till samlösning för ungdomar över 15 år som dömts av domstol för brott. Dessa ungdomar bör omhändertas på särskilda ungdomsvårdsskolor under kriminalvårdsstyrelsen. Denna form av huvudmannaskap är logiskt, eftersom det är en av domstol utdömd påföljd för brott, anser motionärerna. Resultatet blir att de mest belastade ungdomarna omhändertas och således förhindras att begå ytterligare brott. Dessutom kommer hemmen att få en avskräckande effekt på unga personer som överväger att begå brott, menar motionärerna.

I *motion 1988/89:So259 av Eva Johansson m.fl. (s)* hemställs om ett tillkännagivande om att det fortsatta utredningsarbetet angående ändringar i LVU inriktas på att alla ungdomar garanteras behandling i § 12-hemmen eller garanteras seriösa vårdalternativ med adekvat uppföljning (*yrkande 2*). Motionärerna ifrågasätter möjligheterna att ungdomar vägras intagning på § 12-hemmen därför att de anses som "störiga" och i stället skrivs ut för vård i hemmet. Sådan vård kräver, enligt motionärernas mening, att det finns seriösa vårdalternativ. Som exempel nämner motionärerna upprättande av vårdkontrakt med stabila vuxenkontakter och kontinuerlig uppföljning.

I *motion 1988/89:So293 av Rosa Östh och Ulla Tillander (båda c)* yrkas tillkännagivanden dels om behovet av särskilda åtgärder för vård av unga (*yrkande 1*), dels om statligt huvudmannaskap för den verksamhet som har ansvaret för vård av unga med särskilt svåra problem (*yrkande 2*). Motionärerna framhåller att man på flera vårdhem inte vill ta emot de ungdomar som har de allra svåraste problemen. Man anser sig inte kunna vårda utagerande kriminella ungdomar tillsammans med dem som har mindre uttalade problem. Även familjehemmen har svårt att ta ansvaret för de kriminellt mest belastade ungdomarna. Motionärerna framhåller vidare att det inte finns någon reell möjlighet att hjälpa alla ungdomar enligt den s.k. närhetsprincipen. Det behövs en vårdform där det finns resurser och kompetens att, under en begränsad tid, ta om hand ungdomar med särskilt svåra problem. Detta kan, enligt motionärernas mening, inte lösas enbart genom en förändring av statsbidraget. För att alla ungdomar som har behov av högt kvalificerad vård skall kunna få tillgång till sådan krävs ett statligt huvudmannaskap, anför det.

I *motion 1989/90:So1 av Sten Svensson m.fl. (m)* hemställs om ett tillkännagivande om förändringar av socialtjänstförordningens 21 och 26 §§ (*yrkande 3*). Motionärerna hänvisar till JO:s undersökning av § 12-hemmen. De påpekar att det inte skall få förekomma att någon som är intagen på ett sådant hem "straffar ut sig", dvs. får lämna hemmet därför att han eller hon uppträtt på ett sådant sätt att vård inte kan ges vid hemmet. Motionärerna anser vidare att det skall vara möjligt att placera en intagen på en låsbar enhet, så länge det anses nödvändigt. Samtidigt får rättssäkerheten inte sättas ur spel, påpekas det.

I *motion 1989/90:So2 av Göran Ericsson (m)* yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nödvändigheten av en snabb utbyggnad av § 12-hemmen (*yrkande 1*) samt att riksdagen hos regeringen begär utredning om möjligheten att ha ett delat huvudmannaskap för dessa hem (*yrkande 2*). Motionären anser att bristen på vårdplatser vid § 12-hemmen inger oro. Motionären känner också oro bl.a. för den påtagliga regionala obalans som råder när det gäller hemmen. Om lösningen är ändrat eller delat huvudmannaskap eller särskilda statsbidrag måste dock enligt motionären ankomma på regeringen att lösa i samverkan med de båda kommunförbunden, heter det i motionen.

I *motion 1989/90:So6 av Karin Israelsson m.fl. (c)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om ändrat huvudmannaskap för §

12-hemmen (*yrkande 6*) samt att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av speciella insatser för särskilt vårdkrävande ungdomar (*yrkande 9*). Motionärerna anser att frågan om hur samhället på bästa sätt skall ta hand om den lilla, vårdkrävande skaran asociala ungdomar alltför framstår som oklar. Erfarenheten visar att det behövs en vårdform som motsvarar de tidigare ungdomsvårdsskolorna, där det finns kompetens att under en begränsad tid ta hand om ungdomar med särskilt svåra problem. Det krävs ett statligt huvudmannaskap för § 12-hemmen för att alla ungdomar som har behov av högt kvalificerad vård skall kunna få tillgång till sådan, framhåller motionärerna. Motionärerna påpekar att man på flera vårdhem inte vill ta emot de ungdomar som har de allra svåraste problemen.

I *motion 1989/90:So7 av Daniel Tarschys m.fl. (fp)* yrkas tillkännagivanden dels om jourplaceringar inom LVU-vården (*yrkande 3*), dels om ungdomar som visat sig alltför våldsamma eller ohanterliga för § 12-hem (*yrkande 4*). Platsbristen måste enligt motionärerna hävas genom kraftfulla insatser från samhällets sida. Om plats inte kan beredas omedelbart, måste det finnas möjlighet till någon form av jourplacering. Ungdomar som omhändertagits för vård får inte lämnas utan tillsyn och insatser i avvaktan på planerad placering, anför det i motionen. En liten grupp ungdomar har visat sig vara alltför våldsamma för att kunna vistas på § 12-hem. För detta speciella klientel krävs det samverkan, och staten bör ta initiativ till en lösning av problemet, framhåller motionärerna.

Den 1 januari 1983 övergick huvudmannaskapet för de institutioner som avses i 12 § LVU från staten till landstingskommuner och primärkommuner. Hemmen för särskild tillsyn ersatte de förutvarande statliga ungdomsvårdsskolorna.

I *socialtjänstpropositionen 1979/80:1* markerades bl.a. behovet av kvalificerad personal och speciella lokalmässiga resurser vid hemmen. Det framhölls att institutionsvården bör ingå som ett led i ett längre vårdprogram (s. 342 f.).

Även *socialutskottet* (SoU 1979/80:44, s. 79 f.) framhöll vikten av att institutionsvården ses som en del av ett större behandlingsprogram. Utskottet erinrade om vad det vid flera tidigare tillfällen anförts i fråga om nödvändiga resurser för vård vid ungdomsvårdsskolor. Utskottet hade bl.a. framhållit att utvecklingen måste följas med uppmärksamhet, så att inte vården försämras allvarligt i kvalitativt avseende.

Justitieombudsmannen, JO, har i beslut den 31 mars 1987 redovisat en undersökning om hemmen för särskild tillsyn (JO:s ämbetsberättelse 1987/88 s. 144 f.). I beslutet anfördes bl.a. följande.

Utgångspunkten för mina överväganden har varit den i förarbetena till socialtjänstlagen klart uttalade målsättningen att hemmen för särskild tillsyn skall finnas kvar som en särskilt kvalificerad resurs inom socialtjänsten för de mest utsatta gruppernas behov.

De regler om resursansvar och planeringsansvar som socialtjänstlagen innehåller har emellertid visat sig på sikt kunna äventyra en sådan

målsättning. Det finns påtagliga risker för att de i lagstiftningen anvisade områdena för en resursplanering är för små. Det framstår inte längre som lika försvarbart att med landstingsområdet som bas hålla den kostnadskrävande resurs som hemmen utgör för att tillgodose behoven hos de relativt sett få ungdomar som det är fråga om här. Kraven på ett effektivt resursutnyttjande driver fram en breddning av verksamheten så att resurserna kan tas i anspråk för allt fler. Hemmens särskilda kompetens att möta de mest utsattas behov kan gå förlorad. Den minskade kostnadstäckning som huvudmannen numera får och det ökade kostnadsansvar som har lagts på kommunerna medverkar till denna förändring.

Samtidigt som verksamheten vid hemmen för särskild tillsyn står inför förändringar, som på sikt kan leda till en knapphet på resurser, läggs den målsättningen fast att socialtjänsten skall ta ett ökande ansvar för de unga lagöverträdarna. En förutsättning för sådana av statsmakterna uttalade förväntningar sägs vara att socialtjänsten bibehålls vid sitt ansvar för att genom särskilt anpassade, väl kvalificerade insatser kunna möta behoven hos dessa unga. Det råder obalans mellan å ena sidan den målsättning som har uttalats i fråga om de unga lagöverträdarna och å andra sidan de förändringar som nu sker inom socialtjänsten.

Utvecklingen aktualiserar behovet av en breddning av basen för den verksamhet som hemmen för särskild tillsyn skall bedriva. Det kan ifrågasättas om inte landet bör indelas i större regioner för att på så sätt nå ett tillräckligt underlag för att dessa särskilt kvalificerade insatser skall kunna bibehållas som en resurs inom socialtjänsten. Behovet av ett centralt intagningsförfarande bör uppmärksammas. Samtidigt bör förnyade överväganden göras beträffande samhällets ekonomiska ansvar för denna begränsade grupp.

Utvecklingen befinner sig enligt min mening nu i ett skede där det framstår som i hög grad angeläget att regeringen i samråd med huvudmännen för hemmen, personalen vid dessa hem och med förtroendemän och tjänstemän hos socialnämnderna till överläggning tar upp de frågor som har berörts här. Särskild uppmärksamhet bör ägnas den grupp unga som befinner sig i gränsskiktet mellan socialtjänsten och psykiatrin.

Min undersökning har således kommit att gälla den väsentliga frågan om samhällets vilja och beredskap att möta behoven hos de unga, som behöver särskilt kvalificerade insatser från samhällets sida. Det kan enligt min mening inte accepteras att regelsystemet på sätt nu sker leder utvecklingen bort från den grupp unga som systemet är satt att skydda.

— — —

Som ett led i vården på hemmet får den unge tas in på en låsbar enhet. En sådan enhet är genom sin personaltäthet och den lokalmässiga utformningen särskilt inrättad så att den unge skall kunna stå under särskilt noggrann tillsyn. Vård på sådan låsbar enhet får pågå högst två månader.

Av behandlingsskäl får vid flera hem den unge stanna kvar på en sådan låsbar enhet under hela vårdtiden. Man låter därvid inom den angivna tidsfristen med stöd av en undantagsregel vården övergå i öppnare former.

Det finns skäl som talar både för och emot en sådan ordning. Jag redovisar mina överväganden i den delen och finner slutligen att detta är en fråga som bör tas upp vid de överläggningar som enligt vad förut har sagts bör äga rum.

En central fråga gäller på vilket sätt den kunskap som personalen vid hemmet får om den unge bäst skall kunna tas tillvara sedan behandlingen vid hemmet avslutats. Enligt de regler som gällde tidigare hade hemmet ett ansvar för den unge såväl under den tid som den unge vistades i som utom skolan. Några regler som på så sätt skapar garantier för en effektiv eftervård finns inte längre. Detta har lett till att hemmet i många fall efter utskrivning helt förlorar kontakten med den unge. De stora värden som ligger i den kunskap som har nåtts om den unge och i de relationer som har uppkommit går helt förlorade. Vid många hem söker man i dag finna lösningar som möjliggör en fortsatt kontakt med den unge. Bl.a. förekommer s.k. eftervårdskontrakt. En förutsättning för sådana kontrakt är att socialnämnden är villig att medverka. Många kommuner avhåller sig av kostnadsskäl från att i en sådan ordning finna en form för eftervården.

Det framstår som i hög grad angeläget att de kunskaper och erfarenheter som personalen vid hemmen får bättre tas till vara än vad nu är fallet. Jag har därför ansett det särskilt angeläget att den frågan tas upp vid de överläggningar som bör komma till stånd.

Hemmen för särskild tillsyn skall tillgodose kvalificerade behandlingsbehov hos svårt störda ungdomar. De erfarenheter personalen når kan bättre tas tillvara i en nära samverkan mellan hemmen.

Den undersökning som gjorts ger anledning till antagande att hemmen i dag står isolerade från varandra. Från många håll framhålls att erfarenhetsutbyte, utbildning och vägledning starkt begränsats med den risk för standardsänkning och ojämn vårdkvalitet detta kan leda till. Särskilt framhålls att personalutbildningen eftersätts.

Det är nödvändigt att socialstyrelsen inom ramen för sin tillsynsfunktion medverkar till en bättre kontakt mellan hemmen och att styrelsen verkar för att personalen ges den utbildning och fortbildning som är nödvändig för att hemmen skall kunna tillgodose behoven hos de mest utsatta ungdomarna.

Efter överenskommelser mellan statens förhandlingsnämnd och de båda kommunförbunden har riksdagen i olika omgångar (1981, 1985 och 1989) godkänt konstruktionen av statsbidragen för missbrukarvården och ungdomsvården. Det nuvarande bidragssystemet gäller fr.o.m. den 1 januari 1990.

I proposition 1989/90:25 med förslag om tilläggsbudget 1 till statsbudgeten för budgetåret 1989/90 hemställde regeringen bl.a. att riksdagen skulle godkänna en ny bidragskonstruktion. I propositionen uppges att antalet platser vid § 12-hem har minskat under åren 1983—1987. Minskningen torde ha fortsatt under år 1989. Även om det totala antalet våldsbenägna och kriminella ungdomar inte torde ha ökat i någon större omfattning, verkar det som om problembilden har förändrats och förvärrats. Många av § 12-hemmen har i dag uppenbara problem, anför föredraganden.

I dag finns ca 140 platser på de slutna avdelningarna, vilket enligt föredraganden inte är tillräckligt. Hemmen tvingas ofta avvisa sökande på grund av platsbrist. Vidare avisas ett inte obetydligt antal ungdomar med hänvisning till att de inte passar i de vårdprogram hemmen erbjuder. Ett visst antal ungdomar har också skrivits ut från § 12-hemmen på grund av sitt beteende på hemmen. Föredraganden konstaterar att ett antal ungdomar inte får erforderlig vård vilket enligt hans mening är oacceptabelt.

Föredraganden anser det vidare angeläget att en betydligt mer differentierad vårdstruktur utvecklas för att kunna möta de ibland mycket speciella vårdbehov vissa ungdomar har. Detta ställer emellertid krav på ett ökat samarbete och en ökad regional samverkan så att specialiserade resurser utnyttjas på ett effektivt sätt. Det statsbidragssystem som föreslås tar särskilt hänsyn till bl.a. de mest utslagna ungdomarna, framhåller föredraganden. Statsbidraget för platser på § 12-hemmens slutna avdelningar föreslås höjt från 250 000 kr. till 400 000 kr. per plats. För att huvudmännen skall kunna erhålla platsbidrag skall platserna vara godkända av socialstyrelsen för vård enligt 12 § LVU. Det är angeläget att en noggrann bedömning av platsbehov samt vårdkvalitet på nya institutioner sker, framhålls det i propositionen. Dessa frågor bör beredas av en beredningsgrupp inom socialstyrelsen i vilken företrädare för Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet ingår. Vidare föreslås ett särskilt bidrag om 30 milj. kr. till utveckling av missbrukarvården. Föredraganden anser att det är ytterst angeläget att utvecklingen av institutionsvården fortsätter. Socialstyrelsen fattar beslut om utvecklingsbidraget. Frågor om bidrag bör beredas av den beredningsgrupp inom socialstyrelsen i vilken företrädare för Landstingsförbundet och Kommunförbundet ingår. De föreslagna förändringarna skall vara vårdpolitiskt förankrade, anförs det (s. 17 ff.).

I propositionen (s. 19 f. och 24) påpekas att vissa vårdresurser är speciella till sin karaktär och att man inom ett planeringsområde ofta inte har tillräckligt underlag för sådana insatser. Det kan exempelvis gälla kvalificerade insatser för de mest utsatta ungdomarna. För att detta behov skall kunna tillgodoses bör enligt propositionen en länsövergripande planering av resurserna ske. Landstingsförbundet och Kommunförbundet skall — tillsammans med socialstyrelsen — ta initiativ till att en sådan planering snarast påbörjas. Inriktningen på detta arbete skall vara dels att alla som är i behov av vård skall kunna få adekvata vårdinsatser, dels att erforderliga omstruktureringar genomförs i syfte att åstadkomma en effektivisering och ett bättre utnyttjande av tillgängliga vårdresurser. Från dessa utgångspunkter skall i ett första skede genomföras en rikstäckande inventering av behov och möjliga lösningar med belysning av ekonomiska konsekvenser. Denna förutsäts vara genomförd den 1 juli 1990. Det nya statsbidraget trädde i kraft den 1 januari 1990 och skall gälla under tre år.

Propositionen har behandlats av socialutskottet i december 1989 (1989/90:SoU14). Med anledning av en motion (c) om förstärkta resurser till § 12-hemmen uttalade utskottet att det delade motionärernas uppfattning att resurserna måste förstärkas och antalet vårdplatser öka (s. 12). Det i propositionen föreslagna statsbidragssystemet, som har ett uttalat syfte att skapa bättre förutsättningar för mer kvalificerade insatser för de mest belastade ungdomarna, tillgodosåg enligt utskottet dessa krav. Motionen avstyrktes. Riksdagen följde utskottet.

I den nu aktuella propositionen uppges att § 12-hemsvårdens andel av institutionsvården har minskat från 31 % år 1983 till 22 % år 1987. Platsantalet på § 12-hemmen uppgår för närvarande till drygt 500.

Enligt uppgift från socialstyrelsen avvisades drygt 500 ansökningar om intagning av ungdomar i sådana hem under år 1988. Det rörde sig om ca 100–150 ungdomar. Som skäl för avvisningarna angavs att det förelåg brist på platser och/eller personal, att ungdomarna inte tillhörde upptagningsområdet samt, i vissa fall, att de ansågs för svårbehandlade. Ett fyrtiotal ungdomar skrevs ut till annan vård, eftersom institutionerna inte ansåg sig klara av att ta hand om dem inom institutionsvårdens ram (prop. s. 47 ff.). Det poängteras att en ung människa, som vårdas på en institution med stöd av LVU, inte får skrivas ut till vård i det egna hemmet, därför att personalen på institutionen i fråga anser att den inte klarar av honom eller henne. Om så skulle vara fallet måste, enligt föredraganden, andra lösningar sökas. Den grundläggande principen är att unga lagöverträdare skall beredas vård inom socialtjänsten. Om detta råder enighet, såväl inom socialtjänsten som inom rättsväsendet.

Den vård som i dag kan erbjudas de mest utsatta ungdomarna är otillräcklig i flera avseenden, både vad gäller antalet platser och vårdens kvalitet, framhålls det. Det gäller exempelvis vården av tonår flickor, ungdomar med invandrarbakgrund och ungdomar med tidiga störningar, heter det vidare. Enligt föredragandens mening finns det ett klart behov av ökad differentiering och regional samordning för att tillgodose de mest utsatta ungdomarnas vårdbehov. Föredraganden hänvisar i sammanhanget till förslaget om nya statsbidrag till missbrukarvården och ungdomsvården (s. 55 och 57).

Hösten 1988 behandlade utskottet i betänkandet 1988/89:SoU1 en motion (m) om bl.a. statligt huvudmannaskap för § 12-hemmen. Utskottet uttalade därvid att de unga lagöverträdare som vårdas vid hemmen kräver intensiva behandlingsinsatser av kvalificerad personal. Ungdomarna uppvisar ofta en komplicerad problembild med avancerad brottslighet, missbruk, relationsstörningar och andra psykiska problem, framhöll utskottet. Vidare uttalade utskottet följande (s. 21).

De uppgifter som redovisats om resursbrist vid hemmen och otillräcklig eftervård är alarmerande och ger anledning till överväganden på skilda fält som rör hemmen. De överväganden som krävs gäller utformning av statsbidrag, hemmens upptagningsområden, kontinuitet i vården och eftervård, personalutbildning m.fl. frågor. Det bör exempelvis övervägas om inte större upptagningsområden än landstingsområdet kan skapas genom samverkansavtal omfattande två eller flera län.

Utskottet, som bl.a. hänvisade till den pågående översynen av statsbidraget, utvärderingen av socialtjänstlagen och översynen av LVU, ansåg inte att riksdagen då hade anledning att ompröva huvudmannaskapet. Motionen avstyrktes.

Utskottet gör nu följande bedömning.

Utskottet har redan tidigare framhållit vikten av att de sociala myndigheterna arbetar förebyggande och att insatser för utsatta barn och ungdomar sätts in i ett tidigt skede. Utskottet har vidare ställt sig

bakom propositionens förslag om möjlighet att ingripa tidigare än för närvarande med tvång när det gäller ungdomar som, på grund av sitt eget beteende, riskerar hälsa och utveckling.

I det närmaste 150 ungdomar kunde under år 1988 inte beredas plats i § 12-hem. Socialnämnderna ansökte vid totalt ca 500 tillfällen förgäves om plats för dessa ungdomar. Inget tyder på att situationen därefter, på ett mera påtagligt sätt, har förbättrats. Snarare finns uppgifter om att fler platser läggs ned än som tillkommer. Utskottet anser att denna situation är helt oacceptabel. Ungdomar med ofta svåra sociala problem och behov av kvalificerad vård under mycket lång tid får alltså, konstaterar utskottet, i många fall över huvud taget ingen vård, eller en helt otillfredsställande sådan. Dessutom sker inte den nödvändiga reaktionen från samhällets sida, t.ex. när en ung människa begått brott eller hamnat i missbruk. Föredraganden anser också i proposition 1989/90:25 om bl.a. statsbidraget till missbrukarvården och ungdomsvården att antalet platser på de slutna avdelningarna är otillräckligt och att hemmen därför har måst avvisa sökande. Vissa ungdomar avvisas vidare för att de inte passar in i hemmens vårdprogram, och åter andra skrivs ut från hemmen med anledning av sitt beteende där.

Socialnämnden måste skaffa sig mycket god kännedom om den unge och de problem som ligger bakom hans eller hennes beteende för att adekvat vård skall komma till stånd. När socialnämnden ansöker hos länsrätten om vård enligt LVU, skall nämnden redogöra för den vård som nämnden avser att anordna för den unge. Innehållet i utredningen som ligger till grund för ansökan och vård- och behandlingsplanen är av den största betydelse. Utskottet vill understryka vikten av att utredningarna är så noggranna och allsidiga att valet av vård blir riktigt. I många fall torde en barn- och ungdomspsykiatrisk eller barnpsykologisk undersökning vara nödvändig som komplement till den sociala utredningen. Det kan finnas djupgående problem bakom en ung människas destruktiva beteende. I likhet med vad som anförs i propositionen anser utskottet att det vid valet av vård inte är tillräckligt att enbart utgå från den unges beteende. Det är nödvändigt att beakta också de bakomliggande förhållandena.

Särskilt viktigt är det, enligt utskottets mening, att ungdomar med psykiska problem undersöks noggrant så att rätt diagnos kan ställas och de kan få den vård som de behöver. Utskottet återkommer senare till frågan om barn- och ungdomspsykiatrins ansvar när det gäller dessa ungdomar.

För att möta efterfrågan på vård för de svårast störda ungdomarna krävs inte enbart ett tillräckligt antal platser på hem för vård eller boende. En betydligt mer differentierad vård än för närvarande måste kunna erbjudas. Mycket kvalificerade, ibland helt individualiserade, insatser torde behövas. Kommunerna måste kunna genomföra placeringar även i akuta situationer. Ytterligare underlag för den utveckling av vården som behövs torde föreligga när socialstyrelsen inom kort redovisat sitt uppdrag att följa upp och utvärdera socialtjänstens verksamhet bland barn och ungdom, främst utsatta grupper.

Landstingen och kommunerna har tillsammans ansvaret för att god vård i tillräcklig omfattning finns tillgänglig. Med god vård avses bl.a. att vården skall tillgodose behoven hos de ungdomar som nu är aktuella. Det får enligt utskottet inte föreligga någon tvekan om fördelningen av ansvaret landsting och kommuner emellan. T.ex. måste förhindras att landstingen inte bygger ut vården, eftersom de saknar garantier från de berörda kommunerna om ersättning för de vårdplatser som skulle behöva ordnas. I proposition 1989/90:25 anges att Landstingsförbundet och Kommunförbundet tillsammans med socialstyrelsen skall ta initiativ till att en länsövergripande planering av resurserna kommer till stånd. Enligt vad utskottet har erfarit har en sådan planering redan påbörjats. För vissa typer av vård bör, enligt utskottets uppfattning, övervägas att inrätta hem som har hela riket som upptagningsområde. Det är helt nödvändigt att en samverkan på riksnivå om denna vård nu kommer till stånd. Personalen vid dessa hem bör ha en hög kompetens och stor erfarenhet av vård av t.ex. våldsamma, utagerande ungdomar med mycket skiftande problem. Hemmen bör ha resurser och kapacitet för en mycket individuellt anpassad vård. De bör också kunna ta emot akuta placeringar under kort tid. I sammanhanget bör också övervägas vilka möjligheter som bör finnas att vårda utagerande ungdomar på låsbara enheter.

Enligt socialtjänstförordningen är det i första hand föreståndaren för ett hem för vård eller boende som beslutar om inskrivning. När det gäller inskrivning i hem för särskild tillsyn — och framför allt i de hem som kan komma att ha hela riket som upptagningsområde — finns det enligt utskottet skäl att överväga en annan ordning. Det torde behövas ett system för inskrivning, som omfattar hela landet. Inskrivningsreglerna bör därför enligt utskottet bli föremål för översyn.

Garantier måste skapas för att den länsövergripande planering som nu skall ske verkligen leder till det önskade resultatet. Socialstyrelsens ansvar för planeringen bör, enligt utskottets mening, förstärkas. När ungdomar inte kan beredas vård, samtidigt som platsantalet minskar, visar detta att riksperspektivet i planeringen saknas. Den inventering som enligt planerna skulle vara slutförd den 1 juli 1990 bör bedrivas med stor skyndsamhet och om möjligt slutföras tidigare.

Problemen är till övervägande delar kända. Det gäller främst att förbättra diagnostiken, få ett riksperspektiv i planeringen, åstadkomma fler och mer differentierade vårdplatser, etablera en bättre praktisk samverkan mellan skola, polis och socialtjänst samt att utvärdera åtgärderna.

Riksdagen har i december 1989 godkänt en ny konstruktion av statsbidragen för missbrukarvården och ungdomsvården. Det nya bidragssystemet gäller åren 1990 — 1992. Målsättningen med det nya statsbidragssystemet är bl.a. att särskild hänsyn skall tas till de ungdomar som är i störst behov av kvalificerade stödinsatser. Således har bidraget för platser på § 12-hemmens slutna avdelningar samt utvecklingsbidraget — vilket socialstyrelsen skall besluta om — höjts väsentligt. Utvecklingsbidrag skall bl.a. kunna ges för att täcka utvecklings-

etablerings- eller initialkostnader, om en huvudman vidtar strukturförändringar med sådana konsekvenser att en ny enhet för vård enligt 12 § LVU etableras.

Förbättringar av statsbidragssystemet har således redan gjorts. Utskottet anser det angeläget att den önskvärda utveckling och förändring i kommuner och landsting som det nya statsbidraget syftar till nu kommer till stånd. Utskottet anser dock att statsbidragen i ett avseende borde kunna utnyttjas bättre som styrinstrument, nämligen när det gäller att stimulera uppbyggnaden av en mer differentierad vård i § 12-hem. Statsbidragssystemet bör ge garantier för att vården i detta avseende verkligen utvecklas i enlighet med de mål som ställs upp. Regeringen bör därför ta upp nya diskussioner med kommun- och landstingsförbunden och därefter återkomma till riksdagen med förslag till förändringar av statsbidragets konstruktion för åren 1991 och 1992.

Det är enligt utskottet viktigt att staten på det sociala området via statsbidragen har möjlighet att styra verksamheten i kommuner och landsting så att viktiga av riksdagen uppställda mål kan förverkligas. Regering och riksdag måste i viktiga riksfrågor självständigt kunna besluta om både statsbidragens form och storlek. De utfrågningar som utskottet haft om LVU har visat på brister och att dessa inte främst gäller lagstiftningen utan tillämpningen av denna. Statsbidragen bör därför utformas så att regering och riksdag får verkliga styrmöjligheter i viktiga frågor som när det gäller vården för utsatta barn och ungdomar. En justering av statsbidragen — när det gäller uppbyggnaden av differentierad vård i § 12-hem — bör vidare i princip ske direkt genom beslut av regering och riksdag och inte i form av ett godkännande av resultatet av förhandlingar mellan stat och kommun.

För att åstadkomma fortsatt utveckling och effektivisering av vården är det, enligt utskottets mening, vidare nödvändigt att verksamheterna kontinuerligt utvärderas. I synnerhet gäller detta den vård och behandling som ges vid de hem för vård eller boende som avses i 12 § LVU.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna med anledning av propositionen samt motionerna So239 (s), So251 (fp) yrkandena 6 och 7, So258 (m) yrkande 2, So259 (s) yrkande 2, So293 (c) yrkande 1, So303 (m) yrkande 2, So1 (m) yrkande 3, So2 (m) yrkande 1, So6 (c) yrkande 9 och So7 (fp) yrkandena 3 och 4.

Mot bakgrund av vad utskottet nu anfört om redan vidtagna förändringar av statsbidragssystemet och de övriga förändringar som enligt utskottet bör komma till stånd, finns det för närvarande inte anledning att ompröva huvudmannaskapet för de hem som avses i 12 § LVU. Motionerna So258 (m) yrkandena 1 och 3, So293 (c) yrkande 2, So303 (m) yrkandena 1 och 3, So2 (m) yrkande 2 och So6 (c) yrkande 6 avstyrks således.

Utskottet har också övervägt om de s.k. § 12-hemmen, dvs. hem för särskilt noggrann tillsyn enligt 12 § i såväl gällande LVU som förslaget till ny lag, bör ges en beteckning som tydligt men ändå kortfattat anger

vilken typ av hem för vård eller boende som avses. Utskottet har därvid stannat för uttrycket "särskilda ungdomshem". Benämningen bör införas i 12 § LVU.

I motion 1989/90:So6 av Karin Israelsson m.fl. (c) hemställs om ett tillkännagivande om vikten av ett större antal behandlingsenheter inom den ungdomspsykiatriska verksamheten (*yrkande 12*). Många av de ungdomar som är föremål för omhändertagande har psykiska störningar vilket ställer stora krav på personalens kompetens, framhåller motionärerna. Det är enligt motionärerna viktigt att antalet behandlingsenheter för dessa ungdomar ökas.

I propositionen anförs bl.a. följande (s. 57).

Den utveckling som noteras såväl inom barn- och ungdomspsykiatri som inom framför allt § 12-hemsvården när det gäller ökningen av antalet barn och ungdomar med tidiga personlighetsstörningar är djupt oroande. — — — Det avgörande är att de enskilda individer det gäller uppenbarligen inte får den hjälp de behöver. Det beror enligt min bedömning både på kunskapsbrist och på organisatoriska brister. Det finns t.ex. stor risk för att dessa ungdomar hamnar mellan olika verksamheters ansvarsområden.

Det påpekas att socialtjänsten har det yttersta ansvaret för att barn och ungdomar som far illa får den hjälp de behöver. Om denna hjälp skall ges inom ramen för socialtjänstens egna behandlingsresurser eller inom barn- och ungdomspsykiatrin måste avgöras från fall till fall. Vidare anförs följande.

När det gäller ungdomar med tidiga personlighetsstörningar måste behandlingen utformas individuellt, oavsett vilka yttre uttryck störningen tar sig. Detta ställer stora krav på flexibilitet hos de verksamheter som möter dessa ungdomar. En rad personer och myndigheter måste samverka kring den enskilde. Samtidigt är behovet av personkontinuitet större för denna grupp ungdomar än för andra.

Den vård som i dag kan erbjudas de mest utsatta ungdomarna är otillräcklig i flera avseenden, både vad gäller antalet platser och vårdens kvalitet. Det gäller exempelvis vården av tonårsflickor, ungdomar med invandrarbakgrund och ungdomar med tidiga störningar. Enligt min mening finns det ett klart behov av ökad differentiering och regional samordning för att tillgodose de mest utsatta ungdomarnas vårdbehov. Jag återkommer till dessa frågor i ett senare sammanhang i samband med förslag om nya statsbidrag till missbrukarvården och ungdomsvården.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet har tidigare framhållit vikten av att socialnämndens utredningar, som ligger till grund för ansökan om vård enligt LVU och planeringen av vården i det individuella fallet, är allsidiga och noggranna. Detta gäller i särskilt hög grad ungdomar som lider av psykiska störningar. Om inte rätt diagnos ställs, finns risk att dessa ungdomar inte får den vård och behandling som de behöver. Stora krav måste i dessa fall ställas på landstingens barn- och ungdomspsykiatriska verksamhet. Det är enligt utskottet av största vikt att ungdomspsykia-

trins ansvar för dessa ungdomar klargörs bättre. Denna fråga bör, i lämpligt sammanhang, övervägas närmare. Med det anförda avstyrker utskottet motion So6 (c) yrkande 12.

1989/90:SoU 15

Invandrarungdomarnas behov

I motion 1989/90:So6 av Karin Israelsson m.fl. (c) yrkas att riksdagen begär att regeringen tar initiativ till en analys av invandrarungdomarnas behov och krav i LVU-vården (yrkande 11). En stor del av de unga som bereds vård med stöd av LVU är ungdomar med invandrarbakgrund, framhåller motionärerna. Detta ställer särskilda krav på vårdens utformning när det gäller språk, kultur och religion. Det är enligt motionärerna angeläget att utreda vilka förebyggande åtgärder som behövs för att tillgodose dessa ungdomars speciella behov, bl.a. med tanke på val av familjehem.

Socialstyrelsen har på regeringens uppdrag utrett flyktningbarnens behov av stöd och hjälp från socialtjänsten och hälso- och sjukvården. I sin rapport Socialstyrelsen redovisar 1988:22 framhåller styrelsen att flyktningbarn i allmänhet bör betraktas som en utsatt grupp i behov av stöd och hjälp från såväl socialtjänst som hälso- och sjukvård. Med tanke på den bakgrund många flyktningbarn har anser socialstyrelsen att det är synnerligen viktigt att socialnämnderna tar ett aktivt ansvar för flyktningbarnen genom att erbjuda föräldrarna en kartläggning av varje barns individuella erfarenheter och behov för att på grundval av denna kunna planera för det enskilda barnet och uppmärksamma de barn som är i behov av särskilt stöd.

Föredraganden uppger i propositionen att han delar socialstyrelsens uppfattning i denna fråga. Stora ansträngningar bör göras för att inom ordinarie verksamheter öka kompetensen att arbeta med invandrar- och flyktningfamiljer. För budgetåret 1989/90 har 2 milj. kr. anslagits för att utveckla arbetet med flyktningbarn och flyktningungdomar. Det finns situationer då även barn i invandrar- och flyktningfamiljer måste skiljas från sina föräldrar, påpekas det. När det gäller dessa barn blir ett omhändertagande för vård särskilt känsligt. Har familjen sitt ursprung i en främmande kultur ställs särskilda krav, såväl när det gäller att bedöma om förutsättningarna för ett omhändertagande är uppfyllda som i fråga om valet av placeringsform, tillsynen, kontakten mellan barnet och föräldrarna och andra närstående under vårdtiden samt återföreningen, anför det (prop. s. 54).

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet är helt ense med motionärerna om att invandrarungdomarnas speciella problem många gånger ställer särskilda krav på utformningen av vården enligt LVU. Det är i dessa fall särskilt angeläget att vården, för att kunna bli verkningsfull, är väl anpassad efter den unges behov och de särskilda omständigheter som kan föreligga.

Det är också mycket väsentligt att invandrarfamiljerna får information om socialtjänstlagen och LVU. Utskottet vill i likhet med före-

draganden understryka att det ankommer på varje myndighet att tillhandahålla behövlig information till olika invandrargrupper rörande de frågor som hör till myndighetens verksamhetsområde.

1989/90:SoU15

Utskottet, som anser att motionärernas önskemål genom det anförda i huvudsak får anses tillgodosedda, avstyrker motion So6 (c) yrkande 11.

Alternativa vårdformer

I motion 1989/90:So6 av Karin Israelsson m.fl. (c) hemställs om ett tillkännagivande om behovet av kontroll av den vård som bedrivs på alternativa vårdhem (yrkande 8). Motionärerna anför att privata vårdhem växer upp utan större kontroll av vilken vård som erbjuds. Det är positivt att alternativa vårdformer kan prövas, men kvaliteten måste garanteras genom kontrollåtgärder, framhåller motionärerna.

I 69 § socialtjänstlagen anges att en enskild person eller sammanslutning, som vill inrätta ett hem för vård eller boende, skall söka tillstånd hos länsstyrelsen. Ett sådant hem står under löpande tillsyn av socialnämnden i den kommun där hemmet är beläget. Därutöver har länsstyrelsen enligt 68 § samma allmänna tillsyn som för de hem för vård eller boende som har ländstingskommunal eller kommunal huvudman. Ytterligare bestämmelser meddelas i 29–34 §§ socialtjänstförordningen. Med stöd av 34 § får socialstyrelsen meddela närmare föreskrifter om hem för vård eller boende som drivs av enskilda. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd rörande sådana hem finns i socialstyrelsens författningssamling, SOSFS (S) 1982:56.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet vill framhålla vikten av att vården vid de enskilt drivna institutionerna uppfyller de kvalitetskrav som följer av bestämmelserna i socialtjänstlagstiftningen och att socialnämnden tillser att så är fallet. Utskottet erinrar om att socialstyrelsen för närvarande slutför en utvärdering av socialtjänstlagstiftningens praktiska tillämpning beträffande barn och ungdomar. Utskottet anser att socialstyrelsens utvärdering bör avvaktas, innan utskottet överväger några åtgärder i denna fråga, och avstyrker motion So6 (c) yrkande 8.

Kontakten mellan den unge och föräldrarna m.m.

I motion 1988/89:So251 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) yrkas ett tillkännagivande om vad som anförts om tvångsomhändertagande av barn (yrkande 5 delvis). Motionärerna poängterar vikten av att det omhändertagna barnet får upprätthålla och utveckla sina kontakter med föräldrarna samt att familjehemmen, som ofta ställs inför orimligt svåra uppgifter, får erforderligt stöd. Insatser efter omhändertagandet bör syfta till snar återförening med föräldrarna, men socialnämnden måste ha kvar möjligheten att förhindra skadliga flyttningar, anser motionärerna.

I motion 1989/90:So8 av Hans Göran Franck och Anita Johansson (båda s) yrkas dels att riksdagen beslutar bifalla vad som i motionen föreslagits beträffande regler om särskild kontaktperson och beträffande kontakter under tvångstiden (*yrkande 3 delvis*), dels ett tillkännagivande om behovet av att stärka barnets och föräldrarnas ställning juridiskt och socialt (*yrkande 5*). Motionärerna hänvisar till att socialberedningen föreslagit att socialnämnden skall utse en särskild befattningshavare hos nämnden som skall svara för att personliga kontakter regelbundet tas med föräldrarna, den unge och den nämnden har uppdragit vården åt. Detta förslag bör, enligt motionärernas mening, genomföras. Motionärerna hänvisar även till socialberedningens förslag, när det gäller kontakterna under tvångstiden och förberedelserna av återföreningen. Propositionsförslaget är inte tillräckligt långtgående i detta avseende, anser motionärerna. Föräldrarnas förmåga och möjligheter att göra sin röst hörd genom hela det komplicerade skeende som en omhändertagandeprocess utgör, i både social och juridisk bemärkelse, bör stärkas, anser motionärerna.

Socialnämnden bör hålla fortlöpande kontakt både med barnets föräldrar och med det hem där barnet placerats samt på olika sätt verka för att barnet har det bra i familjehemmet, framhålls det i propositionen. Enligt 39 § socialtjänstförordningen bör den socialnämnd som har uppdragit åt eller medgett ett hem att ta emot ett barn genom besök av särskilt utsedda representanter för nämnden, t.ex. familjehemsinspektörer, och på annat lämpligt sätt fortlöpande hålla sig väl förtrogen med förhållandena i hemmet och ge detta behövligt stöd. Även samtal med barnet bör om möjligt förekomma, anför det. Enligt 13 § första stycket i den föreslagna lagen (5 § första stycket i nu gällande LVU) skall socialnämnden noga följa vården av den som får vård med stöd av lagen (prop. s. 71 f. och 113).

Enligt 22 § tredje stycket socialtjänstlagen bör vården utformas så att den främjar den unges samhörighet med de anhöriga och kontakten med hemmiljön. Enligt propositionsförslaget tillförs LVU en bestämmelse om socialnämndens ansvar för att så långt det är möjligt tillgoda den unges behov av umgänge med föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om honom (14 § första stycket). En nära och god kontakt mellan föräldrarna och barnet under vårdtiden är oftast en viktig förutsättning för att barnet skall kunna utvecklas väl i familjehemmet och på sikt kunna återförenas med föräldrarna, anför det. Socialnämnden har ett ansvar för att föräldrarna får stöd och hjälp av både personlig och ekonomisk art för att klara kontakten med barnet (s. 115). Enligt förslaget tillförs LVU även en bestämmelse där socialnämnden erinras om sin skyldighet att noga förbereda den unges återförening med sina föräldrar (21 §). Föredraganden erinrar om att mer än hälften av alla avslutade LVU-placeringar pågått i mer än tre år. Han anser det därför befogat att i LVU införa en bestämmelse om socialnämndens skyldighet att noga förbereda barnets återförening med

sina föräldrar. Har den unge varit föremål för vård en längre tid, kan det vara lämpligt att nämnden gör upp en plan för hur återföreningen skall genomföras, anför det i propositionen (s. 87 f. och 118).

Utskottet gör följande överväganden.

Enligt socialtjänstlagstiftningen bör socialnämnden hålla kontakt med såväl den unges föräldrar som familjehemmet där den unge vistas. Socialnämnden bör hålla sig väl förtrogen med förhållandena i hemmet och ge detta behövt stöd, anför det. Utskottet vill understryka betydelsen av att familjehemmen får stöd och handledning i det svåra arbetet med att ge en ung människa, som kommer från svåra uppväxtförhållanden och har sociala problem, den vård den unge behöver. Även kontakterna med den unges föräldrar kan ställa stora krav på familjehemmet.

Utskottet delar motionärernas uppfattning om vikten av att den unge kan upprätthålla en positiv relation med sina föräldrar. Socialnämndens ansvar, när det gäller att tillgodose den unges behov av umgänge med föräldrarna, föreslås i propositionen bli ytterligare understruket, genom en särskild bestämmelse i lagen, 14 §. Likaså får socialnämnden ett utökat ansvar för planeringen av den unges återförening med sina föräldrar.

Mot bakgrund av vad utskottet nu anför anser utskottet att det huvudsakliga syftet med motion So251 (fp) yrkande 5 delvis får anses tillgodosett. Utskottet avstyrker denna motion.

Utskottet anser det inte motiverat att införa bestämmelser om en särskild kontaktperson för den unge och hans föräldrar. Motion So8 (s) yrkande 3 delvis och yrkande 5 avstyrks.

I 14 § andra stycket i den föreslagna lagen anges att om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vård enligt lagen, får socialnämnden 1. besluta hur den unges umgänge med föräldrar, eller andra som har vårdnaden om honom, skall utövas eller 2. besluta att den unges vistelseort inte skall röjas för föräldrar eller vårdnadshavare. Bestämmelsen motsvarar 16 § i den nuvarande lagen. Det föreslås nu att socialnämnden minst en gång var tredje månad skall överväga om ett sådant beslut fortfarande behövs. Sistnämnda bestämmelse är ny.

I motion 1989/90:So8 av Hans Göran Franck och Anita Johansson (båda s) yrkas att riksdagen beslutar bifalla vad motionärerna föreslagit beträffande förkortat umgängesförbud i vissa fall (yrkande 3 i resterande del). Motionärerna anser att tre månader är en alltför lång tid — i synnerhet beträffande de små barnen — när det gäller att ompröva ett umgängesförbud. De mycket små barnen upplever separationen från föräldrarna som en permanent förlust, framhåller motionärerna som anser att kortare omprövningstider, exempelvis en månad, för små barn och barn i förskoleåldern, bör genomföras.

Beträffande socialnämndens beslut om umgänge anför föredraganden bl.a. följande (prop. s. 74).

För att betona att ett sådant beslut är en allvarlig åtgärd, som inte bör gälla längre än nödvändigt, anser jag att socialnämnden med jämna tidsintervaller skall vara skyldig att överväga om beslutet fortfarande behövs. Det bör ankomma på den tjänsteman vid förvaltningen som har den närmare uppsikten över vården att anmäla till nämnden hur förhållandena har utvecklat sig.

Föredraganden påpekar att det i många fall bör gå att häva ett sådant beslut efter en kortare tid än tre månader.

Utskottet gör följande överväganden.

Enligt regeringens förslag skall ett umgängesförbud kunna meddelas om ett sådant förbud bedöms nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården. Förbudet skall upphöra när behovet inte längre kvarstår. Att förhindra föräldrar att träffa sina barn är ett allvarligt beslut som naturligtvis inte skall gälla längre än nödvändigt. Utskottet vill påpeka att socialnämnden, med den föreslagna nya bestämmelsen i 14 §, när som helst kan besluta att ett sådant förbud skall upphöra. Bestämmelsen anger endast den längsta tid — dvs. tre månader — som får förflyta innan socialnämnden på nytt överväger frågan. Överväganden om ett umgängesförbud skall bestå kan givetvis ibland behöva göras betydligt oftare.

Utskottet tillstyrker mot bakgrund av det nu sagda propositionsförslaget i denna del och avstyrker motion So8 (s) yrkande 3 i resterande del.

Öppenvårdstvang m.m.

Den tidigare *barnavårdslagen* (1960:97) hade ett regelsystem som var delvis annorlunda utformat än det som finns i LVU. När det gällde barn och ungdomar som utvecklades ogynnsamt eller på annat sätt för illa, kunde barnavårdsnämnden på ett tidigt stadium dels vidta olika former av frivilliga hjälpåtgärder för barnet eller dess familj, dels omhändertaga barnet för s.k. frivillig samhällsvård. Grunden för att lämna allmänt stöd fanns i 3 § barnavårdslagen, vari bl.a. föreskrevs att nämnden skulle särskilt uppmärksamma sådana underåriga som med hänsyn till kroppslig eller själslig hälsa och utrustning, hem- och familjeförhållanden samt omständigheterna i övrigt kunde anses vara särskilt utsatta för risk att utvecklas ogynnsamt. Den frivilliga samhällsvården kunde beslutas i två fall, dels på begäran av föräldrarna eller med deras samtycke, dels beträffande övergivna barn (31 § barnavårdslagen). Om förhållandena för barnet eller den unge var allvarliga, var det emellertid inte aktuellt att tillämpa de angivna bestämmelserna. I stället blev 25—29 §§ barnavårdslagen tillämpliga. Enligt dessa bestämmelser var barnavårdsnämnden skyldig att vidta åtgärder i vissa angivna situationer. Nämnden skulle då om möjligt försöka åstadkomma rättelse genom en eller flera förebyggande åtgärder (26 §). Dessa var 1. hjälpåtgärder, innefattande råd och stöd, 2. förmaning och varning, 3. föreskrifter rörande den unges levnadsförhållanden samt 4. övervakning. Om förebyggande åtgärder bedömdes

gagnlösa, eller om man redan provat sådana åtgärder utan resultat, skulle nämnden omhänderta den unge för samhällsvård enligt 29 § barnavårdslagen.

Enligt 12 § *socialtjänstlagen* skall socialnämnden verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden. Socialnämnden skall vidare i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom. Socialtjänstlagen betonar det förebyggande arbetet, och socialnämnden bör samarbeta med andra samhällsorgan för att försöka motverka uppkomsten av sociala problem.

Barn- och ungdomsfrågorna berör såväl de strukturinriktade, de allmänt inriktade som de individuellt inriktade insatserna inom socialtjänsten. Till de strukturinriktade insatserna hör medverkan i samhällsplaneringen. Även den uppsökande verksamheten räknas hit. Genom denna verksamhet får nämnderna möjlighet att tidigt uppmärksamma sociala problem.

I *socialtjänstpropositionen* (prop. 1979/80:1, del A s. 501) uttalades att sådana förebyggande åtgärder som kunde vidtas enligt barnavårdslagen, enligt föredragandens mening, borde ersättas av andra stöd- och hjälpåtgärder som socialnämnden kan erbjuda den enskilde inom socialtjänsten. Dessa åtgärder tjänar sitt syfte bäst när de ges i samförstånd med föräldrarna och den unge, anfördes det. Den enda åtgärd som LVU borde anvisa var beredande av vård utanför den unges eget hem.

Socialberedningen fick år 1982 genom nya direktiv (Dir. 1982:106) i uppdrag att bl.a. belysa frågan om avgränsning och samverkan mellan socialtjänsten och kriminalvården när det gäller unga lagöverträdare. I betänkandet (Ds S 1984:15) *Socialtjänstens insatser för ungdomar* tog beredningen upp vissa frågor i samband med missbruk och kriminalitet. Problemen kunde enligt beredningen mötas genom fortsatt metodutveckling inom ramen för den gällande lagstiftningen.

I regeringens *proposition 1984/85:171 om särskilda insatser inom socialtjänsten för ungdomar i samband med missbruk och kriminalitet m.m.* lades fram förslag i syfte att förtydliga socialtjänstens ansvar för ungdomar. Förslagen avsåg bl.a. att motverka tendenser att i ökande utsträckning döma ungdomar till påföljd inom kriminalvården. Statsrådet Sigurdsen uttalade att hon inte fann de av socialberedningen föreslagna åtgärderna tillräckliga för att socialnämnderna skulle komma till rätta med de problem som fanns. Det var, enligt hennes mening, ett alltför stort steg mellan frivilliga insatser enligt socialtjänstlagen och tvångsvård utanför hemmet med stöd av LVU (s. 16). Riksdagens beslut med anledning av denna proposition (*SoU 1984/85:31, rskr. 356*) innebar bl.a. ändringar i LVU, så att socialnämnderna kan besluta om att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson eller delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten. Med anledning av en motion (m), vari det efterlystes en kedja av förebyggande åtgärder, erinrade utskottet om socialtjänstens karaktär av ramlag. Socialtjänstlagen anger över huvud taget inte vilka åtgärder som skall vidtas i ett särskilt fall, utan

detta skall alltid avgöras efter en bedömning av samtliga omständigheter i det individuella fallet, anfördes det. Utskottet ansåg det olyckligt om man skulle frånga denna principiella uppläggning och i stället binda sig för en viss kedja av åtgärder. En förutsättningslös prövning av vilka åtgärder som bäst behövs i ett enskilt fall var, enligt utskottets mening, den bästa garantin för att barn och ungdomar i risksituationer snabbt får adekvat hjälp.

I motion 1989/90:So1 av Sten Svensson m.fl. (m) yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om en preciserad lagstiftning om socialnämndernas skyldighet när det gäller preventiva åtgärder (yrkande 2). Motionärerna efterlyser den stegvisa åtgärdslista som fanns i den gamla barnavårdslagen, vilken gav barnavårdsnämnderna en reell möjlighet att agera. Både föräldrar och unga var medvetna om att åtgärderna skulle trappas upp om inga förändringar till det bättre ägde rum. Nu kommer socialnämndernas agerande överraskande, och det dröjer ofta alltför länge innan nämnden ingriper.

I motion 1988/89:So258 av Jerry Martinger m.fl. (m) yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om sociala myndigheters möjligheter att ingripa mot unga som begår brott (yrkande 4). (Motiveringen återfinns i motion 1988/89:Ju810.) I motion 1988/89:So303 av Rolf Dahlberg m.fl. (m) finns ett likalydande yrkande (yrkande 4). (Motiveringen återfinns i motion 1988/89:Ju816.) Motionärerna anför att de sociala myndigheterna i större utsträckning måste kunna vidta åtgärder mot ungdomar som gjort sig skyldiga till brott eller som påbörjat missbruk, även om det sker mot den unges vilja. Det bör enligt motionärerna bli möjligt att utfärda förbud för den unge att vistas i vissa miljöer, och den unge bör kunna föreläggas att lämna urinprov för kontroll av att ett tidigare narkotikamissbruk inte fortsätter.

I motion 1988/89:So312 av Karin Ahrlund och Birgit Friggebo (båda fp) yrkas ett tillkännagivande om prövning av studiebesök på kriminalvårdsanstalt inom ramen för socialtjänsten. Motionärerna uppger att man i USA har använt en metod som innebär att ett antal unga lagöverträdare tagits med på ett endagsbesök till en sluten anstalt och där träffat samman med långtidsdömda intagna. Motionärerna anser att det, inom ramen för det fortsatta utvecklingsarbetet inom ungdomsvården och i arbetet med ändringar i LVU, bör övervägas att införa en möjlighet till studiebesök på kriminalvårdsanstalt.

Sedan den 1 juli 1985 gäller, som nämnts, vissa bestämmelser om s.k. öppenvårdstvang. Bestämmelserna föreslås bli i sak oförändrade i den nya lagen. Enligt 22 § i den föreslagna lagen får socialnämnden besluta att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson eller att den unge skall delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten. En förutsättning för dessa åtgärder är att det kan antas att den som är under 20 år till följd av ett beteende som anges i 3 § (missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende) kommer att behöva beredas vård med stöd av lagen om beteendet fortsätter. En

annan förutsättning är att det stöd eller den behandling som behövs inte kan ges den unge med samtycke av honom själv, om han fyllt 15 år, och, om han står under någons vårdnad, av vårdnadshavaren. Det skall finnas en behandlingsplan när ett beslut om sådan tvångsåtgärd meddelas. Nämnden skall med längst sex månaders mellanrum pröva om en beslutad tvångsåtgärd skall upphöra. Paragrafen motsvaras av 8a § i nuvarande LVU.

I *proposition 1984/85:171* (s. 25) berördes frågan om nämnden skulle kunna besluta om att den unge lämnar urinprov regelbundet och på så sätt styrker sin drogfrihet. Det var, enligt föredragandens mening, stor skillnad mellan att den unge samtycker till att visa sin drogfrihet genom att lämna urinprover och att han blir tvingad till det. Vidare anfördes att det fanns risk för att själva provtagningen kunde komma att bli alltför integritetskränkande. Mot den bakgrunden var föredraganden inte beredd att införa bestämmelser som gav nämnden möjlighet att ställa sådana krav på den unge.

Utskottet gör följande bedömning.

Det är, enligt utskottets mening, mycket viktigt att socialnämnden arbetar förebyggande, särskilt när det gäller familjer med sociala problem och i fråga om ungdomar i utsatta situationer. Detta följer redan av socialtjänstlagen. Ett ingripande med tvång bör i allmänhet inte komma överraskande. Socialnämnden bör redan tidigare ha gjort försök med olika former av stödjande insatser. Det är, enligt utskottets uppfattning, mycket angeläget att socialnämnden på ett tidigt stadium planerar sina insatser för den unge. Socialnämnderna har ett ansvar också för att utveckla metoderna i arbetet med socialt utsatta ungdomar. Den handläggande personalen bör bl.a. av detta skäl få del av personalutvecklande insatser och få tillgång till kvalificerad handledning i arbetet. Genom en sådan satsning på förebyggande arbete och metodutveckling minskar behovet av att använda tvång.

I propositionen föreslås att bestämmelserna om stöd och behandlingsinsatser i öppna former enligt gällande LVU, i sak oförändrade, förs över till den nya LVU. De åtgärder, t.ex. förmaning och varning samt föreskrifter för den unge, vilka var möjliga enligt barnavårdslagen, hade långt innan barnavårdslagen upphörde att gälla kommit att sakna praktisk betydelse. Utskottet anser att de i propositionen föreslagna möjligheterna till förebyggande åtgärder enligt LVU får anses vara tillräckliga.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna Sol (m) yrkande 2, So258 (m) yrkande 4 och So303 (m) yrkande 4.

Riksdagen bör inte uttala sig om enskilda förebyggande åtgärder. Med hänsyn härtill avstyrker utskottet motion So312 (fp).

Enligt propositionen skall bestämmelserna om flyttningsförbud föras över från socialtjänstlagen till LVU med vissa ändringar. Länsrätten skall, efter ansökan av socialnämnden, besluta om flyttningsförbud för viss tid eller tills vidare (24 § i den föreslagna lagen). Förutsättningen är att det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas, om han skiljs från det hem där han stadigvarande vårdas och fostras. Ett sådant förbud kan meddelas både när barnet är placerat med stöd av LVU, och när det efter en frivillig överenskommelse är placerat med stöd av socialtjänstlagen. Socialnämnden skall enligt 26 § med längst tre månaders mellanrum överväga om flyttningsförbudet fortfarande behövs.

I *motion 1989/90:So6 av Karin Israelsson m.fl. (c)* yrkas att riksdagen avslår propositionen såvitt avser reglerna om flyttningsförbud (*yrkande 16*). Motionärerna anser att flyttningsförbudet strider mot lagens syfte att eftersträva att familjen skall kunna återförenas. Det är vidare ologiskt att i domstol rent formellt fatta beslut om fortsatt vård, trots att vårdbehov inte längre anses föreligga, menar motionärerna. De anser att man bör undersöka om inte andra vägar kan stå till buds för att i viss mån tillgodose syftet med bestämmelserna. Reglerna om flyttningsförbud bör därför, enligt motionärernas uppfattning, brytas ut ur lagen och ses över särskilt.

I *motion 1989/90:So5 av Lena Öhrsvik (s)* yrkas att riksdagen avslår förslaget att socialnämnden var tredje månad skall överväga om ett flyttningsförbud skall bestå (*yrkande 1*). Motionären anser att det inte är rimligt att utsätta barnet för den situationen att dess tillvaro i familjehemmet — där det vistats under lång tid — skall ifrågasättas var tredje månad. Förslaget rimmar illa med vad som i övrigt anförs i propositionen om en lagstiftning till barns skydd och utgår i stället från vilka intressen föräldrarna kan ha, menar motionären.

I propositionen anförs att ett flyttningsförbud som regel bör tjäna syftet att, med insatser från socialtjänstens sida, göra det möjligt för barnet att så snart som möjligt återvända till föräldrahemmet utan risk för skada (s. 83 f.). Länsrätten bör i möjligaste mån försöka bedöma den tid under vilken flyttningsförbudet bör gälla, och tiden bör anges i länsrättens dom. Skulle det undantagsvis finnas skäl att meddela ett flyttningsförbud som skall gälla under längre tid, finns det, enligt föredragandens uppfattning, anledning att med regelbundna tidsintervaller överväga om förbudet fortfarande behövs. Föredraganden anför vidare bl.a. följande.

Liksom utredaren anser jag att tidsintervallet för sådana överväganden bör vara kortare än när det gäller att överväga ett fortsatt vårdbehov. Skälet till detta är att ett flyttningsförbud är en temporär åtgärd som inte bör få pågå längre tid än absolut nödvändigt. Det bör nämligen observeras att socialnämnden i detta läge måste vidta åtgärder för att flyttningsförbudet skall kunna hävas och barnet återförenas med för-

äldrarna. Om ärendet drar ut på tiden, är det särskilt viktigt att nämnden uppmärksammar det och söker undvika att den situation som har föranlett flyttningsförbudet permanentas.

Det påpekas vidare att det inte är fråga om en formell omprövning som skall göras var tredje månad, utan om att nämnden skall aktualisera frågan. Om det därvid finns anledning att ifrågasätta ett fortsatt förbud, bör nämnden givetvis ta upp frågan till formenlig omprövning, anför det.

Utskottet gör följande bedömning.

Enligt 24 § i förslaget till LVU skall gälla att länsrätten, efter ansökan av socialnämnden, för viss tid eller tills vidare får förbjuda den som har vårdnaden om en underårig att ta denne från ett familjehem, om det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas om han skiljs från familjehemmet. Utskottet har ingen erinran mot förslaget. Mot bakgrund härav tillstyrker utskottet propositionsförslaget i denna del och avstyrker motion So6 (c) yrkande 16.

När det gäller socialnämndens skyldighet att kontinuerligt överväga om ett flyttningsförbud skall bestå eller inte vill utskottet — i likhet med föredraganden — understryka att denna skyldighet inte skall vara någon formell prövning vilket skulle kunna verka uppsplitande för de berörda. Enligt propositionen skall nämnden endast aktualisera frågan inom den angivna tidsramen. Utskottet har ingen erinran mot propositionens förslag i denna del. Även motion So5 (s) yrkande 1 avstyrks sålunda.

Vårdnadsöverflyttningar

Enligt 6 kap. 7 § *föräldrabalken* skall rätten besluta om ändring i vårdnaden, om en förälder, vid utövandet av vårdnaden om ett barn, gör sig skyldig till missbruk eller försummelse eller i övrigt brister i omsorgen om barnet på ett sätt som medför bestående fara för barnets hälsa eller utveckling. En sådan ändring i vårdnaden prövas på talan av socialnämnden. År 1983 infördes en möjlighet att flytta över vårdnaden t.ex. till familjehemsföräldrar i de fall barnet rotat sig i familjehemmet. Enligt 6 kap. 8 § *föräldrabalken* kan vårdnaden om ett barn således flyttas över till den eller dem som har tagit emot barnet i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet, om barnet stadigvarande har vårdats och fostrats i det hemmet och det är uppenbart bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå. I förarbetena till bestämmelsen framhöll föredraganden att det torde krävas att barnet har bott i familjehemmet under flera år, innan det kan bli aktuellt att överväga att flytta över vårdnaden till familjehemsföräldrarna. Det krävs att barnet fått en så stark bindning till familjehemmet att barnet uppfattar det som sitt eget (prop. 1981/82:168, s. 70). Föredraganden pekade vidare på att den som tagit emot barnet som vårdnadshavare kan få bidrag till barnets försörjning i form av barnbidrag, underhållsbidrag eller eventuellt bidragsförskott. Vidare har den som är vårdnadshavare för andras barn rätt att i de flesta fall få ersättning av kommunerna för

omvårdnaden av barnet (15 kap. 19 § föräldrabalken). Föredraganden kunde inte se att ekonomiska skäl skulle hindra att vårdnaden om ett barn flyttas över till familjehemsföräldrarna men ansåg att det ändå kunde finnas anledning att undersöka om de nuvarande ersättningsmöjligheterna till alla delar var tillfredsställande (s. 41).

I motion 1989/90:So7 av Daniel Tarschys m.fl. (fp) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vårdnadsöverflyttningar vid mycket långa familjehemsplaceringar (*yrkande 7*) samt att riksdagen hos regeringen begär en utredning om de ekonomiska villkoren vid vårdnadsöverflyttningar (*yrkande 8*). Socialnämnderna bör enligt motionärerna åläggas att, med två till tre års intervaller, överväga en eventuell vårdnadsöverflyttning vid mycket långa familjehemsplaceringar av barn och unga. Ofta försämrar de ekonomiska villkoren för familjehemsföräldrarna när de övertar vårdnaden, eftersom de då går miste om ersättningen de erhållit som familjehemsföräldrar. Motionärerna föreslår därför att den ekonomiska situationen för familjehemsföräldrar, som övertar vårdnaden om barn, utreds.

I motion 1989/90:So8 av Hans Göran Franck och Anita Johansson (båda s) yrkas att riksdagen avslår förslaget om utökade möjligheter att överflytta vårdnaden till familjehemsföräldrar såvitt avser små barn (*yrkande 4 i resterande del*). Det kan enligt motionärerna starkt ifrågasättas om det finns några reella möjligheter att förutse en utveckling, eller brist på utveckling, hos föräldrarna när det gäller deras förutsättningar att på sikt kunna ta hand om sitt barn igen på ett tryggt och bra sätt. Propositionsförslaget måste uppfattas som en skärpning av tvånget mot familjer med små barn och bör avvisas, anser motionärerna.

I propositionen bereds riksdagen tillfälle att ta del av vad som anförts om överflyttande av vårdnaden till familjehemsföräldrar. Föredraganden anför bl.a. (s. 94 f.) att det finns fall, där man redan från början kan förutse en långvarig placering. I sådana situationer bör man skapa förutsättningar för att barnet skall kunna växa upp under trygga och stabila förhållanden. Detta torde i vissa fall lämpligen kunna ske genom att socialnämnden tar initiativ till att vårdnaden om barnet flyttas över till familjehemsföräldrarna, anför det. Också i fall där barnet efter en långvarig placering har rotat sig i familjehemmet, bör socialnämnden, enligt föredragandens mening, i högre grad än hittills uppenbarligen har förekommit, aktualisera en vårdnadsöverflyttning. Särskilt bör detta ske i fall där föräldrarna efter många år begär att få hem barnet och det är uppenbart bäst för barnet att få stanna kvar i familjehemmet.

Möjligheten att få vårdnaden överflyttad till familjehemsföräldrarna förefaller enligt propositionen hittills ha utnyttjats i liten utsträckning. Huruvida en bidragande orsak till detta är de ekonomiska förutsättningarna torde vara svårt att uttala sig om utan någon närmare undersökning, anför föredraganden. Han tillägger att möjligheterna att kompensera familjehemsföräldrar ekonomiskt torde vara ganska goda och uttalar vidare följande (s. 95).

Jag anser det angeläget att den fortsatta utvecklingen i fråga om överflyttande av vårdnaden till familjehemsföräldrar följs. Särskilt viktigt är det att utröna vilka faktorer det är som styr dels socialnämnderna när det gäller att ta upp frågan om en vårdnadsöverflyttning, dels familjehemsföräldrarnas inställning till att bli vårdnadshavare. Jag utgår från att socialstyrelsen i sin löpande verksamhet uppmärksammar dessa frågor.

JO konstaterar i beslut den 3 mars 1986 (dnr 1639—1641/85) att ersättningen till familjehemsföräldrar minskar efter en vårdnadsöverflyttning. JO pekar på möjligheten att i vissa fall kompensera vårdnadshavarna med ekonomisk hjälp och annat bistånd enligt 5 eller 6 § socialtjänstlagen. JO anser att frågan bör bli föremål för fortsatta överväganden från statsmakternas sida.

Enligt socialstyrelsen (Meddelandeblad nr 29/87) är socialnämnden skyldig att betala såväl arvode som omkostnadsersättning så länge barnets behov inte kan tillgodoses utan dessa insatser.

Utskottet gör följande överväganden.

Trots att målsättningen alltid bör vara att föräldrar och barn skall kunna återförenas, kan man, enligt utskottets mening, inte bortse från att det förekommer fall där en återförening inom överskådlig tid ter sig orealistisk. När ett litet barn har beretts vård utanför det egna hemmet, vuxit upp och funnit sig väl till rätta i ett familjehem, förekommer det att barnet känner en större trygghet och känslomässig förankring i familjehemmet än i det egna hemmet. De känslomässiga bindningarna mellan barnet och familjehemsföräldrarna kan ha blivit väl så starka som banden mellan barnet och dess biologiska föräldrar. Utskottet delar föredragandens bedömning i propositionen som innebär att möjligheterna att få vårdnaden om barn och ungdomar överflyttad till familjehemsföräldrar bör kunna utnyttjas i större utsträckning än för närvarande. Utskottet avstyrker med det anförda motion So8 (s) yrkande 4 i resterande del.

Utskottet anser dock inte att socialnämnden skall vara skyldig att, med vissa bestämda intervaller, överväga en vårdnadsöverflyttning. När och hur ofta frågan bör aktualiseras bör bedömas från fall till fall. Utskottet avstyrker motion So7 (fp) yrkande 7.

I likhet med föredraganden anser utskottet att det är angeläget att den fortsatta utvecklingen följs, såvitt gäller socialnämndernas benägenhet att medverka till att vårdnadsöverflyttningar kommer till stånd. Utskottet anser att det bör vara en uppgift för socialstyrelsen att göra en analys av orsakerna till att socialnämnderna i så förhållandevis få fall aktualiserat frågan om överflyttning av vårdnaden och vilka ekonomiska följdverkningar en vårdnadsöverflyttning för med sig för familjehemmet. Därmed avstyrker utskottet motion So7 (fp) yrkande 8.

I motion 1989/90:So6 av Karin Israelsson m.fl. (c) yrkas att riksdagen begär att regeringen skall ta initiativ till en översyn av de utbildningsinsatser som behövs för personal vid vårdhem och för familjehemsföräldrar (yrkande 10). De insatser som personal och familjehemsföräldrar gör kan enligt motionärerna inte nog värderas. De bedriver ett tungt och svårt arbete. För att vården skall bli så bra som möjligt krävs att de ges aktivt stöd och lämplig utbildning.

I motion 1989/90:So7 av Daniel Tarschys m.fl. (fp) yrkas ett tillkännagivande om behovet av personalutveckling och fortbildning bland grupper som arbetar inom socialtjänsten med barn och unga och inom vård enligt LVU (yrkande 5). En kunnig och engagerad personal är en viktig förutsättning för att barn och unga, som blir föremål för insatser enligt LVU, får den vård som avsetts, framhåller motionärerna. Det är viktigt, påpekar motionärerna vidare, att familjehemmen, hemmen för vård och boende och de s.k. § 12-hemmen får erforderligt stöd när det gäller personalutveckling.

I motion 1988/89:So251 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) yrkas ett tillkännagivande om vad som anförts om tvångsomhändertagande av barn (yrkande 5 i resterande del). Socialtjänsten måste garanteras tillräckliga resurser, fortbildning och kontinuerlig utveckling av arbetsmetoderna för insatser före och efter ett omhändertagande, anför det i motionen.

Som tidigare nämnts har JO (ämbetsberättelsen 1987/88, s. 144 f.) understrukt betydelsen av att socialstyrelsen verkar för att personalen vid § 12-hemmen ges den utbildning och fortbildning som är nödvändig för att hemmen skall kunna tillgodose behoven hos de mest utsatta ungdomarna.

Utskottet gör följande bedömning.

Resultatet av socialtjänstens arbete med socialt utsatta familjer och ungdomar är givetvis beroende av vilken kunskap och vilket engagemang den egna personalen har. Utskottet har i tidigare avsnitt framhållit vikten av att familjehemsföräldrar ges stöd och handledning i sitt arbete. Utskottet har också uttalat sig positivt till att socialtjänstens handläggande personal får del av personalutvecklande insatser och kvalificerad handledning. De stödande och personalutvecklande insatserna bör kunna utformas på så sätt att arbetsmetodikerna hela tiden utvecklas. Utskottet anser också att all personal, som arbetar med vård av barn och ungdomar, bör ha tillgång till lämplig fortbildning.

Utskottet delar således motionärernas åsikter om betydelsen av personalutveckling och fortbildning och utgår ifrån att regeringen följer utvecklingen på området. Något initiativ från riksdagens sida anser utskottet dock inte nödvändigt. Härmed avstyrker utskottet motionerna So6 (c) yrkande 10, So7 (fp) yrkande 5 och So251 (fp) yrkande 5 i resterande del.

I motion 1988/89:So259 av Eva Johansson m.fl. (s) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utvecklade kontakter mellan polis, åklagare och kommun för åtgärder mot våld och kriminalitet bland unga (*yrkande 1*). Motionärerna anser det vara av stor vikt att vuxna samarbetar, när det gäller sådana företeelser som våld, skadegörelse och annan kriminalitet. Det är viktigt att samhället uppträder konsekvent och enigt och att reaktionerna på lagöverträdelser är tydliga och kommer snabbt. Unga lagöverträdare skall normalt tas om hand av socialtjänsten, påpekar motionärerna. Det får inte ske i sådana former att den unge anser att reaktionen uteblir. Motionärerna anser att det bör bedrivas en bred försöksverksamhet med olika former av samhällsreaktioner inom socialtjänsten samt att åtgärderna skall anpassas till varje enskild ungdom. Det är vidare enligt motionärerna viktigt att föräldrarna deltar i arbetet, och det är viktigt att kommunen, dvs. skola, sociala myndigheter och fritidsverksamhet, samverkar med polis och — i förekommande fall — åklagarmyndighet. Detta kräver samsyn, enigt uppträdande och konsekvens, framhåller motionärerna.

I motion 1988/89:So330 av Lars Werner m.fl. (vpk) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärdsplan samt samordnande instanser när det gäller unga lagöverträdare. (Motiveringen återfinns i motion 1988/89:Ju821.) Det är enligt motionärerna viktigt att den vuxnes och samhällets reaktioner vid lagöverträdelser är omedelbara, logiska och väl avvägda. Det är viktigt att det finns en direktkoppling mellan förseelse och påföljd, men dessa ungdomar behöver också förståelse, värme, kärlek, goda förbindelser och tydliga vuxna, påpekar motionärerna. En väl fungerande åtgärdsplan borde byggas upp och innefatta allt från stöd till föräldrar, olika sorters fosterhem och samhällstjänst, till behandlingshem. De flesta av nu uppräknade alternativ finns redan, men det som saknas är överblick, samarbete och samordning av insatserna. Vidare behövs, enligt motionärernas uppfattning, någon form av samordnande instans.

I motion 1989/90:So7 av Daniel Tarschys m.fl. (fp) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts under rubriken Socialtjänst — kriminalvård (*yrkande 10*). Samarbetet mellan socialtjänsten, rättsväsendet, kriminalvården och polisen måste stärkas för att förhindra ytterligare brottslighet från unga och lägga grunden för lämpliga insatser från samhällets sida, anför det i motionen. Samhällets reaktioner gentemot de ungdomar som begår brott måste komma så fort som möjligt i anslutning till brottet. Regeringen bör enligt motionärerna återkomma till riksdagen med förslag om insatser för att möjliggöra en mer skyndsam hantering av ungdomsbrotten, anför det.

Lagöverträdare under 18 år särbehandlas sedan länge. Deras brottslighet blir i betydligt mindre utsträckning än andras föremål för domstolsprövning och åtgärder inom kriminalvårdens ram. I *lagen*

(1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) finns bestämmelser om utökade möjligheter att underlåta åtal, när brott begåtts av någon som vid tiden för brottet ännu inte fyllt 18 år.

Våren 1988 beslutade riksdagen om ändringar i reglerna beträffande åtalsunderlåtelse m.m. (*prop. 1987/88:135, JuU36, rskr. 403*). Beslutade åtgärder skall medverka till att ungdomar som begår brott möter en snabbare och mer markerad reaktion från samhällets sida. Bl.a. skall det kunna ställas ökade krav på att unga lagöverträdare i mån av förmåga medverkar till att ställa till rätta efter brottet. De nya reglerna trädde i kraft den 1 juli 1988.

Enligt 31 kap. 1 § *brottsbalken* kan den som är under 21 år, och som begått brott, av domstol överlämnas till vård inom socialtjänsten om den unge kan bli föremål för vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen eller LVU.

I *proposition 1989/90:7* lades förslag fram om en lag om försöksverksamhet med samhällstjänst. Förslaget innebar att rätten i brottmål i vissa fall får döma till skyddstillsyn med föreskrift att den dömde skall utföra oavlönat arbete i angiven omfattning. Samhällstjänst är enligt propositionen främst avsedd att användas för yngre lagöverträdare vid sådan brottslighet som annars skulle följas av ett kortare eller medellångt fängelsestraff. Försöksverksamheten med samhällstjänst är lokalt begränsad och skall pågå under åren 1990–1992. Justitieutskottet (*JuU10*) tillstyrkte lagförslaget i november 1989 och riksdagen följde utskottet.

Enligt *circuläret* (1970:513 ändrat senast 1981:1228) till socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, rikspolisstyrelsen, samtliga länsstyrelser, polismyndigheter, länskolnämnder, socialnämnder och skolstyrelser om intensifierat samarbete mellan socialnämnd, skola och polis har regeringen utfärdat en rekommendation om att samverkansorgan för sådant samarbete bör finnas i alla kommuner. Initiativet bör tas av socialnämnden, och det är en uppgift för länsstyrelserna och socialstyrelsen att följa de lokala samarbetsgruppernas verksamhet.

I den nu aktuella propositionen (s. 47 f.) anförs att de flesta sociala sammanhang som är viktiga för barns och ungdomars utveckling spänner över flera samhällsorgans ansvarsområden. Inom de olika sektorerna skola, socialtjänst, kultur och fritid arbetar man med många uppgifter som har stor betydelse för barn och ungdom.

Inom ramen för det förebyggande arbetet har enligt propositionen många kommuner börjat upprätta särskilda ungdomsprogram som omfattar ungdomsmottagningar och/eller uppsökande verksamhet. Enligt en av socialstyrelsen genomförd undersökning av förändringar inom missbrukarvården och ungdomsvården under år 1987 saknar ca två tredjedelar av landets socialdistrikt allttjämt särskilda ungdomsprogram. Socialstyrelsen menar att avsaknaden av lämpliga behandlingsmetoder inom öppenvården leder till en ökad efterfrågan på institutionsvård. I propositionen påpekas vidare att det också behövs samar-

bete mellan socialtjänsten och den slutna barn- och ungdomspsykiatrin, så att psykiatrin periodvis kan ta över klienter som tillfälligt försämras allvarligt.

På vissa orter bedrivs det, påpekar föredraganden, en försöksverksamhet med ett närmare samarbete mellan olika myndigheter i hanteringen av ungdomsbrott. En viktig tanke med försöksverksamheten är att göra klart för de berörda att åtgärder inom socialtjänsten och rättsväsendet ingår i en integrerad helhet. Syftet är också att betona vikten av samarbete. Det dubbla myndighetsansvaret förutsätter en samordning och en samverkan vars närmare former behöver övervägas fortlöpande. Våren 1989 tillsattes en arbetsgrupp med företrädare för social-, justitie- och civildepartementen med uppgift att närmare studera hur socialtjänstens och rättsväsendets insatser, när det gäller unga lagöverträdare, lämpligen bör samordnas (prop. s. 56). Utskottet har inhämtat att arbetsgruppen kan förväntas slutföra sitt arbete kort tid efter årsskiftet 1989-1990.

När det gäller ungdomar som kommer i fråga för häktningsbeslut, anser föredraganden att ett sådant beslut inte ovillkorligen bör utgöra ett hinder mot ett omedelbart omhändertagande enligt LVU (vilket är fallet enligt gällande lagstiftning). I propositionen läggs därför fram förslag till ändringar i avsikt att åstadkomma en bättre samordning mellan rättsväsendets och socialtjänstens regelsystem (s. 55).

Utskottet behandlade våren 1988 i betänkandet *SoU 1987/88:17* (s. 13 ff.) en motion (s) om förbättrad samordning av insatserna gentemot ungdomar i riskzonen. Utskottet delade därvid motionärernas uppfattning att det är viktigt att socialarbetare och andra vuxna finns bland ungdomarna i deras egna miljöer. Utskottet framhöll att föräldrarna är de som har det största ansvaret för sina barn och ungdomar även under fritiden. Utskottet hänvisade bl.a. till av regeringen vidtagna åtgärder för att samverkan mellan olika berörda myndigheter skall förbättras samt påpekade att det åligger kommunernas socialtjänst att tillse att arbetet bedrivs på ett sådant sätt att olämpliga ungdomsmiljöer kan undvikas. Motionen avstyrktes.

Utskottet gör nu följande överväganden.

Utskottet har tidigare uttalat att socialtjänsten har det primära ansvaret för ungdomar som har gjort sig skyldiga till brott eller som på annat sätt befinner sig i en utsatt situation. I propositionen framhåller föredraganden också att det råder enighet om denna princip, såväl inom socialtjänsten som inom kriminalvården. Socialtjänsten måste också känna ansvar för att samhällets olika insatser för den unge samordnas.

Det bör enligt utskottet återigen framhållas hur viktigt det är att förebyggande åtgärder av olika slag kommer till stånd på ett tidigt stadium. Socialtjänsten måste kunna erbjuda de unga en positiv och utvecklande miljö i stället för en destruktiv gängtillvaro som kan leda till kriminalitet och social utslagning.

För att samhällets insatser för unga lagöverträdare skall bli effektiva krävs det att alla de myndigheter som kommer i kontakt med en ung

lagöverträdare samarbetar. Den unge har tidigare ofta inte haft några gränser uppsatta för sitt handlande eller sett några konsekvenser av detta handlande. Han har behov av att de vuxna nu uppträder enigt, att de har en gemensam målsättning och att de är tydliga i sina kontakter med honom. I likhet med motionärerna vill utskottet vidare betona vikten av att samhällets reaktion på ett brott, som begåtts av en ung människa, kommer snabbt och att det finns en direkt koppling mellan brottet och reaktionen. Åtgärderna bör vara anpassade efter den unges behov och vara ett resultat av ett samarbete mellan bl.a. den unge, föräldrarna, socialtjänsten och dess institutioner, skolan, polis, åklagare och kriminalvård.

Genom den nu föreslagna lagen blir socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande gällande oberoende av ett eventuellt häktningsbeslut. Härigenom underlättas en övergång från kriminalvården till socialtjänsten. Socialtjänsten kan omedelbart ta över ansvaret för den unge när ett häktningsbeslut hävs, och den unge försätts på fri fot.

Insatser för att ytterligare stärka det nödvändiga samarbetet mellan olika myndigheter och organisationer bör prioriteras enligt utskottet. Genom de samverkansorgan som bör finnas i kommunerna enligt det nämnda cirkuläret har socialnämnderna möjlighet att ta initiativ till ett fördjupat lokalt samarbete. Med det nu anförda avstyrker utskottet motionerna So259 (s) yrkande 1, So330 (vpk) och So7 (fp) yrkande 10.

Behovet av dokumentation

I motion 1989/90:So7 av Daniel Tarschys m.fl. (fp) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att socialtjänstlagen skall omfattas av liknande krav på dokumentation som LVU (yrkande 6). Motionärerna anför att det är viktigt att dokumentationen kring ett LVU-ärende är fullständig. Detsamma måste gälla vid placeringar av barn och ungdom som sker enligt socialtjänstlagen, framhåller motionärerna och påpekar att missförhållandena kan vara lika stora för den som placeras enligt socialtjänstlagen som enligt LVU.

Enligt 50 § socialtjänstlagen skall socialnämnden utan dröjsmål inleda utredning av vad som, genom ansökan eller på annat sätt, har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.

I 51 § anges beträffande dokumentationen att vad som framkommit vid utredning och som har betydelse för ett ärendes avgörande skall tillvaratas på ett betryggande sätt. Regeln avser att uttrycka att dokumentationen, för att vara godtagbar, måste omfatta alla uppgifter som är nödvändiga för en rättvisande bedömning såväl av det enskilda ärendet som av ärendets handläggning. Att uppgifterna skall tillvaratas på ett betryggande sätt innebär att muntliga uppgifter som regel måste antecknas skriftligen och handlingar av betydelse fogas till akten i ärendet (prop. 1979/80:1, del A s. 563).

Härutöver finns också en allmän skyldighet att i behövlig utsträckning dokumentera verksamheten. Denna skyldighet är inte reglerad i

författning utan anses följa av allmänna förvaltningsrättsliga principer. Räckvidden och omfattningen av denna skyldighet blir beroende av vilken typ av verksamhet det gäller. Som exempel nämns löpande kontakter med klienterna, behandlingsarbete och annan kurativ verksamhet. Vård- och behandlingsarbetet förutsätter vanligen kännedom om klientens förhållanden och tidigare vidtagna åtgärder. Det är särskilt viktigt att det finns tillräckliga anteckningar om detta, när en annan socialarbetare tar över behandlingsarbetet. I många socialförvaltningar är personalomsättningen stor, framhålls det i socialtjänstpropositionen (prop. 1979/80:1, del A s. 433 f.).

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet delar motionärernas inställning om vikten av noggrann och allsidig utredning när det gäller samtliga barn och ungdomar som behöver vård inom socialtjänsten. Allt som kommer fram under en sådan utredning och som är av betydelse för prövningen av ärendet skall dokumenteras. Detta följer av socialtjänstlagen och allmänna förvaltningsrättsliga principer. Det finns dock, enligt utskottets uppfattning, inte anledning för riksdagen att ta något initiativ med anledning av motion So7 (fp) yrkande 6. Motionsyrkandet avstyrks.

Anmälningsskyldigheten enligt 71 § socialtjänstlagen

Anmälningsskyldigheten enligt 71 § andra stycket socialtjänstlagen utvidgas i propositionsförslaget till att gälla — förutom myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom — också alla andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten, som i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd. Anmälningsskyldigheten gäller även dem som är anställda vid dessa myndigheter samt vissa angivna yrkesutövare. De angivna yrkesutövarna är läkare, lärare, sjuksköterskor och barnmorskor, även om de inte är anställda av en sådan myndighet. I fråga om dem som är verksamma inom kommunal familjerådgivning skall anmälningsskyldigheten, liksom för närvarande, gälla endast om de i sin verksamhet får kännedom om att en underårig misshandlas i hemmet. Den som underlåter att fullgöra anmälningsskyldigheten kan riskera påföljd i disciplinär ordning. Något allmänt straffansvar är däremot inte föreskrivet. Skyldigheten att lämna uppgifter till socialnämnden, som framgår av 71 § fjärde stycket, gäller samma kategorier som har anmälningsskyldighet, med undantag för den som är verksam inom kommunal familjerådgivning. Enligt 71 § första stycket bör var och en, som får kännedom om att en underårig misshandlas i hemmet eller behandlas på ett sådant sätt där att det är fara för hans hälsa eller utveckling, anmäla det till socialnämnden.

Utvidgningen av den anmälnings- och uppgiftsskyldiga kretsen skapar möjlighet för socialnämnden att få upplysningar från t.ex. en vuxenpsykiatrisk klinik, ett LVM-hem eller en alkoholpoliklinik (prop. s. 131).

I yttrande hösten 1988 till konstitutionsutskottet över ett antal motioner som rörde frågor om sekretess inom sjukvård och socialtjänst m.m. uttalade utskottet bl.a. att det var högst otillfredsställande att uppgifter om allvarlig psykisk sjukdom eller allvarliga missbruksproblem hos en vårdnadshavare i vissa fall inte kan lämnas ut till en socialnämnd, som har att utreda om ett barn behöver vård enligt LVU (1988/89:SoU1y). Utskottet ansåg vidare att en översyn av regelsystemet för sekretessen inom sjukvård och socialtjänst borde göras. Översynen borde syfta till att göra systemet mer lättillämpat och till att möjliggöra ett visst uppgiftslämnande mellan myndigheter i enskilda ärenden, främst då ett samarbete mellan berörda myndigheter är motiverat från vård- och behandlingssynpunkt eller då uppgiftslämnandet behövs för att skydda någon mot fara, uttalade utskottet.

I motion 1989/90:So1 av Sten Svensson m.fl. (m) yrkas att riksdagen beslutar ändra 71 § socialtjänstlagen vad gäller barnhälsovårdens centrala position i det preventiva arbetet (yrkande 4). Motionärerna anser att den föreslagna ändringen av 71 § socialtjänstlagen är positiv men att den bör göras tydligare. Det borde uttryckas klart att det är viktigt med ett samarbete mellan socialtjänsten och barnhälsovården. Barnhälsovården kommer tidigt i kontakt med familjerna och följer dem under en längre tid. Den har därför unika kunskaper om barnen. Ett bra samarbete är nödvändigt för att den nya lagen skall bli det stöd för barn och föräldrar som är avsett.

I motion 1989/90:So5 av Lena Öhrsvik (s) yrkas att riksdagen beslutar om ändring i 71 § socialtjänstlagen samt att erforderlig lagtext utarbetas i behörigt utskott (yrkande 2). Enligt motionären är det inte tillräckligt att andra myndigheter än de inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten har *möjlighet* att göra anmälan utan de bör ha *skyldighet* att göra anmälan. Motionären anser vidare att det i lagen bör tas in bestämmelser om anmälnings- och uppgiftsskyldighet för privata och kooperativa verksamheter som angår barn.

Med myndighet vars verksamhet berör barn och ungdom avses, enligt förarbetena till den nuvarande bestämmelsen (prop. 1979/80:1, del A s. 537), främst åklagar- och polismyndigheter, skolmyndigheter, centraler för psykisk barn- och ungdomsvård, barnvårdscentraler samt de särskilda organ som kan finnas inrättade för allmän ungdomsvård.

Den särskilde utredaren hade föreslagit att anmälnings- och uppgiftsskyldigheten ändras så att den inte bara gäller sådana myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom, utan alla myndigheter som i sin verksamhet får uppgifter om barn och ungdom.

I propositionen anförs att föredraganden inte är beredd att ansluta sig till en så omfattande utvidgning av den anmälningsskyldiga kretsen som utredaren föreslagit. Förslaget skulle medföra att också myndigheter vars verksamhet inte kan anses förenlig med en skyldighet att anmäla och lämna uppgifter — såsom exempelvis JO och de allmänna advokatbyråerna — skulle omfattas av bestämmelsen (prop. s. 102).

Socialstyrelsen ansåg i sitt remissyttrande bl.a. att det kan ifrågasättas om inte ytterligare privatpraktiserande yrkesutövare bör omfattas av

anmälningsskyldigheten, t.ex. legitimerade psykologer. Föredraganden anser att det är en grannliga uppgift, som kräver vidare överväganden, att fastställa vilken personkrets en sådan utvidgning borde omfatta. Föredraganden är därför inte beredd att nu föreslå någon utvidgning av de angivna yrkesutövarnas krets. Socialstyrelsen ansåg vidare att anställda vid privata förskolor och privata hem för vård eller boende bör omfattas av bestämmelserna i såväl andra som fjärde styckena i 71 § (s. 103 och 190).

Utskottet gör följande bedömning.

Genom de ändringar som föreslås i propositionen utvidgas den anmälningsskyldiga kretsen enligt 71 § socialtjänstlagen. Utskottet har tidigare, i ett yttrande till konstitutionsutskottet, uttalat att regelsystemet för sekretessen inom sjukvård och socialtjänst i olika avseenden är otillfredsställande och bör ses över. Det är därför, enligt utskottets mening, positivt att regeringen nu föreslår en förbättrad reglering på en av de punkter där utskottet tidigare påtalat att brister föreligger.

När det gäller den anmälningsskyldiga kretsen anser utskottet — särskilt beträffande de privatpraktiserande yrkesutövarna — att det bör ytterligare övervägas om inte kretsen bör utvidgas. Frågan bör bli föremål för en särskild utredning.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna med anledning av propositionen samt motion So5 (s) yrkande 2.

Utskottet anser vidare att samarbetet mellan olika myndigheter — inte minst mellan socialtjänsten och barnhälsovården — är av mycket stor vikt när det gäller att bistå barn som har det svårt. I likhet med motionärerna anser utskottet att barnhälsovårdens kunskaper och resurser måste tas till vara i det preventiva arbetet. Utskottet anser dock inte att det finns anledning att förtydliga 71 § socialtjänstlagen på sätt som förespråkas i motion So1 (m) yrkande 4. Utskottet tillstyrker därför propositionsförslaget i denna del och avstyrker motionsyrkandet.

I motion 1989/90:So9 av Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om 71 § andra stycket socialtjänstlagen. Motionären påpekar att det är viktigt att sådant som talar emot ett familjehem kommer fram vid en familjehemsutredning. Hon anser därför att det bör införas en möjlighet för dem som är anmälningsskyldiga enligt 71 § andra stycket socialtjänstlagen att lämna sekretessbelagda uppgifter som kan få betydelse i utredningar om bl.a. blivande adoptivföräldrar och tilltänkta familjehem. Motionärerna hänvisar till en skrivelse i saken från socialstyrelsen till regeringskansliet.

I propositionen föreslås ett tillägg till 25 § socialtjänstlagen, som går ut på att socialnämnden skall utreda förhållandena i hemmet och förutsättningarna för vård där, innan nämnden medger att ett barn får tas

emot i ett enskilt hem. Utredningen bör enligt propositionen belysa om de blivande vårdarna utgör en för den unge lämplig familjesammansättning och om det föreligger goda förhållanden för den unge både i det nya hemmet och dess omgivning. Vidare bör beaktas de blivande vårdarnas hälsotillstånd, anges det (prop. s. 128). Familjehemsutredningen bör syfta till att utreda familjehemsföräldrarnas vilja och förmåga att ge barnet den omsorg som barnet behöver, anför det vidare (s. 97).

Det anges vidare i propositionen att socialstyrelsen i en skrivelse till regeringskansliet har föreslagit att det införs en *möjlighet men inte skyldighet* för anmälningsskyldiga enligt 71 § andra stycket att lämna sekretessbelagda uppgifter till socialnämnden, i sådana fall uppgifter om förhållanden i ett hem kan få betydelse för ett barn som ännu inte vistas i hemmet (t.ex. uppgifter om blivande adoptivföräldrar eller om ett tilltänkt familjehem). Föredraganden påpekar att, enligt 25 §, en noggrann utredning skall föregå ett medgivande att ta emot barn i ett enskilt hem eller ett beslut om adoption. Det får förutsättas att också förhållanden som talar emot hemmet i regel kommer fram vid en sådan utredning. Föredraganden anser inte att det finns tillräckliga skäl att införa en sådan möjlighet som socialstyrelsen föreslår (s. 103).

Enligt 14 kap. 1 § *sekretesslagen* (1980:100) hindrar sekretess inte att uppgift lämnas till annan myndighet, om uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning, såsom exempelvis 71 § socialtjänstlagen. Enligt 14 kap. 4 § kan dock enskilda, t.ex. föräldrarna i ett tilltänkt familjehem eller adoptivhem, helt eller delvis efterge sekretessen.

Utskottet gör följande överväganden.

Enligt den föreslagna nya lydelsen av 71 § fjärde stycket socialtjänstlagen föreligger skyldighet för myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom, andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten, de som är anställda hos sådana myndigheter samt slutligen läkare, lärare, sjuksköterskor och barnmorskor, som inte har sådan anställning, att lämna socialnämnden uppgifter som kan vara av betydelse för *utredning av en underårigs behov av skydd*. Paragrafen är dock inte tillämplig i samband med en familjehemsutredning som äger rum innan ett medgivande att ta emot ett barn i hemmet lämnas.

Av 14 kap. 1 § sekretesslagen följer att en bestämmelse om uppgiftsskyldighet bryter sekretessen. Sekretessen bryts i de fall en lag eller förordning anger en *skyldighet* att lämna uppgifter. För att införa en sådan möjlighet som motionären föreslår krävs en ändring av sekretesslagen.

En familjehemsutredning av socialnämnden enligt det föreslagna nya andra stycket i 25 § socialtjänstlagen skall, såsom också föredraganden framhåller, vara noggrann, och det får förutsättas att eventuella förhållanden som talar emot hemmet även kommer fram. Utskottet anser, i likhet med departementschefen, att det inte finns tillräckliga skäl att införa en möjlighet för dem som avses i 71 § andra stycket

socialtjänstlagen att i samband med en familjehemsutredning lämna ut sekretessbelagda uppgifter om ett tilltänkt familjehem. Med det anförda avstyrker utskottet motion So9 (fp).

1989/90:SoU15

Vittnesplikten

I motion 1989/90:So5 av Lena Öhrsvik (s) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vittnesplikt (*yrkande 3*). Motionären finner det märkligt att propositionen saknar uttalanden om vittnesplikt och hänvisar i sammanhanget till justitieutskottets betänkande 1989/90:JuU7.

Vittnesplikten regleras i 36 kap. 1 § *rättegångsbalken* (RB). Som en grundsats gäller att tystnadsplikt får vika för vittnesplikt (se prop. 1979/80:2, s. 397 ff.). I 36 kap. 5 § RB stadgas vissa undantag från denna huvudregel. I andra stycket föreskrivs att personer som tillhör vissa angivna yrkesgrupper inte får höras om något som de har blivit anförtrödda i sin yrkesutövning eller som de i samband därmed har erfarit, med mindre det är medgivet i lag, eller den till vilkens förmån tystnadsplikten gäller samtycker därtill (frågeförbud). De yrkesgrupper det här gäller är advokater, läkare, tandläkare, barnmorskor, sjuksköterskor, psykologer, psykoterapeuter, kuratorer vid familjerådgivningsbyrå som drivs av kommun, landstingskommun, församling eller kyrklig samfällighet, eller deras biträden. Frågeförbudet är uppställt huvudsakligen i syfte att ge skydd för de enskilda personer som anlitar ifrågavarande personer. I förarbetena till bestämmelsen (SOU 1938:44, s. 392) framhölls att vissa yrkesutövare intar en sådan förtroendeställning i förhållande till allmänheten att en viss tystnadsplikt till skydd för den enskilde är påkallad. Den krets av yrkeskategorier som enligt RB 36 kap. 5 § andra stycket är befriad från vittnesplikt utvidgades 1988 till att omfatta även psykologer och psykoterapeuter (*prop. 1987/88:89, JuU35, rskr. 238*). Departementschefen anförde i propositionen (s. 17) att beträffande psykologer kan, med minst lika stort fog som beträffande t.ex. läkare, hävdas att de för sitt arbete är beroende av att klienterna kan lita på att de uppgifter de lämnar inte förs vidare. Det fördes inte fram några nya undantag från det generella frågeförbudet, vilket hade föreslagits i departementspromemorian *Ds Ju 1987:10* som låg till grund för propositionen. I promemorian föreslogs bl.a. att vittnesförhör skulle få äga rum även i de fall som omfattas av det generella frågeförbudet, om en uppgift med stöd av en i lag eller förordning föreskriven uppgiftsskyldighet får lämnas till en myndighet för annat än statistiska ändamål. I propositionen angavs att det inte är motiverat att en upplysningsskyldighet, som tar sikte på en viss situation, skall medföra en generell skyldighet att, trots att förutsättningarna för frågeförbud är uppfyllda, lämna motsvarande uppgifter i en rättegång. Vidare framhöll departementschefen att det är mycket svårt att överblicka i hur stor utsträckning ett sådant undantag skulle sätta reglerna om generellt frågeförbud ur spel.

I 14 kap. 1 § *sekretesslagen* finns, som nämnts, en generell bestämmelse som innebär att en föreskrift i lag eller förordning om uppgifts-

skyldighet skall tillämpas också när sekretess gäller för de uppgifter som omfattas av skyldigheten. Föreskrifter om sådan uppgiftsskyldighet finns numera på åtskilliga håll i lagstiftningen. Ett exempel härpå erbjuder just bestämmelserna om vittnesplikt i RB. Ett annat utgörs av föreskriften i 71 § fjärde stycket socialtjänstlagen.

Frågeförbudet skall iakttas av rätten ex officio och kan inte efterges av vittnet. Bestämmelserna i RB rörande vittnesplikten och frågeförbudet gäller enligt 25 § *förvaltningsprocesslagen* (1971:291) i tillämpliga delar också vid förvaltningsdomstol.

Justitieutskottet har helt nyligen behandlat en motion av samma motionär. I motionen yrkades att bestämmelsen om psykologs vittnesplikt skall utformas så att det framgår att psykolog skall ha vittnesplikt i mål om barn och ungdom. Justitieutskottet uttalade i betänkandet 1989/90:JuU7 (s. 9 f.) att det kunde konstatera att reglerna rörande vittnesplikt i RB och uppgiftsskyldigheten enligt 71 § fjärde stycket socialtjänstlagen inte helt korresponderar med varandra. Detta förhållande kan, uttalade utskottet vidare, leda till att en förvaltningsdomstol, i ett mål om t.ex. vård enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, genom vittnesförhör med t.ex. en psykolog inte skulle kunna få tillgång till de uppgifter som psykologen lämnat till socialnämnden och som kanske legat till grund för nämndens ansökan i målet. Enligt utskottets uppfattning vore det inte tänkbart att, som föreslogs i motionen, göra en särreglering i dessa frågor beträffande endast en av de i frågeförbudsbestämmelsen uppräknade yrkesgrupperna och då endast i en viss typ av mål. Därtill kommer, uttalade utskottet, att omfattningen av uppgiftsskyldigheten i 71 § fjärde stycket socialtjänstlagen inom kort kommer att bli föremål för riksdagens ställningstagande. Utskottet avstyrkte bifall till motionen. Riksdagen följde utskottet.

Socialutskottet gör följande bedömning.

År 1987 föreslogs i en departementspromemoria (Ds Ju 1987:10) bl.a. att vittnesförhör, trots de allmänna reglerna om frågeförbud, skulle få äga rum om en uppgift, med stöd av en i lag eller förordning föreskriven uppgiftsskyldighet, får lämnas till en myndighet för annat än statistiska ändamål. I proposition 1987/88:89, som byggde på de förslag som lagts fram i promemorian, angavs att det inte är motiverat att en upplysningsskyldighet, som tar sikte på en viss situation, skall medföra en generell skyldighet att, trots att förutsättningarna för frågeförbud är uppfyllda, lämna motsvarande uppgifter i en rättegång. Vidare framhöll som nämnts departementschefen att det är mycket svårt att överblicka i hur stor utsträckning ett sådant undantag skulle sätta reglerna om generellt frågeförbud ur spel. Riksdagen lämnade utan erinran vad departementschefen anförde.

Riksdagen har dessutom nyligen ställt sig bakom justitieutskottets uttalande om att det vore otänkbart att göra en särreglering beträffande endast en av de i frågeförbudsbestämmelsen uppräknade yrkesgrupperna och då endast i en viss typ av mål.

Socialutskottet har tidigare i detta betänkande, med anledning av ett motionsyrkande rörande den uppgiftsskyldiga kretsen enligt 71 § socialtjänstlagen, uttalat att det bör utredas om inte denna krets bör utvidgas och ansett att detta bör ges regeringen till känna. Det kan, enligt utskottets mening, finnas skäl att i samband därmed ytterligare överväga hur reglerna om uppgiftsskyldighet i 71 § socialtjänstlagen korresponderar med reglerna om vittnesplikt och det generella frågeförbudet. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna med anledning av motion So5 (s) yrkande 3.

Offentligt biträde för barnet m.m.

I *motion 1988/89:So318 av Lena Öhrsvik (s) i resterande del* hemställs om ett tillkännagivande om behov av förändringar i LVU såvitt avser offentligt biträde för barnet. Motionären uppger att det har förekommit att vårdnadshavare på olika sätt omöjliggjort för ett offentligt biträde att komma till tals med barnet. Motionären förespråkar att det i lagen tas in en bestämmelse att det offentliga biträdet har rätt att i förekommande fall träffa barnet i enrum och att ett sådant föreläggande från domstolens sida skall kunna förenas med ett vitesföreläggande. I *motion 1989/90:So5 av samma motionär* yrkas ett tillkännagivande om barns talerätt (*yrkande 4*). Ett icke processbehörigt barn kan inte föra sin egen talan och får heller inte ge sitt offentliga biträde fullmakt att företräda det, anför motionären. Det offentliga biträdet bör dock kunna vara ställföreträdare för barnet och därmed kunna överklaga beslut som rör barnet i LVU-mål, framhåller motionären vidare. Detta är särskilt viktigt i mål om flyttningsförbud, där barnets uppfattning bör tillmätas den största betydelse. Motionären hänvisar i sammanhanget till utredningen om barnets rätt och dess betänkande (SOU 1987:7) Om barn i vårdnadstvister — talerätt för barn m.m.

I mål och ärenden enligt LVU är barnet part, dvs. han eller hon har talerätt. Detta är inte liktydigt med att barnet självt får föra sin talan i processen. Han eller hon måste i så fall vara processbehörig. För den som saknar processbehörighet får talan i stället föras av den legale ställföreträdaren, dvs. oftast vårdnadshavaren. I mål enligt LVU är barnet processbehörigt från 15 års ålder (19 § i den nuvarande lagen, 36 § i den föreslagna nya lagen).

Möjligheten i 18 kap. 2 § (sedan 1 januari 1989 11 kap. 2 §) *föräldrabalken* att förordna god man åt barnet har använts för att göra det möjligt för icke processbehöriga barn att överklaga länsrättens dom om beredande av vård enligt LVU (se RÅ 83 2:19).

Utskottet påpekade i samband med behandlingen av socialtjänstpropositionen att ett offentligt biträde, till följd av sina begränsade handlingsmöjligheter, inte helt kan fylla funktionen att tillvarata barnets intressen. Utskottet uttalade också att det, enligt utskottets mening, på sikt måste övervägas att införa en ordning som ger barnet en starkare ställning enligt LVU, att dessa frågor var föremål för behandling av

utredningen om barnets rätt och att utskottet förutsatte att utredningen skulle komma att behandla frågorna med skyndsamhet (*SoU 1979/80:44*, s. 104 f.).

Uredningen om barnets rätt föreslog i betänkandet (SOU 1987:7) *Om barn i vårdnadstvister — talerätt för barn m.m.* bl.a. att det offentliga biträdet också skulle vara barnets ställföreträdare i processen, i de fall barnet saknade egen processbehörighet. Vidare föreslog utredningen bl.a. att ett barn skulle få rätt att självt föra sin talan från och med 12 års ålder.

Betänkandet har remissbehandlats.

Enligt 41 § 3 *rättshjälpslagen* (1972:429) beviljas rättshjälp genom offentligt biträde i mål eller ärende angående beredande av vård, omedelbart omhändertagande eller upphörande av vård enligt LVU. Vidare får offentligt biträde förordnas hos förvaltningsdomstol vid överklagande av socialnämndens beslut om var vården av den unge skall inledas eller beslut att flytta den unge från det hem där han vistas. Reglerna om flyttningsförbud skall, enligt propositionsförslaget, flyttas från socialtjänstlagen till LVU. Enligt förslaget skall offentligt biträde kunna förordnas också bl.a. i mål om flyttningsförbud. Enligt 42 § *rättshjälpslagen* skall rättshjälp genom offentligt biträde beviljas den som åtgärden avser och i mål eller ärende som avses i 41 § 3 även vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

I förarbetena (prop. 1979/80:1, del A s. 630) uttalades att rättshjälp i form av offentligt biträde skall kunna beviljas även för vårdnadshavaren om det föreligger motstridiga intressen mellan vårdnadshavaren och barnet. Motstridiga intressen får regelmässigt antas föreligga i de s.k. miljöfallen, dvs. när beslutet om omhändertagande eller ansökningen om vård grundas på att föräldrarna har brustit i sina omsorger om barnet. I annat fall kan det vara tänkbart att förordna ett gemensamt biträde för vårdnadshavaren och barnet. I 44 § anges bl.a. att, för det fall både den unge och vårdnadshavaren beviljats rättshjälp, det skall förordnas gemensamt biträde, om det inte finns motstridiga intressen mellan dem.

I *rättshjälpskommitténs betänkande* (SOU 1985:4) Rättshjälp — Offentliga biträden, organisationsfrågor m.m. föreslogs att gemensamt offentligt biträde för barnet och vårdnadshavaren skulle förordnas i mål eller ärenden enligt LVU om inte särskilda skäl talade emot det (s. 138 f.).

I *proposition 1987/88:73 om förbättringar inom rättshjälpsystemet* anförde föredragande statsrådet — med hänvisning till det pågående arbetet med förändringar av LVU — att det är naturligt att rättshjälpskommitténs förslag och remissinstansernas synpunkter på det tas till vara i det fortsatta arbetet inom socialdepartementet (s. 77 f.).

I den nu aktuella propositionen (s. 91) anför föredraganden bl.a. följande.

Vad först gäller de s.k. miljöfallen är det barnets bästa som skall tillgodoses. Det är därmed enligt min uppfattning naturligt att barnet får ett offentligt biträde som bara ser till barnets behov. Ett offentligt

biträde för vårdnadshavaren torde naturligen se det som sin uppgift att tillvarata föräldraintresset. Det finns därmed en risk — — att ett gemensamt biträde framstår som en hjälp åt i första hand föräldrarna. Det torde ofta vara så att föräldrarnas intresse av att få behålla barnet inte sammanfaller med det som befinns vara bäst för barnet. Ett offentligt biträde, som företräder både föräldrarna och barnet och som finner att barnets bästa kräver ett omhändertagande, hamnar därmed i en ohållbar lojalitetskonflikt som inte kan lösas på annat sätt än att ytterligare ett biträde förordnas.

När det gäller de s.k. beteendefallen är det, enligt föredragandens uppfattning, mer tveksamt om det regelmässigt behövs två biträden. En prövning får här ske från fall till fall om vårdnadshavaren behöver eget biträde. Föredraganden anser inte att det finns tillräckliga skäl att ändra nuvarande ordning i fråga om förordnande av offentligt biträde i mål eller ärenden enligt LVU.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet anser i likhet med motionären att det kan finnas skäl att överväga hur barnets ställning i mål och ärenden enligt LVU skall kunna stärkas. Problemen är delvis olika beroende på barnets ålder och om socialnämndens ingripande beror på missförhållanden i barnets hemmiljö eller på den unges eget beteende. Frågorna har behandlats av utredningen om barnets rätt i betänkandet (SOU 1987:7) Om barn i vårdnadstvister.

Utskottet anser att riksdagen bör avvakta ett ställningstagande från regeringen i denna fråga med anledning av det nämnda betänkandet och avstyrker därför motionerna So318 (s) i resterande del och So5 (s) yrkande 4.

Olika brottsförebyggande insatser m.m.

I motion 1989/90:So6 av Karin Israelsson m.fl. (c) yrkas tillkännagivanden om vad som anförts dels beträffande familjens betydelse för att förebygga ungdomsproblem (yrkande 1), dels beträffande en god barnomsorg (yrkande 2), dels beträffande skolans roll för att förebygga ungdomsproblem (yrkande 3), dels beträffande sambandet mellan ungdomsbrottslighet och droger (yrkande 4) och dels beträffande vikten av en arbetsmarknadspolitik som förhindrar utslagning av ungdomar (yrkande 5). Motionärerna framhåller att ingen grupp betyder så mycket för barnet som den närmaste familjen. Det är nödvändigt att föräldrarnas roll som fostrare stärks, vilket inte minst gäller de ensamstående föräldrarna, anför motionärerna. Motionärerna påpekar vidare att man inom barnomsorgen kan få en god bild av de barn som behöver extra stöd. Det är därför viktigt att personalen ges stöd för att kunna hjälpa dessa barn. Grund- och gymnasieskolans betydelse i det brotts- och missbruksförebyggande arbetet kan enligt motionärerna inte heller nog värderas. Skolan måste därför ges resurser för att kunna tillvarata och utveckla ungdomars inneboende förmåga och möjligheter, menar motionärerna. Enligt brottsförebyggande rådets studier var mellan 70 och 80 % av våldsgärningsmännen alkoholpåverka-

de vid brottstillfället. Den totala alkoholkonsumtionen hos ungdomar i åldern 12–24 år har ökat med närmare 30 % sedan 1984/1985, uppger motionärerna. Kampen mot missbruk av alkohol och narkotika måste därför intensifieras. Även ungdomsarbetslösheten utgör, enligt motionärernas mening, ett stort problem. Den är en starkt bidragande orsak till utslagningen av ungdomar, och det är nu viktigt att åtgärder vidtas för att komma till rätta med ungdomarnas arbetslöshetssituation, framhåller motionärerna.

I motion 1988/89:So209 av Carl Bildt m.fl. (m) yrkas ett tillkännagivande om familjens betydelse i det brottsförebyggande arbetet. (Motiveeringen återfinns i motion 1988/89:Ju805.) Motionärerna anför att familjerna har avgörande betydelse då det gäller att förhindra att unga människor begår brott. Föräldrarna måste alltid ha huvudansvaret för att barn och ungdomar lär sig känna respekt för andra människors liv och egendom. Att barn får handlingsmönster och lärs att ta ansvar för sig själva och sina medmänniskor är bästa vägen att förebygga brottslighet, anför motionärerna.

De grundläggande behov som barn har rätt att få tillgodosedda av sina föräldrar och andra vårdnadshavare anges i 6 kap. 1 § föräldrabalken. Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. De skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Bestämmelserna i föräldrabalken anger dels vilka grundläggande rättigheter som ett barn har, dels att det i första hand är föräldrarna som skall tillvarata dessa rättigheter.

Socialtjänsten har i uppgift att verka för att barn och ungdom växer upp under goda förhållanden. I socialtjänstlagen sägs att åtgärder för att stödja barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt skall företas i nära samarbete med hemmet.

I propositionen anförts att enighet råder om att barn har rätt att växa upp tillsammans med sina föräldrar samt att mycket av reformarbetet syftar till att underlätta barnfamiljernas tillvaro. Även socialtjänstens mål är att i möjligaste mån hjälpa barn och föräldrar, så att barnens uppväxtmiljö i det egna hemmet blir tillfredsställande. Stora ansträngningar bör göras för att så tidigt som möjligt ge behövlig hjälp åt barn och föräldrar i deras naturliga livsmiljö, anför det. Särskilt viktigt är det, enligt statsrådets mening, att utveckla det lokala samarbetet mellan mödra- och barnhälsovården å ena sidan och socialtjänsten å andra sidan (prop. s. 52).

En motion (m) med motsvarande innehåll som den nu aktuella So209 behandlades av justitieutskottet våren 1988 i samband med behandlingen av ett regeringsförslag om ändringar i bl.a. lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (*JuU 1987/88:36*). Justitieutskottet anförde att det i lagstiftningsärendet understrukits att det i första hand är föräldrarna som har ansvaret för barns och ungdomars vård och fostran samt att det i första hand är föräldrarnas engagemang som måste mobiliseras när en ung människa hamnat i riskzonen. Utskottet uttalade vidare följande (s. 21).

I likhet med motionärerna anser utskottet sålunda att familjens betydelse knappast kan överskattas när det gäller att ge barn och ungdom en trygg uppväxt. Att goda uppväxtförhållanden är en brottsförebyggande faktor av mycket stor betydelse torde det inte heller råda någon oenighet om.

Justitieutskottet, som inte ansåg att det fanns behov av något sådant uttalande som begärdes i de då behandlade motionerna, avstyrkte bifall till dessa. Riksdagen följde utskottet.

Utskottet gör följande överväganden.

Trygga uppväxtförhållanden, goda föräldrarelationer och även i övrigt positiva vuxenkontakter är av grundläggande betydelse för ett barns utveckling och anpassning i samhället. Det är vidare, även i detta sammanhang, av den största vikt att omsorgen om barnen, under den tid föräldrarna förvärvsarbetar, kan tillgodoses på ett fullgott sätt. Skolan har också stor betydelse när det gäller unga människors möjligheter att få en gynnsam uppväxt och i det brottsförebyggande arbetet. Betydelsen av att ha arbete och sysselsättning kan inte heller nog värderas i detta sammanhang. Insatser mot ungdomars missbruk av alkohol och andra droger har också stor betydelse för att förebygga brott och sociala problem. Samhällets insatser på detta område har under hösten 1989 ingående behandlats av utskottet i betänkandet 1989/90:SoU2.

Sammanfattningsvis anser utskottet att insatser på en rad olika områden kan bidra till att skapa gynnsamma uppväxtbetingelser för barn och ungdomar och härigenom förebygga brott och sociala problem. I detta sammanhang vill utskottet återigen betona vikten av att myndigheters och organisationers insatser samordnas väl. Utskottet anser dock inte att riksdagen i detta sammanhang har anledning att ta några sådana initiativ som förordas i motion So6 (c) yrkandena 2–5, varför utskottet avstyrker motionsyrkandena.

Inte heller motion So209 (m) eller motion So6 (c) yrkande 1 bör enligt utskottet föranleda någon riksdagens åtgärd. Motionerna avstyrks.

Övriga frågor

I motion 1989/90:So7 av Daniel Tarschys m.fl. (fp) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en barnombudsmannatjänst bör inrättas (yrkande 9). Barnombudsmannen skall kontinuerligt följa och utreda barns och barnfamiljers villkor i samhället, anföra motionärerna.

Liknande motioner (s, fp, c och mp) behandlades av utskottet våren 1989. Utskottet konstaterade att barn- och ungdomsfrågorna behandlades i den rapport från översynen av socialstyrelsens organisation som var föremål för beredning inom regeringskansliet. Utskottet ansåg att regeringens överväganden borde avvaktas innan riksdagen övervägde något initiativ i frågan. Motionerna avstyrktes (1988/89:SoU13, s. 9).

Utskottet har inhämtat att barnmiljörådet, i en särskild skrivelse till regeringen i anslutning till anslagsframställningen, har föreslagit att en statlig barnombudsman, som skall knytas till barnmiljörådet, inrättas. Frågan är för närvarande föremål för beredning i socialdepartementet.

Frågan om tillsättandet av en barnombudsman övervägs i regeringskansliet. Utskottet anser att riksdagen bör avvakta regeringens ställningstagande, innan riksdagen överväger att vidta några åtgärder i frågan. Utskottet avstyrker härmed motion So7 (fp) yrkande 9.

I motion 1989/90:So7 av Daniel Tarschys m.fl. (fp) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om socialjourverksamhet (yrkande 2). Motionärerna anför att ett inslag i den förebyggande vården bör utgöras av utökad socialjourverksamhet samt att det är angeläget att en sådan verksamhet organiseras i samtliga kommuner.

Enligt 3 § *socialtjänstlagen* har kommunerna det yttersta ansvaret för att alla som vistas i kommunerna får det stöd och den hjälp som de behöver. Lagen ger kommunerna en långt gående frihet att bestämma sin verksamhet. Av 10 § framgår bl.a. att socialnämnden bör tillhandahålla sociala tjänster genom rådgivningsbyråer, socialcentraler och liknande, social jour eller annan därmed jämförlig verksamhet.

I *socialtjänstpropositionen* (del A s. 178 f.) framhöll föredragande statsrådet värdet av en väl utbyggd social jour. Statsrådet hänvisade till socialutredningen, vilken nämnt två huvudområden där allmänheten behöver komma i kontakt med socialtjänsten även under kvällar och helger. Det ena området gäller äldre ensamstående och det andra barn och ungdom. Statsrådet påpekade att en social beredskap är viktig, inte minst ur förebyggande synpunkt, samt att olika remissinstanser, såsom kriminalvårdsstyrelsen, brottsförebyggande rådet och skolöverstyrelsen från skilda utgångspunkter hade belyst det angelägna i en väl fungerande jourverksamhet inom socialtjänsten. Försöksverksamhet med social jour bedrevs under åren 1974–1976 i 21 kommuner, och *socialstyrelsen* har värderat verksamheten (Socialstyrelsen redovisar 1977:4). Det anfördes vidare att den närmare utformningen av jourverksamheten måste bli beroende av de lokala förhållandena. Verksamheten kan samordnas med en mer allmänt inriktad samhällsjour och med läkarjour. I mindre kommuner torde behovet kunna tillgodoses genom samarbete mellan flera kommuner, uttalades det.

År 1983 fanns social jour med särskilt anställda jourassistenter i 14 kommuner. I 53 kommuner förekom beredskap i hemmet, i drygt hälften av dessa dock endast under helger och veckoslut. I de flesta kommuner kan förtroendemän eller tjänstemän nås per telefon utanför arbetstiden, utan att detta sker i organiserad form (Fahlberg—Magnusson, *Socialtjänstlagarna*, 1989, s. 33).

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet delar motionärernas inställning om det angelägna i en väl utbyggd social jour. Om intentionerna i socialtjänstlagen skall kunna förverkligas är det, enligt utskottets mening, viktigt att socialtjänstens personal finns tillgänglig omedelbart när insatser behöver sättas in.

Utskottet förutsätter dock att även de kommuner som fortfarande saknar en utbyggd socialjour arbetar med den målsättningen att företrädare för socialtjänsten vid behov skall kunna nås även utanför den ordinarie arbetstiden. Något initiativ från riksdagen i denna fråga anser utskottet inte påkallat och avstyrker därför motion So7 (fp) yrkande 2.

I motion 1989/90:So1 av Sten Svensson m.fl. (m) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sammanställning och värdering av uppgifter kring barn utsatta för våld och sexuella övergrepp (yrkande 1). Motionärerna framhåller behovet av ökade kunskaper om barns situation, inte minst när det gäller barn som utsätts för våld och sexuella övergrepp inom familjen. De uppgifter och den information som finns måste sammanställas och värderas, anför det i motionen.

I utskottets betänkande 1989/90:SoU5 (s. 23 ff.) behandlade utskottet helt nyligen flera motioner (fp och c) om sexuella övergrepp och våld mot kvinnor och barn. Utskottet ansåg bl.a. att det var befogat med en utvärdering av socialtjänstens handläggning av anmälda fall av misstänkta övergrepp på barn och kvinnor. Ett samlat förslag till åtgärdsprogram bör föreläggas riksdagen, uttalade utskottet. Det anförda gavs regeringen till känna med anledning av motionerna. Riksdagen följde utskottet.

Utskottet konstaterar att frågan om insatser mot våld och sexuella övergrepp mot barn och kvinnor i hemmet nyligen har behandlats av utskottet. Utskottet vidhåller vad som då framfördes, nämligen att regeringen bör förelägga riksdagen ett samlat förslag till åtgärdsprogram i denna fråga. Något nytt tillkännagivande från riksdagens sida är för närvarande inte motiverat. Utskottet avstyrker därmed motion So1 (m) yrkande 1.

I motion 1989/90:So8 av Hans Göran Franck och Anita Johansson (båda s) yrkas ett tillkännagivande om behovet av anvisningar till socialstyrelsen med beaktande av socialberedningens utredningsarbete (yrkande 1). Propositionens innehåll är enligt motionärerna inte tillräckligt såvitt avser frågorna om vad barn behöver och vad barn far illa av. Socialstyrelsen har därför anledning att, i arbetet med de allmänna råden till den nya lagen, beakta det material om barns behov som socialberedningen presenterat.

Utskottet, som förutsätter att socialstyrelsen, vid utarbetande av allmänna råd till den nya lagen, i tillämpliga delar beaktar även det utredningsarbete som socialberedningen genomfört, anser inte att riksdagen bör ta något initiativ med anledning av motion So8 (s) yrkande 1. Motionsyrkandet avstyrks.

Utskottet hemställer

1. beträffande *avslag på propositionens förslag m.m.*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So4 yrkandena 1 och 2,
res. 1 (vpk)
2. beträffande *en parlamentarisk beredning*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So7 yrkande 1,
3. beträffande *förhållandet mellan socialtjänstlagen och LVU*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So8 yrkande 3 delvis,
4. beträffande *precisering av förutsättningarna för beredande av vård*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So251 yrkande 5 delvis,
5. beträffande *begreppet "påtaglig risk"*
att riksdagen med bifall till proposition 1989/90:28 i denna del och med avslag på motion 1989/90:So6 yrkande 13 godkänner vad utskottet anfört,
6. beträffande 2 § i *regeringens lagförslag*
att riksdagen antar det i propositionen framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om vård av unga såvitt avser 2 §,
7. beträffande *förtydliganden av begreppet "annat förhållande i hemmet"*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So8 yrkande 2 delvis,
8. beträffande *begränsning av möjligheterna till tvångsvård*
att riksdagen med bifall till propositionen i denna del och med avslag på motion 1989/90:So8 yrkande 4 delvis godkänner vad utskottet anfört,
9. beträffande *ändring av begreppet "annat socialt nedbrytande beteende"*
att riksdagen med bifall till propositionen i denna del och med avslag på motion 1989/90:So6 yrkande 14 godkänner vad utskottet anfört,
10. beträffande 3 § i *regeringens lagförslag*
att riksdagen antar det i propositionen framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om vård av unga såvitt avser 3 §,
11. beträffande *förtydliganden av begreppet "annat socialt nedbrytande beteende"*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So8 yrkande 2 i resterande del,
12. beträffande *ytterligare föreskrifter för ansökan om vård*
att riksdagen med avslag på motion 1989/90:So8 yrkande 3 delvis antar det i propositionen framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om vård av unga såvitt avser 4 § andra stycket,
13. beträffande *ett tillkännagivande om ansökan om vård*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So6 yrkande 15,
14. beträffande *umgängesrätt*
att riksdagen med avslag på motion 1989/90:So3 antar det i propositionen framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om vård av unga såvitt avser 4 § första stycket,

15. beträffande *tillfälligt omhändertagande*
att riksdagen med avslag på motion 1989/90:So8 yrkande 3 delvis
antar det i propositionen framlagda förslaget till lag med särskil-
da bestämmelser om vård av unga såvitt avser 6—9 §§,

16. beträffande *tidsfristerna för omedelbara omhändertaganden*
m.m.

att riksdagen avslår motion 1988/89:So278, motion
1988/89:So327 och motion 1989/90:So2 yrkande 3,
res. 2 (m, fp, c) - motiv.

17. beträffande *handläggningen i regeringsrätten*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So318 delvis,

18. beträffande *särskilda ungdomshem*
att riksdagen med anledning av propositionen och motion
1988/89:So239, motion 1988/89:So251 yrkandena 6 och 7, mo-
tion 1988/89:So258 yrkande 2, motion 1988/89:So259 yrkande 2,
motion 1988/89:So293 yrkande 1, motion 1988/89:So303 yrkande
2, motion 1989/90:So1 yrkande 3, motion 1989/90:So2 yrkande
1, motion 1989/90:So6 yrkande 9 samt motion 1989/90:So7 yr-
kandena 3 och 4 som sin mening ger regeringen till känna vad
utskottet anfört,

19. beträffande *huvudmannaskapet för de särskilda ungdoms-
hemmen*

att riksdagen avslår motion 1988/89:So258 yrkandena 1 och 3,
motion 1988/89:So293 yrkande 2, motion 1988/89:So303 yrkan-
dena 1 och 3, motion 1989/90:So2 yrkande 2 samt motion
1989/90:So6 yrkande 6,

res. 3 (m)

20. beträffande *12 § i regeringens lagförslag*
att riksdagen antar det i propositionen framlagda förslaget till lag
med särskilda bestämmelser om vård av unga såvitt avser 12 §
med den ändringen att lagrummet erhåller i *bilaga 2* som *Ut-
skottets förslag* betecknade lydelse,

21. beträffande *den ungdomspsykiatriska verksamheten*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So6 yrkande 12,

res. 4 (m, fp, c, mp)

22. beträffande *invandrarungdomarnas behov*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So6 yrkande 11,

res. 5 (fp, c)

23. beträffande *alternativa vårdformer*
att riksdagen avslår motion 1989/90:So6 yrkande 8,

24. beträffande *kontakterna mellan den unge och föräldrarna*
att riksdagen avslår motion 1988/89:So251 yrkande 5 delvis samt
motion 1989/90:So8 yrkande 3 delvis och yrkande 5,

25. beträffande *umgängesförbud*
att riksdagen med avslag på motion 1989/90:So8 yrkande 3 i
resterande del antar det i propositionen framlagda förslaget till
lag med särskilda bestämmelser om vård av unga såvitt avser 14
§,

26. beträffande *öppenvårdstvång*

att riksdagen avslår motion 1988/89:So258 yrkande 4, motion 1988/89:So303 yrkande 4 och motion 1989/90:So1 yrkande 2,
res. 6 (m)

27. beträffande *studiebesök på kriminalvårdsanstalt*

att riksdagen avslår motion 1988/89:So312,

28. beträffande *flyttningsförbud*

att riksdagen med avslag på motion 1989/90:So5 yrkande 1 och motion 1989/90:So6 yrkande 16 antar det i propositionen framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om vård av unga såvitt avser 24—31 §§,

29. beträffande *förslaget till lag om särskilda bestämmelser om vård av unga i övrigt*

att riksdagen antar regeringens förslag till lag om särskilda bestämmelser om vård av unga i den mån det inte omfattas av vad utskottet hemställt under tidigare moment,

30. beträffande *propositionens uttalanden om vårdnadsöverflyttningar*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So8 yrkande 4 i resterande del,

31. beträffande *vårdnadsöverflyttningar vid långa familjehemsplaceringar*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So7 yrkande 7,
res. 7 (fp)

32. beträffande *de ekonomiska villkoren vid vårdnadsöverflyttningar*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So7 yrkande 8,
res. 8 (fp, c, mp)

33. beträffande *uttalanden om vårdnadsöverflyttningar i övrigt*

att riksdagen beslutar att vad som i övrigt anförts i propositionen om överflyttande av vårdnaden till familjehemsföräldrar inte skall föranleda något riksdagens uttalande,

34. beträffande *behovet av utbildningsinsatser*

att riksdagen avslår motion 1988/89:So251 yrkande 5 i resterande del, motion 1989/90:So6 yrkande 10 och motion 1989/90:So7 yrkande 5,
res. 9 (m, fp, c)

35. beträffande *samordnade insatser*

att riksdagen avslår motion 1988/89:So259 yrkande 1, motion 1988/89:So330 och motion 1989/90:So7 yrkande 10,
res. 10 (fp, vpk)

36. beträffande *behovet av dokumentation*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So7 yrkande 6,
res. 11 (fp)

37. beträffande *skyldighet att göra anmälan enligt 71 § socialtjänstlagen*

att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1989/90:So5 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

38. beträffande *barnhälsovården*

att riksdagen med bifall till propositionen i denna del och med avslag på motion 1989/90:So1 yrkande 4 godkänner vad utskottet anfört,

39. beträffande 71 § *socialtjänstlagen*

att riksdagen antar det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620) såvitt avser 71 §,

40. beträffande *förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen i övrigt*

att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620) i den mån det inte omfattas av vad utskottet hemställt under tidigare moment,

41. beträffande *ett tillkännagivande om 71 § socialtjänstlagen*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So9,

res. 12 (fp)

42. beträffande *vitnesplikten*

att riksdagen med anledning av motion 1989/90:So5 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

43. beträffande *offentligt biträde för barnet m.m.*

att riksdagen avslår motion 1988/89:So318 i resterande del och motion 1989/90:So5 yrkande 4,

44. beträffande *brotsförebyggande insatser*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So6 yrkandena 2—5,

res. 13 (c)

45. beträffande *familjens betydelse i det brotsförebyggande arbetet*

att riksdagen avslår motion 1988/89:So209 och motion 1989/90:So6 yrkande 1,

res. 14 (m, c)

46. beträffande *barnombudsmannatjänst*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So7 yrkande 9,

res. 15 (fp, c, vpk, mp)

47. beträffande *socialjourverksamhet*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So7 yrkande 2,

48. beträffande *våld och sexuella övergrepp mot barn*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So1 yrkande 1,

49. beträffande *allmänna råd från socialstyrelsen*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So8 yrkande 1,

50. beträffande *övriga lagförslag*

att riksdagen antar de i propositionen framlagda förslagen till

1. lag om ändring i föräldrabalken,
2. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429),
3. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
4. lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd,
5. lag om ändring i kreditupplysningslagen (1973:1173),
6. lag om ändring i brottsskadelagen (1978:413),

7. lag om ändring i lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn,

8. lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,

9. lag om ändring i delgivningslagen (1970:428),

10. lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,

11. lag om ändring i brottsbalken,

12. lag om ändring i datalagen (1973:289),

13. lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967),

14. lag om ändring i folkbokföringslagen (1967:198),

15. lag om ändring i skollagen (1985:1100),

16. lag om ändring i utlänningslagen (1989:529).

Stockholm den 11 januari 1990

På socialutskottets vägnar

Daniel Tarschys

Närvarande: Daniel Tarschys (fp), Bo Holmberg (s), Anita Persson (s), Sten Svensson (m), Ulla Tillander (c), Ingrid Andersson (s), Per Stenmarck (m), Johnny Ahlqvist (s), Rinaldo Karlsson (s), Ingegerd Anderlund (s), Ingrid Hemmingsson (m), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Rosa Östh (c), Gudrun Schyman (vpk), Anita Stenberg (mp), Jan Andersson (s) och Sinikka Bohlin (s).

Reservationer

1. Avslag på propositionens förslag m.m. (mom. 1)

Gudrun Schyman (vpk) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 10 börjar med "I propositionen" och på s. 11 slutar med "yrkandena 1 och 2." bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas åsikt att socialberedningens förslag utgör ett lämpligare underlag för en lagstiftning om vård av barn och ungdomar än propositionsförslaget. Socialberedningens förslag följer på ett betydligt bättre sätt socialtjänstlagens intentioner om att det är de ungas behov som skall styra vård- och behandlingsinsatserna. Dessa förslag beaktar också föräldrarnas krav på rättssäkerhet samt anger det stöd föräldrarna behöver i samband med ett omhändertagande.

Utskottet anser vidare att frågorna om vårdens innehåll och kvalitet borde fått ett större utrymme i propositionen. Det kan enligt utskottet

vidare konstateras att behovet av tvångsåtgärder torde ha minskat under de senaste åren. I stället för att, som föreslås i propositionen, skärpa lagstiftningen och öka tvånget gentemot ungdomar som begått brott eller hamnat i missbruk borde samhällets insatser inriktas på vård och behandling. Enligt utskottets mening fyller det s.k. öppenvårdstvånget, som infördes den 1 juli 1985, inte heller någon funktion och borde kunna utgå ur lagen.

Sammanfattningsvis anser utskottet att propositionens lagförslag bör revideras på ett flertal punkter för att bättre överensstämja med de förslag som socialberedningen lagt fram. Utskottet anser därför, med tillstyrkande av motion So4 (vpk) yrkandena 1 och 2, att propositionen bör avslås och att riksdagen hos regeringen bör begära förslag till ny lag om vård av barn och ungdomar. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 1 bort hemställa:

1. *beträffande avslag på propositionens förslag m.m.*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So4 yrkandena 1 och 2 och med avslag på proposition 1989/90:28 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

2. Tidsfristerna för omedelbara omhändertaganden m.m. (motiveringen till mom. 16)

Daniel Tarschys (fp), Sten Svensson (m), Ulla Tillander (c), Per Stenmarck (m), Ingrid Hemmingsson (m), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) och Rosa Östh (c) anser att det avsnitt i betänkandet på s. 25 som börjar med "Utskottet avstyrker" och slutar med "yrkande 3." bort ha följande lydelse:

Utskottet vill understryka socialnämndens ansvar för den unge efter ett omedelbart omhändertagande. Såväl utredningens kvalitet som valet av placering utanför det egna hemmet och innehållet i vården under denna tid är av mycket stor vikt för den unges fortsatta utveckling, anser utskottet.

Socialstyrelsen slutför för närvarande en utvärdering av socialtjänstlagstiftningens praktiska tillämpning beträffande barn och ungdomar. Det är betydelsefullt att förslagen i denna utvärdering följs upp med konkreta förslag.

Med det anförda avstyrker utskottet även motionerna So278 (m), So327 (m) och So2 (m) yrkande 2.

3. Huvudmannaskapet för de särskilda ungdomshemmen (mom. 19)

Sten Svensson, Per Stenmarck och Ingrid Hemmingsson (alla m) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 36 som börjar med "Mot bakgrund" och slutar med "avstyrks således." bort ha följande lydelse:

För att kunna möta efterfrågan på vård för de svårast störda ungdomarna krävs det, som utskottet tidigare påpekat, inte enbart fler vårdplatser utan också att vården är betydligt mer differentierad än för

närvarande. Det bör också, som nämnts, övervägas att inrätta hem som har hela riket som upptagningsområde. Utskottet kan konstatera att det är förhållandevis få personer som är i behov av den kvalificerade vård som ett sådant hem är avsett att ge. Det är därför lämpligt att koncentrera resurserna och ha ett centralt intagningsförfarande. Huvudmannaskapet för hemmen bör därför, enligt utskottets mening, överföras till staten.

När det gäller ungdomar över 15 år som blivit dömda för brott, bör det enligt utskottet finnas möjlighet att placera dessa ungdomar på särskilda ungdomshem under kriminalvårdsstyrelsens huvudmannaskap.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen, med anledning av motionerna So258 (m) yrkandena 1 och 3, So303 (m) yrkandena 1 och 3 samt So2 (m) yrkande 2, som sin mening ge regeringen till känna. Härmed tillgodoses, enligt utskottets mening, även syftet med motionerna So293 (c) yrkande 2 och So6 (c) yrkande 6. Dessa motioner avstyrks.

dels att utskottet under mom. 19 bort hemställa:

19. beträffande *huvudmannaskapet för de särskilda ungdomshemmen*

att riksdagen med avslag på motion 1988/89:So293 yrkande 2 och motion 1989/90:So6 yrkande 6 samt med anledning av motion 1988/89:So258 yrkandena 1 och 3, motion 1988/89:So303 yrkandena 1 och 3 samt motion 1989/90:So2 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Den ungdomspsykiatriska verksamheten (mom. 21)

Daniel Tarschys (fp), Sten Svensson (m), Ulla Tillander (c), Per Stenmarck (m), Ingrid Hemmingsson (m), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Rosa Östh (c) och Anita Stenberg (mp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 37 börjar med "Utskottet har" och på s. 38 slutar med "yrkande 12." bort ha följande lydelse:

Utskottet delar föredragandens oro när det gäller ökningen av antalet barn och ungdomar med tidiga personlighetsstörningar. Det är, enligt utskottets mening, inte acceptabelt att den vård som i dag erbjuds dessa ungdomar är så otillräcklig och bristfällig att ungdomarna inte får den hjälp och behandling som de behöver. Det är av största vikt att ungdomspsykiatrins ansvar klargörs bättre så att inte dessa ungdomar riskerar att hamna mellan olika ansvarsområden, anser utskottet.

Utskottet är ense med motionärerna om att antalet behandlingsenheter för ungdomar med psykiska problem bör ökas. Utskottet vill vidare framhålla att det måste ställas höga krav på personalens kompetens och på vårdkvaliteten när det gäller vården och behandlingen av dessa ungdomar.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen, med anledning av motion So6 (c) yrkande 12, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 21 bort hemställa:

1989/90:SoU15

21. beträffande *den ungdomspsykiatriska verksamheten*
att riksdagen med anledning av motion 1989/90:So6 yrkande 12
som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Invandrarungdomarnas behov (mom. 22)

Daniel Tarschys (fp), Ulla Tillander (c), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp)
och Rosa Östh (c) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 39 som börjar med "Utskottet,
som anser" och slutar med "yrkande 11." bort ha följande lydelse:

Utskottet anser sammanfattningsvis att det på lämpligt sätt bör
utredas vilka särskilda åtgärder som kan behövas för att tillgodose
dessa ungdomars speciella behov när det gäller såväl förebyggande
insatser som vård och behandling. Vad utskottet anfört bör riksdagen,
med anledning av motion So6 (c) yrkande 11, som sin mening ge
regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 22 bort hemställa:

22. beträffande *invandrarungdomarnas behov*
att riksdagen med anledning av motion 1989/90:So6 yrkande 11
som sin mening ger riksdagen till känna vad utskottet anfört,

6. Öppenvårdstvång (mom. 26)

Sten Svensson, Per Stenmarck och Ingrid Hemmingsson (alla m) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 45 som börjar med "I proposi-
tionen" och slutar med "yrkande 4." bort ha följande lydelse:

Erfarenheterna visar dock, menar utskottet, att det föreligger ett
behov av den stegvisa åtgärdslista som fanns i barnavårdslagen. Kedjan
av åtgärder — hjälpåtgärder, förmaning och varning, föreskrifter om
den unges levnadsförhållanden samt övervakning — skulle kunna ge
socialnämnden en reell möjlighet att agera, anser utskottet. Vidare blir
föräldrarna och den unge medvetna om att åtgärderna kan komma att
trappas upp om inte förändringar till det bättre äger rum. Utskottet
anser att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om en
mer preciserad lagstiftning beträffande socialnämndernas skyldighet att
vidta förebyggande åtgärder.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen, med bifall till motion So1
(m) yrkande 2 och med anledning av motionerna So258 (m) yrkande
4 och So303 (m) yrkande 4, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 26 bort hemställa:

26. beträffande *öppenvårdstvång*
att riksdagen med bifall till motion 1989/90:So1 yrkande 2 och
med anledning av motion 1988/89:So258 yrkande 4 och motion
1988/89:So303 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till
känna vad utskottet anfört,

7. Vårdnadsöverflyttningar vid långa familjehemsplaceringar (mom. 31)

1989/90:SoU15

Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist (båda fp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 49 som börjar med "Utskottet anser" och slutar med "yrkande 7." bort ha följande lydelse:

Möjligheten att överflytta vårdnaden om ett barn till familjehemsföräldrar är särskilt viktig om barnet har placerats i familjehemmet vid mycket späd ålder. I likhet med vad som anförs i motion So7 anser utskottet att socialnämnden bör vara skyldig att regelbundet överväga en eventuell vårdnadsöverflyttning. Vid mycket långa familjehemsplaceringar bör socialnämnden därför åläggas att med ca två - tre års intervaller överväga en eventuell vårdnadsöverflyttning.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen, med anledning av motion So7 (fp) yrkande 7, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 31 bort hemställa:

31. beträffande *vårdnadsöverflyttningar vid långa familjehemsplaceringar*

att riksdagen med anledning av motion 1989/90:So7 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. De ekonomiska villkoren vid vårdnadsöverflyttningar (mom. 32)

Daniel Tarschys (fp), Ulla Tillander (c), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Rosa Östh (c) och Anita Stenberg (mp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 49 som börjar med "I likhet" och slutar med "yrkande 8." bort ha följande lydelse:

I likhet med föredraganden anser utskottet att det är angeläget att den fortsatta utvecklingen följs såvitt gäller socialnämndernas benägenhet att medverka till att vårdnadsöverflyttningar kommer till stånd. Mycket tyder enligt utskottet på att de ekonomiska villkoren för familjehemsföräldrar försämrats när de övertar vårdnaden, genom att de då går miste om ersättningen som familjehemsföräldrar. Den ekonomiska situationen för familjehemsföräldrar, som övertar vårdnaden om barn, bör därför utredas.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen, med anledning av motion So7 (fp) yrkande 8, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 32 bort hemställa:

32. beträffande *de ekonomiska villkoren vid vårdnadsöverflyttningar*

att riksdagen med anledning av motion 1989/90:So7 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. Behovet av utbildningsinsatser (mom. 34)

1989/90:SoU15

Daniel Tarschys (fp), Sten Svensson (m), Ulla Tillander (c), Per Stenmarck (m), Ingrid Hemmingsson (m), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) och Rosa Östh (c) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 50 som börjar med "Utskottet delar" och slutar med "resterande del." bort ha följande lydelse:

Utskottet delar således motionärernas åsikt om betydelsen av ökade resurser för personalutveckling och fortbildning. En samordning bör ske av dessa insatser. Utskottet anser att en utredning bör göras om behovet av personalutveckling och fortbildning.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen, med anledning av motion So251 (fp) yrkande 5 i resterande del, motion So6 (c) yrkande 10 och motion So7 (fp) yrkande 5, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 34 bort hemställa:

34. beträffande behovet av utbildningsinsatser

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So251 yrkande 5 i resterande del, motion 1989/90:So6 yrkande 10 och motion 1989/90:So7 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

10. Samordnade insatser (mom. 35)

Daniel Tarschys (fp), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) och Gudrun Schyman (vpk) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 53 börjar med "Utskottet har" och på s. 54 slutar med "yrkande 10." bort ha följande lydelse:

Socialtjänsten har det primära ansvaret för ungdomar som har gjort sig skyldiga till brott. Socialnämnden måste därför, enligt utskottets mening, känna ansvar för att samhällets insatser för de unga samordnas. För att insatserna skall bli effektiva krävs det att alla myndigheter som kommer i kontakt med en ung lagöverträdare samarbetar. De unga har behov av att de vuxna uppträder enigt, att de har en gemensam målsättning och att de är tydliga i sina kontakter med ungdomarna. I likhet med motionärerna vill utskottet vidare betona vikten av att samhällets reaktion på brott, som begåtts av en ung människa, kommer snabbt och att det finns en direkt koppling mellan brottet och reaktionen. Åtgärderna bör vara anpassade efter den unges behov och vara ett resultat av ett samarbete mellan bl.a. föräldrarna, socialtjänsten och dess institutioner, skolan och rättsväsendet.

Insatser för att ytterligare stärka det nödvändiga samarbetet mellan olika myndigheter och organisationer bör prioriteras, anser utskottet. Det föreligger också, enligt utskottets mening, ett behov av att insatserna samordnas ytterligare. Vad utskottet anfört bör riksdagen, med anledning av motionerna So259 (s) yrkande 1, So330 (vpk) och So7 (fp) yrkande 10, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 35 bort hemställa:

1989/90:SoU15

35. beträffande *samordnade insatser*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So259 yrkande 1, motion 1988/89:So330 och motion 1989/90:So7 yrkande 10 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

11. Behovet av dokumentation (mom. 36)

Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist (båda fp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 55 som börjar med "Utskottet delar" och slutar med "avstyrks." bort ha följande lydelse:

Utskottet är ense med motionärerna om att utredningarna bör vara noggranna och allsidiga när det gäller samtliga barn och ungdomar som behöver vård inom socialtjänsten. Missförhållandena kan vara lika allvarliga för de barn och ungdomar som placeras med stöd av socialtjänstlagen som för dem som bereds vård enligt LVU. Även för möjligheterna att genomföra en långsiktig vårdplanering har dokumentationen stor betydelse. Samma krav bör därför ställas på dokumentationen när ett barn eller en ung människa kommer i fråga för vård, oavsett om placeringen sker med stöd av LVU eller socialtjänstlagen.

Vad utskottet nu anför bör riksdagen, med anledning av motion So7 (fp) yrkande 6, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 36 bort hemställa:

36. beträffande *behovet av dokumentation*

att riksdagen med anledning av motion 1989/90:So7 (fp) yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

12. Ett tillkännagivande om 71 § socialtjänstlagen (mom. 41)

Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist (båda fp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet som på s. 58 börjar med "Av 14 kap." och på s. 59 slutar med "So9 (fp)." bort ha följande lydelse:

Samhället har ansvar för att barn och unga som placeras i familjehem får en trygg och säker miljö. Det är därför viktigt att även sådant som talar emot ett familjehem kommer fram i samband med en familjehemsutredning, anser utskottet. För att detta skall kunna ske bör det finnas möjlighet för den som är anmälningsskyldig enligt 71 § socialtjänstlagen att till socialnämnden lämna även sekretessbelagda uppgifter om ett tilltänkt familjehem.

Vad utskottet nu anför bör riksdagen, med anledning av motion So9 (fp), som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 41 bort hemställa:

41. beträffande *ett tillkännagivande om 71 § socialtjänstlagen*

att riksdagen med anledning av motion 1989/90:So9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

Ulla Tillander och Rosa Östh (båda c) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 65 som börjar med "Trygga uppväxtförhållanden," och slutar med "avstyrker motionsyrkandena." bort ha följande lydelse:

Det kan enligt utskottet inte nog betonas hur viktigt det är att barnfamiljerna har tillgång till en god barnomsorg. Barnomsorgen bör, enligt utskottets mening, utvecklas så att familjernas egna val tillgodoses. Vidare bör stödet till barnomsorgspersonalen öka så att personalen får större möjligheter att hjälpa de barn som har det svårt.

Även skolan måste, enligt utskottets uppfattning, ges bättre resurser. Skolan måste kunna tillvarata och utveckla ungdomarnas inneboende förmåga och möjligheter. Den skall också ställa krav på ungdomarna och uppställa normer för deras handlande. Såsom motionärerna påpekar finns det klara samband mellan skolk, dålig skolanpassning och kriminalitet. Skolan bör ha resurser att hjälpa ungdomar med sociala problem, anser utskottet.

Mycket tyder på att alkoholkonsumtionen går allt längre ned i åldrarna. Denna tendens är enligt utskottet djupt oroande, särskilt som alkoholkonsumtionens utveckling har klara samband med brottsutvecklingen. Våldsbrotten har också blivit allt rårare och mer hänsynslösa. Utskottet vill kraftigt understryka vikten av att kampen mot missbruk av alkohol och narkotika bland ungdomar intensifieras.

Liksom motionärerna anser utskottet också att ungdomsarbetslöshet är ett stort problem när det gäller möjligheterna att förebygga ungdomsbrottslighet. Arbetslösa ungdomar lämnas utanför den gemenskap och det stöd som arbetslivet kan erbjuda. Känslan av att inte behövas leder till en destruktiv passivitet och i värsta fall till brottslighet. Eftersom arbetslösheten är en starkt bidragande orsak till utslagningen av ungdomar bör åtgärder snarast vidtas för att komma till rätta med arbetslösheten bland ungdomar.

Vad utskottet anfört om olika insatser för att förebygga ungdomsbrottslighet bör riksdagen, med anledning av motion So6 (c) yrkandena 2—5, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 44 bort hemställa:

44. *beträffande brottsförebyggande insatser*

att riksdagen med anledning av motion 1989/90:So6 yrkandena 2—5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

14. Familjens betydelse i det brottsförebyggande arbetet (mom. 45)

Sten Svensson (m), Ulla Tillander (c), Per Stenmarck (m), Ingrid Hemmingsson (m) och Rosa Östh (c) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 65 som börjar med "Inte heller" och slutar med "avstyrks." bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att familjens roll knappast kan överskattas när det gäller att ge barn och ungdomar en trygg uppväxt. Eftersom familjen har en avgörande betydelse när det gäller att förhindra att unga människor begår brott måste familjens ställning stärkas, anser utskottet. Föräldrarna bör få bättre möjligheter att ta ansvar för sina barn, och föräldrarnas roll som fostrare måste stärkas. Införande av vårdnadsbidrag och möjlighet för familjerna att själva välja barnomsorgsform är exempel på åtgärder som skulle stärka familjernas ställning. Kraftfulla insatser bör snarast göras för att öka familjernas valfrihet i omsorgen om barnen, anser utskottet.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen, med anledning av motionerna So209 (m) och So6 (c) yrkande 1, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 45 bort hemställa:

45. beträffande *familjens betydelse i det brottsförebyggande arbetet*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:So209 och motion 1989/90:So6 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

15. Barnombudsmannatjänst (mom. 46)

Daniel Tarschys (fp), Ulla Tillander (c), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Rosa Östh (c), Gudrun Schyman (vpk) och Anita Stenberg (mp) anser

dels att det avsnitt i betänkandet på s. 66 som börjar med "Frågan om" och slutar med "yrkande 9." bort ha följande lydelse:

Samhället bör verka för en god barnmiljö. Åtgärder som syftar till att förbättra barns livsvillkor måste därför vidtas, anser utskottet. Utskottet delar motionärernas uppfattning att en statlig barnombudsmannatjänst bör inrättas. Barnombudsmannen skall kontinuerligt följa barns och barnfamiljers villkor i samhället och ta till vara deras speciella behov genom att bl.a. bevaka efterlevnaden av lagar som berör barns villkor och föreslå åtgärder för att stärka barns rättssäkerhet. Vad utskottet anfört om inrättande av en barnombudsmannatjänst bör riksdagen, med anledning av motion So7 (fp) yrkande 9, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 46 bort hemställa:

46. beträffande *barnombudsmannatjänst*

att riksdagen med anledning av motion 1989/90:So7 yrkande 9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Barnhälsovården

Daniel Tarschys (fp), Sten Svensson (m), Per Stenmarck (m), Ingrid Hemmingsson (m) och Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) anför:

Barnhälsovården kommer tidigt i kontakt med barnfamiljerna och följer dem under lång tid. Barnhälsovården får därför en mycket god kännedom om barnens levnadsförhållanden. Det är därför nödvändigt med ett gott samarbete mellan socialtjänsten och barnhälsovården.

I proposition 1989/90:28 framlagda lagförslag

1 Förslag till

Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelse

1 § Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom skall göras i samförstånd med den unge och hans vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (1980:620).

Den som är under 18 år skall dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom och, när den unge har fyllt 15 år, av honom själv.

Vård med stöd av 3 § får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.

Vissa andra åtgärder får vidtas utan samtycke enligt 22 och 24 §§.

Beredande av vård

2 § Vård skall beslutas om det på grund av misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

3 § Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

4 § Beslut om vård med stöd av denna lag meddelas av länsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Ansökan skall innehålla en redogörelse för den unges förhållanden, de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver beredas vård, tidigare vidtagna åtgärder och den vård som socialnämnden avser att anordna.

5 § Rättens beslut om vård upphör att gälla, om vården inte har påbörjats inom fyra veckor från den dag då beslutet vann laga kraft.

Omedelbart omhändertagande

6 § Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år omedelbart skall omhändertas, om

1. det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av denna lag, och

2. rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

Om socialnämndens beslut om omhändertagande inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om omhändertagande. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

När socialnämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, får även rätten besluta att den unge omedelbart skall omhändertas.

7 § Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande, skall beslutet underställas länsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Därvid skall beslutet jämte handlingarna i ärendet tillställas rätten.

Länsrätten skall pröva beslutet så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder, skall prövningen ske inom en vecka från den dag då beslutet och handlingarna kom in till rätten.

Om beslutet inte har underställts länsrätten inom föreskriven tid, upphör omhändertagandet.

Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande efter det att nämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, skall beslutet underställas den rätt som prövar frågan om vård. Därvid gäller bestämmelserna i första – tredje styckena.

8 § Om länsrätten fastställer ett beslut om omedelbart omhändertagande, skall socialnämnden inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes ansöka hos länsrätten om att den unge skall beredas vård med stöd av denna lag. Länsrätten får medge förlängning av denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

9 § Ett omedelbart omhändertagande upphör

1. om ansökan om vård inte har gjorts inom den tid som anges i 8 § och inte heller förlängning av tiden har begärts, eller

2. när rätten avgör frågan om vård.

Ett beslut om omedelbart omhändertagande får inte verkställas om den unge är häktad.

Om det inte längre finns skäl för ett omhändertagande, skall socialnämnden besluta att detta genast skall upphöra. Ett sådant beslut får meddelas också av den rätt som prövar en fråga om vård med stöd av lagen.

Vården

10 § Vården skall anses påbörjad när den unge på grund av ett beslut om omedelbart omhändertagande eller om vård har placerats utanför sitt eget hem.

För vårdens innehåll och utformning gäller bestämmelserna i socialtjänstlagen (1980:620) och föreskrifterna i 11 – 20 §§.

11 § Socialnämnden bestämmer hur vården av den unge skall ordnas och var han skall vistas under vårdtiden.

Nämnden får medge att den unge vistas i sitt eget hem, om detta kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom. Vård med stöd av denna lag skall dock alltid inledas utanför den unges eget hem.

Om nämndens beslut enligt första eller andra stycket inte kan avvaktas, får ordföranden eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat

besluta i frågan. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde. Nämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården skall ha uppsikt över den unge och, i den utsträckning det behövs för att genomföra vården, bestämma om hans personliga förhållanden.

12 § För vård av unga som på någon grund som anges i 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn skall det finnas hem som är anpassade för sådan tillsyn. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, socialstyrelsen beslutar vilka hem som skall vara sådana hem.

13 § Socialnämnden skall noga följa vården av den som får vård med stöd av denna lag.

Har den unge beretts vård med stöd av 2 §, skall socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vård enligt lagen fortfarande behövs.

Har den unge beretts vård med stöd av 3 §, skall socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med stöd av lagen skall upphöra. Denna fråga skall därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

14 § Socialnämnden har ett ansvar för att den unges behov av umgänge med föräldrar eller andra som har vårdnaden om honom så långt möjligt tillgodoses.

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vård enligt denna lag, får socialnämnden

1. besluta hur den unges umgänge med föräldrar eller andra som har vårdnaden om honom skall utövas, eller

2. besluta att den unges vistelseort inte skall röjas för föräldrar eller vårdnadshavare.

Socialnämnden skall minst en gång var tredje månad överväga om ett sådant beslut som avses i andra stycket fortfarande behövs.

Särskilda befogenheter

15 § Om den unge vårdas på någon grund som anges i 3 § och vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, får han hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården skall kunna genomföras. Den unges rörelsefrihet får också inskränkas när det behövs av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet.

16 § Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får inte inneha narkotika, alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel eller injektions-sprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel med narkotika. Den unge får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Påträffas sådan egendom hos den unge, får den omhändertas.

17 § Om det anses påkallat, får den som omfattas av bestämmelserna i 15 § kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, när han kommer till hemmet, för kontroll av att han inte bär på sig något som han inte får inneha där. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom skall påträffas hos honom.

Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning får inte göras mer ingående

än vad ändamålet med åtgärden kräver. All den hänsyn som omständigheterna medger skall iakttas. Om möjligt skall ett vittne närvara.

1989/90:SoU15
Bilaga 1

18 § Bestämmelserna i 16 och 17 §§ skall gälla för alla som vårdas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, socialstyrelsen medger det.

19 § Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får underkastas övervakning av sina brev och andra försändelser, om detta är påkallat med hänsyn till ordningen vid hemmet eller till den unges särskilda förhållanden. För detta ändamål får den som förestår vården vid hemmet öppna och ta del av försändelser som kommer till eller sänds från den unge. Om en ankommande försändelse innehåller egendom som den unge inte får inneha enligt 16 §, skall egendomen omhändertas.

Brev mellan den unge och en svensk myndighet eller advokat eller hans offentliga biträde skall vidarebefordras utan föregående granskning.

20 § Har narkotika, alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel omhändertagits enligt 16 eller 19 § eller har sådan egendom påträffats inom ett hem för särskilt noggrann tillsyn utan att det finns någon känd ägare till egendomen, skall den som förestår vården vid hemmet låta förstöra eller försälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. Belopp som har erhållits vid försäljning tillfaller staten.

Detsamma skall gälla i fråga om injektionssprutor, kanyler och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika.

Upphörande av vård

21 § När vård med stöd av denna lag inte längre behövs, skall socialnämnden besluta att vården skall upphöra. Nämnden skall noga förbereda den unges återförening med den eller dem som har vårdsnaden om honom.

Vård som har beslutats med stöd av 2 § skall upphöra senast när den unge fyller 18 år.

Vård som har beslutats med stöd av 3 § skall upphöra senast när den unge fyller 21 år.

Andra åtgärder

Förebyggande insatser

22 § Om det kan antas att den som är under 20 år till följd av ett beteende som avses i 3 § kommer att behöva beredas vård enligt denna lag om beteendet fortsätter och det stöd eller den behandling som den unge behöver inte kan ges med samtycke av honom själv, om han har fyllt 15 år, och av hans vårdnadshavare, får socialnämnden besluta

1. att den unge skall hålla regelbunden kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson, eller

2. att den unge skall delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

När ett sådant beslut meddelas skall en särskild behandlingsplan finnas.

Bestämmelserna i 13 § första och tredje styckena samt 21 § första och tredje styckena gäller i tillämpliga delar också i fråga om beslut enligt första stycket. Prövning enligt 13 § tredje stycket av frågan om sådant beslut skall upphöra att gälla skall ske första gången inom sex månader från dagen för nämndens beslut.

1989/90:SoU15
Bilaga 1

- 23 §** Ett beslut enligt 22 § upphör att gälla, om
1. beslut fattas om omedelbart omhändertagande, eller
 2. ansökan om vård bifalls.

Flyttningsförbud m. m.

24 § Länsrätten får efter ansökan av socialnämnden för viss tid eller tills vidare förbjuda den som har vårdnaden om en underårig att ta denne från ett hem som avses i 25 § socialtjänstlagen (1980:620), om det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas om han skiljs från hemmet (flyttningsförbud).

25 § Ansökan om flyttningsförbud görs av den socialnämnd som har lämnat medgivande enligt 25 § socialtjänstlagen (1980:620) att ta emot den unge i ett enskilt hem. Samma nämnd beslutar om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 §.

26 § Socialnämnden skall minst en gång var tredje månad överväga om ett flyttningsförbud fortfarande behövs.

När ett flyttningsförbud inte längre behövs, skall socialnämnden besluta att förbudet skall upphöra.

- 27 §** Socialnämnden får besluta om tillfälligt flyttningsförbud, om
1. det är sannolikt att ett flyttningsförbud behövs, och
 2. rättens beslut om flyttningsförbud inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling.

Om socialnämndens beslut om tillfälligt flyttningsförbud inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om ett sådant förbud. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

När socialnämnden har ansökt om flyttningsförbud, får även rätten besluta om ett tillfälligt flyttningsförbud.

28 § Har socialnämnden beslutat om tillfälligt flyttningsförbud, skall beslutet underställas länsrätten. Därvid gäller bestämmelserna i 7 § första – tredje styckena.

29 § Om länsrätten fastställer ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud, skall socialnämnden inom två veckor från dagen för länsrättens beslut ansöka om flyttningsförbud.

- 30 §** Ett tillfälligt flyttningsförbud upphör
1. om ansökan om flyttningsförbud inte har gjorts inom den tid som anges i 29 §, eller
 2. när rätten avgör frågan om flyttningsförbud.

Om det inte längre finns skäl för ett tillfälligt flyttningsförbud, skall socialnämnden besluta att detta genast skall upphöra. Ett sådant beslut får meddelas också av den rätt som prövar en fråga om flyttningsförbud.

31 § Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud, får socialnämnden besluta hur den unges umgänge med föräldrar eller andra som har vårdnaden om honom skall utövas.

Läkarundersökning

32 § I ett ärende enligt denna lag får socialnämnden besluta om läkarundersökning av den unge samt utse läkare för undersökningen. Om undersökningen inte lämpligen kan genomföras i den unges hem, får nämnden bestämma någon annan plats för den. I ett mål enligt denna lag har rätten samma befogenhet.

Läkarundersökning skall, om den inte av särskilda skäl är obehövlig, ske innan nämnden gör ansökan enligt 4 §.

Bestämmelser om handläggningen

33 § Mål och ärenden enligt denna lag skall handläggas skyndsamt.

34 § Är den unge omhändertagen eller har ett tillfälligt flyttningsförbud meddelats, skall länsrätten ta upp målet till avgörande inom två veckor från den dag då ansökan om vård eller flyttningsförbud kom in. Länsrätten får förlänga denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

35 § I mål om beredande eller upphörande av vård eller om flyttningsförbud enligt denna lag skall länsrätten och kammarrätten hålla muntlig förhandling, om detta inte är uppenbart obehövligt. Muntlig förhandling skall alltid hållas, om någon part begär det. Parterna skall upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

Om en enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten förordna att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

36 § Om den unge har fyllt 15 år, har han rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Barn som är yngre bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och det kan antas att barnet inte tar skada av att höras.

37 § Vid handläggning i kammarrätt av andra mål enligt denna lag än mål om omedelbart omhändertagande och tillfälligt flyttningsförbud skall nämndemän ingå i rätten.

38 § I mål och ärenden enligt denna lag får delgivning med den enskilde inte ske med tillämpning av 12 eller 15 § delgivningslagen (1970:428).

39 § Om offentligt biträde och annan rättshjälp i mål och ärenden enligt denna lag finns bestämmelser i rättshjälpslagen (1972:429).

40 § Beslut om omedelbart omhändertagande, om förebyggande insatser eller om tillfälligt flyttningsförbud gäller omedelbart.

Andra beslut av socialnämnden enligt denna lag gäller omedelbart, om nämnden inte förordnar något annat.

Bestämmelser om överklagande

41 § Socialnämndens beslut får överklagas hos länsrätten, när nämnden har

1. beslutat om var vården av den unge skall inledas eller beslutat i fråga om att flytta den unge från det hem där han vistas,

2. beslutat i fråga om fortsatt vård med stöd av lagen,

3. med stöd av 14 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att den unges vistelseort inte skall röjas,

4. fattat beslut enligt 22 § eller prövat om ett sådant beslut skall upphöra att gälla,

5. med stöd av 31 § beslutat i fråga om umgänge, eller

6. beslutat i fråga om fortsatt flyttningsförbud.

Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.

Rättens beslut enligt 8 § i fråga om förlängd ansökningstid och enligt 32 § om läkarundersökning får inte överklagas.

42 § Ett beslut av den som förestår vården vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn får överklagas hos länsrätten, om beslutet avser förstörande eller försäljning av egendom enligt 20 §.

Polishandreckning

43 § Polismyndigheten skall lämna biträde för att på begäran av

1. socialnämnden eller nämndens ordförande eller rätten bereda en läkare, som avses i 32 §, tillträde till den unges hem eller för att föra den unge till läkarundersökningen,

2. socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av denna lag, och

3. den som förestår vården vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn efterforska och återhämta den som vårdas där på någon grund som anges i 3 §, om den unge har avvikit från hemmet, eller för att ombesörja någon annan förflyttning av honom.

Böter

44 § Den som överträder ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud skall dömas till böter.

Allmänt åtal får väckas endast efter medgivande av socialnämnden, länsstyrelsen eller socialstyrelsen.

1. Denna lag (nya lagen) träder i kraft den 1 juli 1990, då lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga (gamla lagen) skall upphöra att gälla.

2. Ett beslut om omhändertagande enligt 6 § i den gamla lagen skall anses som ett beslut enligt 6 § i den nya lagen.

3. Föreskrifterna i 1 § och 2 § andra stycket i den gamla lagen gäller fortfarande när ansökan om vård med stöd av den lagen har kommit in till länsrätten före den 1 juli 1990.

4. Ett beslut om vård på någon grund som anges i 1 § andra stycket 1 i den gamla lagen skall anses som ett beslut om vård med stöd av 2 § i den nya lagen. Ett beslut om vård på någon grund som anges i 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket i den gamla lagen skall anses som ett beslut om vård med stöd av 3 § i den nya lagen.

5. Ett beslut enligt 8 a eller 16 § i den gamla lagen skall anses som ett beslut enligt 22 respektive 14 § i den nya lagen.

6. Har ett flyttningsförbud beslutats med stöd av socialtjänstlagen (1980:620), gäller socialtjänstlagens bestämmelser om flyttningsförbud även efter den 1 juli 1990. Dessutom tillämpas bestämmelserna om övervägande i 26 § och om umgänge i 31 § i den nya lagen.

7. Har ett tillfälligt flyttningsförbud beslutats med stöd av socialtjänstlagen (1980:620), gäller socialtjänstlagens bestämmelser om sådant flyttningsförbud även efter den 1 juli 1990. Dessutom tillämpas bestämmelserna om umgänge i 31 § i den nya lagen.

8. Om det i en lag eller i en författning som har beslutats av regeringen hänvisas till den gamla lagen, skall hänvisningen i stället avse denna lag. Hänvisas det till en föreskrift som har ersatts av en föreskrift i denna lag, skall den nya föreskriften tillämpas.

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (1980:620)¹

dels att 28 och 29 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 25, 30, 32, 47–49, 71, 73 och 75 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 28 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 §

En underårig får inte utan socialnämndens medgivande tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av hans föräldrar eller någon annan som har vårdnaden om honom. Som ett medgivande anses socialnämndens beslut att bereda den underåriga vård i ett visst familjehem.

Socialnämnden får inte lämna medgivande enligt första stycket utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda.

Är det fråga om att ta emot ett utländskt barn i syfte att adoptera det, skall medgivandet inhämtas innan barnet lämnar sitt hemland. Medgivandet upphör att gälla om inte barnet har tagits emot i hemmet inom ett år från det medgivandet lämnades.

Innan socialnämnden beslutar i en fråga om medgivande som avses i *andra* stycket, skall nämnden pröva om det förmedlingssätt som sökanden kommer att använda sig av är tillförlitligt eller ej. Nämnden skall i denna fråga inhämta yttrande från statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA), om det inte är uppenbart obehövt. Visar prövningen att det kan befäras att förmedlingssättet inte är tillförlitligt, skall socialnämnden vägra sitt medgivande. I ett beslut om medgivande skall socialnämnden ange för vilket förmedlingssätt medgivandet gäller.

Innan socialnämnden beslutar i en fråga om medgivande som avses i *tredje* stycket, skall nämnden pröva om det förmedlingssätt som sökanden kommer att använda sig av är tillförlitligt eller ej. Nämnden skall i denna fråga inhämta yttrande från statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA), om det inte är uppenbart obehövt. Visar prövningen att det kan befäras att förmedlingssättet inte är tillförlitligt, skall socialnämnden vägra sitt medgivande. I ett beslut om medgivande skall socialnämnden ange för vilket förmedlingssätt medgivandet gäller.

28 §

Vårdas en underårig med stöd av denna lag i ett annat hem än det egna, skall socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vården förtjänande behövs.

¹ Lagen omtryckt 1988:871.

30 §

Ett medgivande enligt 25 § första stycket meddelas av socialnämnden i vårdnadshavares hemkommun. Om nämndens prövning gäller ett hem i en annan kommun, skall nämnden rådgöra med socialnämnden i den kommunen innan den fattar sitt beslut.

Ett medgivande enligt 25 § *andra* stycket meddelas av socialnämnden i de blivande adoptivföräldrarnas hemkommun.

Den nämnd som har lämnat medgivande enligt 25 § fullgör skyldigheterna enligt 26 § *samt beslutar i frågor som avses i 28 §.*

Ett medgivande enligt 25 § *tredje* stycket meddelas av socialnämnden i de blivande adoptivföräldrarnas hemkommun.

Den nämnd som har lämnat medgivande enligt 25 § fullgör skyldigheterna enligt 26 §.

32 §

Bestämmelser om vård av unga i vissa fall finns i lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Bestämmelser om vård av unga i vissa fall finns i lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

47 §

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får ges åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller suppleanter i nämnden i ärenden som ankommer på nämnden enligt 2, 5, 6 och 8 a §§, 11 § första och andra styckena, 17 § *tredje stycket och 18 §* lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får ges åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller suppleanter i nämnden i ärenden som ankommer på nämnden enligt 25 och 28 §§ *denna lag, 4 och 6 §§, 11 § första och andra styckena, 13 §, 14 § tredje stycket, 21, 22, 24, 26, 27 och 43 §§* lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

48 §²

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får när det gäller föräldrabalken avse endast uppgifter som anges i följande lagrum

1 kap. 4 § föräldrabalken,

2 kap. 1, 4–6, 8 och 9 §§ föräldrabalken, dock inte befogenhet enligt 9 § att besluta att inte påbörja utredning eller att lägga ned en påbörjad utredning,

3 kap. 5, 6 och 8 §§ föräldrabalken,

7 kap. 7, 11 och 14 §§ föräldrabalken, dock inte befogenhet enligt 7 § att godkänna avtal som innefattar åtagande att utge engångsbelopp,

11 kap. 16 § andra stycket föräldrabalken.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte heller omfatta befogenhet att meddela beslut i frågor som avses i 25, 27 *eller*

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte heller omfatta befogenhet att meddela beslut i frågor som avses i 27 § denna

² Senaste lydelse 1988:1272.

28 § denna lag eller att fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt 5 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag eller enligt 9 § lagen (1964:143) om bidragsförskott.

lag eller att fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt 5 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag eller enligt 9 § lagen (1964:143) om bidragsförskott.

49 §

Om rätt att i vissa fall fatta beslut i socialnämndens ställe finns bestämmelser i 29 § första stycket samt i lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga och lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Om rätt att i vissa fall fatta beslut i socialnämndens ställe finns bestämmelser i lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga och lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

71 §

Var och en som får kännedom om att en underårig misshandlas i hemmet eller annars behandlas där på ett sådant sätt att det är fara för hans hälsa eller utveckling bör anmäla detta till socialnämnden.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt *de som är anställda hos sådana myndigheter* är skyldiga att genast till socialnämnden anmäla om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd. Detta gäller även läkare, lärare, sjuksköterskor och barnmorskor som inte har sådan anställning.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt *andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten* är skyldiga att genast till socialnämnden anmäla om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd. Detta gäller även *dem som är anställda hos sådana myndigheter* samt läkare, lärare, sjuksköterskor och barnmorskor som inte har sådan anställning.

Anmälningsplikt gäller även för dem som är verksamma inom kommunal familjerådgivning, om de i sin verksamhet får kännedom om att en underårig misshandlas i hemmet.

För dem som är verksamma inom kommunal familjerådgivning gäller *anmälningsplikt enligt andra stycket endast* om de i sin verksamhet får kännedom om att en underårig misshandlas i hemmet.

Myndigheter och befattningshavare som anges i andra stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av en underårigs behov av skydd.

Myndigheter, befattningshavare och yrkesutövare som anges i andra stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av en underårigs behov av skydd.

73 §

Socialnämndens beslut överklagas hos länsrätten *genom besvär*, om nämnden har meddelat beslut i fråga om

Socialnämndens beslut *får* överklagas hos länsrätten, om nämnden har meddelat beslut i fråga om

bistånd enligt 6 §,
medgivande enligt 25 §,

förbud enligt 27 eller 28 § eller
eftergift enligt 37 §.

*Besvär enligt första stycket får
inte föras mot beslut i fråga om bi-
stånd till annan.*

förbud enligt 27 §, eller

*Beslut i fråga om bistånd till an-
nan får inte överklagas enligt första
stycket.*

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. En länsrätt eller kammarrätt får dock förordna att dess beslut skall verkställas först sedan det har vunnit laga kraft.

*Vid handläggning i kammarrätt
av mål om förbud enligt 28 § skall
nämndemän ingå i rätten.*

75 §

Till böter döms den som

1. åsidosätter bestämmelserna i 25 § eller 31 § första stycket, om inte gärningen i sistnämnda fall är belagd med straff i lagen (1979:552) om internationell adoptionshjälp,

2. överträder förbud som har meddelats med stöd av 27 eller 28 §, 2. överträder förbud som har meddelats med stöd av 27 §,

3. utan tillstånd driver ett sådant hem för vård eller boende som avses i 69 §,

4. i strid mot ett förbud som har meddelats enligt 70 § fortsätter verksamheten vid ett hem för vård eller boende.

Allmänt åtal får väckas endast efter medgivande av socialnämnden, länsstyrelsen eller socialstyrelsen.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

2. Beträffande beslut enligt socialtjänstlagen (1980: 620) om flyttningsförbud och tillfälligt flyttningsförbud ges övergångsbestämmelser i anslutning till lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

3 Förslag till

1989/90:SoU15

Lag om ändring i föräldrabalken

Bilaga 1

Härigenom föreskrivs att 21 kap. 7 § föräldrabalken¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 kap.

7 §

Även om dom eller beslut som avses i 1 § inte föreligger, kan barnets vårdnadshavare, när barnet vistas hos någon annan, begära att länsrätten beslutar om åtgärd för att barnet skall överflyttas till vårdnadshavaren.

Länsrätten kan vägra att vidta den begärda åtgärden, om det av hänsyn till barnets bästa är påkallat att frågan om vårdnaden prövas av allmän domstol.

En åtgärd enligt första stycket får inte beslutas, om ett flyttningsförbud enligt lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga föreligger beträffande barnet.

I övrigt gäller 2 – 6 §§.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990. Äldre föreskrifter gäller fortfarande i fråga om flyttningsförbud som har beslutats med stöd av socialtjänstlagen (1980:620).

¹ Balken omtryckt 1983:485.

Härigenom föreskrivs att 41 § rättshjälpslagen (1972:429)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

41 §²

Rättshjälp genom offentligt biträde beviljas i mål eller ärende

1. hos utskrivningsnämnd eller psykiatriska nämnden angående intagning enligt 8, 9 eller 10 § eller utskrivning enligt 16 eller 19 § lagen (1966:293) om beredande av slutet psykiatrisk vård i vissa fall,

2. hos utskrivningsnämnd eller psykiatriska nämnden angående inskrivning i eller utskrivning från vårdhem eller specialistsjukhus enligt 35 § lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda,

3. angående beredande av vård enligt *lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga* eller omedelbart omhändertagande enligt 6 § *samma lag* eller angående upphörande av *sådan* vård enligt 5 § *samma lag* eller hos förvaltningsdomstol vid överklagande enligt 20 § första stycket i *samma lag*,

3. angående beredande av vård enligt 2 eller 3 §, omedelbart omhändertagande enligt 6 §, upphörande av vård enligt 21 §, *flyttningsförbud* enligt 24 § eller upphörande av *flyttningsförbud* enligt 26 § *lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga* eller hos *allmän* förvaltningsdomstol vid överklagande enligt 41 § första stycket i *samma lag*,

4. hos allmän förvaltningsdomstol angående beredande av vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall eller angående omedelbart omhändertagande enligt 13 § *samma lag*.

5. angående avvísning enligt utlänningslagen (1989:529), dock inte hos polismyndighet, såvida inte utlänningslagen enligt 6 kap. 2 eller 3 § utlänningslagen hållits i förvar längre än tre dagar.

6. angående utvisning enligt 4 kap. 3 eller 11 § utlänningslagen,

7. angående avvísning eller utvisning enligt lagen (1989:530) om åtgärder för att förebygga våldsdåd med internationell bakgrund (terroristlagen).

8. hos regeringen angående åtgärder som beslutas enligt 4 kap. 11 § utlänningslagen eller 17 § terroristlagen,

9. angående hemsändande av utlänningslag med stöd av 12 kap. 3 § utlänningslagen.

10. angående förverkande av villkorligt medgiven frihet enligt 26 kap. brottsbalken.

11. angående verkställighet utomlands av frihetsberövande påföljd enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m. eller lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.

12. angående utlämning enligt lagen (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling.

¹ Lagen omtryckt 1983:487.

² Senaste lydelse 1989:533.

13. angående kastrering enligt lagen (1944:133) om kastrering, om giltigt samtycke till åtgärden ej lämnats,

14. hos regeringen enligt 17 § andra stycket terroristlagen angående förordnande om tillämpning av 19–22 §§ samma lag,

15. hos allmän förvaltningsdomstol angående tillfälligt omhändertagande enligt 37 §, tvångsisolering enligt 38, 39 eller 41 § eller upphörande av tvångsisolering enligt 42 § smittskyddslagen (1988:1472).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 15 § och 4 kap. 18 § lagen (1962:381) om allmän försäkring¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

3 kap.

15 §²

Sjukpenning utgår ej för tid då den försäkrade

a) fullgör värnpliktstjänstgöring eller vapenfri tjänst eller genomgår militär grundutbildning för kvinnor;

b) är intagen i sådant hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga med stöd av 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket sagda lag;

b) är intagen i sådant hem som avses i 12 § lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga med stöd av 3 § sagda lag;

c) är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt;

d) i annat fall än under b) eller c) sagts av annan orsak än sjukdom tagits om hand på det allmännas bekostnad;

e) vistas utomlands i annat fall än då den försäkrade insjuknar medan han utför arbete som ett led i en här i riket bedriven verksamhet eller som sjöman anställd på svenskt handelsfartyg eller under sjukdom eller i fall som avses i 8 § andra stycket reser till utlandet med försäkringskassans medgivande.

För varje dag då en försäkrad bereds vård i ett sådant hem för vård eller boende eller familjehem enligt socialtjänstlagen (1980:620) som ger vård och behandling åt missbrukare av alkohol eller narkotika, skall sjukpenningen på begäran av den som svarar för vårdkostnaderna minskas på det sätt som framgår av 4 § andra stycket. Det belopp som sjukpenningen minskas med skall betalas ut till den på vars begäran minskningen har gjorts.

Utan hinder av första stycket utgår sjukpenning till försäkrad som avses under c) vid sjukdom som inträffar under tid då han får vistas utom anstalt och därvid bereds tillfälle att förvärvsarbeta.

4 kap.

18 §³

Bestämmelserna i 3 kap. 13 § första stycket, 16 § och 17 § första stycket a) och c) samt andra stycket tillämpas även i fråga om föräldrapenningförmåner. Bestämmelserna i 3 kap. 15 § och 17 § första stycket b) tillämpas även i fråga om tillfällig föräldrapenning.

Vid beräkning av antalet dagar med rätt till föräldrapenningförmån anses två dagar med halv eller fyra dagar med fjärdedels föräldrapenning som en dag.

Om en föräldrapenningförmån tillkommer en förälder som inte har fyllt 18 år, får försäkringskassan på framställning av socialnämnden besluta att föräldrapenningen helt eller delvis skall utbetalas till annan person eller till nämnden att användas till förälderns och familjens nytta.

¹ Lagen omtryckt 1982:120.

² Senaste lydelse 1989:219.

³ Senaste lydelse 1985:1000.

Är en kvinna vid tiden för förlossningen intagen i kriminalvårdsanstalt eller ett hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, får försäkringskassan på framställning av föreståndaren för inrättningen besluta, att den föräldrapenning som tillkommer kvinnan skall utbetalas till föreståndaren för att användas till kvinnans och barnets nytta.

Är en kvinna vid tiden för förlossningen intagen i kriminalvårdsanstalt eller ett hem som avses i 12 § lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga, får försäkringskassan på framställning av föreståndaren för inrättningen besluta, att den föräldrapenning som tillkommer kvinnan skall utbetalas till föreståndaren för att användas till kvinnans och barnets nytta.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

Lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt
personskadeskydd

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 §¹

Denna lag gäller ersättning av staten vid personskada och tillämpas på

1. den som fullgör tjänstgöring eller genomgår utbildning eller inskrivningsprövning enligt värnpliktslagen (1941:967), lagen (1966:413) om vapenfri tjänst, civilförsvarslagen (1960:74), 6 § lagen (1981:292) om tjänsteplikt för hälso- och sjukvårdspersonal samt veterinärpersonal m. m. eller lagen (1984:272) om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret.

2. den som medverkar i räddningstjänst eller i övning med räddningskår enligt räddningstjänstlagen (1986:1102) eller i räddningstjänst enligt 11 kap. 1 § andra stycket luftfartslagen (1957:297),

3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest.

3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i 12 § lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga, i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest.

Regeringen får föreskriva att lagen skall tillämpas även på den som frivilligt deltagar i verksamhet inom totalförsvaret eller i annat fall än som avses i första stycket deltagar i verksamhet för att avvärja eller begränsa skada på människor eller egendom eller i miljön.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

¹ Senaste lydelse 1988:1477.

Härigenom föreskrivs att 6 § kreditupplysningslagen (1973:1173)¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*6 §²

Uppgift om någons politiska eller religiösa uppfattning, ras eller hudfärg får icke insamlas, lagras eller vidarebefordras i kreditupplysningsverksamhet.

Uppgift om att någon misstänks eller har dömts för brott eller har avtjänat straff eller undergått annan påföljd för brott eller har varit föremål för åtgärd enligt socialtjänstlagen (1980:620), lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, 11–14 §§ polislagen (1984:387), lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m. m. eller utlänningslagen (1989:529) får ej utan medgivande av datainspektionen insamlas, lagras eller vidarebefordras i kreditupplysningsverksamhet. Detsamma gäller uppgift om sjukdom, hälsotillstånd eller liknande.

Uppgift om att någon misstänks eller har dömts för brott eller har avtjänat straff eller undergått annan påföljd för brott eller har varit föremål för åtgärd enligt socialtjänstlagen (1980:620), lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, 11–14 §§ polislagen (1984:387), lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m. m. eller utlänningslagen (1989:529) får ej utan medgivande av datainspektionen insamlas, lagras eller vidarebefordras i kreditupplysningsverksamhet. Detsamma gäller uppgift om sjukdom, hälsotillstånd eller liknande.

Medgivande som avses i andra stycket får lämnas endast om synnerliga skäl föreligger.

Vad som anges i andra stycket utgör ej hinder för att uppgift om näringsförbud insamlas, lagras eller vidarebefordras i kreditupplysningsverksamhet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990. Äldre föreskrifter gäller fortfarande i fråga om uppgift om att någon har varit föremål för åtgärd enligt lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

¹ Lagen omtryckt 1981:737.

² Senaste lydelse 1989:546.

Härigenom föreskrivs att 3 § brottsskadelagen (1978:413) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*3 §¹

Brottsskadeersättning utgår för sakskada i fall då brottet har begåtts av någon som var

1. intagen i kriminalvårdsanstalt.

2. intagen för vård i ett hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga,

2. intagen för vård i ett hem som avses i 12 § lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga,

3. intagen för vård i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,

4. häktad enligt beslut som hade verkställts, eller

5. underkastad motsvarande frihetsberövande i Danmark, Finland, Island eller Norge.

Första stycket tillämpas även på ren förmögenhetsskada, om särskilda skäl föreligger.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

¹ Senaste lydelse 1988:1479.

Lag om ändring i lagen (1989: 14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m. m. och om överflyttning av barn

Härigenom föreskrivs att 18 § lagen (1989: 14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m. m. och om överflyttning av barn skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §

Om det i ett mål om vårdnad om barn eller i ett mål om vård av barn enligt lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga framkommer att ansökan har gjorts om överflyttning av barnet enligt 11 § första stycket, får rätten inte besluta i frågan om vårdnaden eller vården förrän denna ansökan har prövats.

Om det i ett mål om vårdnad om barn eller i ett mål om vård av barn enligt lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga framkommer att ansökan har gjorts om överflyttning av barnet enligt 11 § första stycket, får rätten inte besluta i frågan om vårdnaden eller vården förrän denna ansökan har prövats.

Får rätten i ett mål som avses i första stycket underrättelse av centralmyndigheten om att ett barn, på sätt som sägs i 11 § andra stycket, olovligen har förts hit till landet eller olovligen hålls kvar här utan att ansökan har gjorts om överflyttning av barnet enligt 11 § första stycket, får rätten inte besluta i frågan om vårdnaden eller vården förrän det har förflutit en rimlig tid för att göra en sådan ansökan.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990. Äldre föreskrifter gäller fortfarande i fråga om mål om vård av barn enligt lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs att 1 och 6 §§ lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Om någon har begått ett brott innan han fyllt arton år, får åklagaren besluta att underlåta åtal enligt bestämmelserna i denna lag (åtalsunderlåtelse).

Åtalsunderlåtelse får beslutas, om den underårige blir föremål för sådan åtgärd som anges nedan och det med skäl kan antas att därigenom vidtas vad som är lämpligast för den underårige:

1. vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (1980:620),
2. vård eller annan åtgärd enligt lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, eller
2. vård eller annan åtgärd enligt lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga, eller

3. annan åtgärd som innebär att den underårige får hjälp eller stöd.

Åtalsunderlåtelse får också beslutas, om det är uppenbart att brottet har skett av okynne eller förhastande.

Vid bedömningen av om åtalsunderlåtelse skall meddelas skall åklagaren utöver vad som följer av andra och tredje styckena särskilt beakta den underåriges vilja att ersätta målsäganden för skada som uppkommit genom brottet eller att avhjälpa eller begränsa skadan.

Åtalsunderlåtelse får inte beslutas, om något väsentligt allmänt eller enskilt intresse därigenom åsidosätts.

Utöver vad som nu har sagts kan åtalsunderlåtelse meddelas enligt 20 kap. 7 § rättegångsbalken.

I fråga om åtalsunderlåtelse sedan åtal har väckts tillämpas 20 kap. 7 a § rättegångsbalken.

6 §²

Om någon, som med stöd av 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga har intagits i ett sådant hem som avses i 12 § nämnda lag, misstänks för att ha begått brott innan vården vid hemmet har avslutats, skall åklagaren, om brottet hör under allmänt åtal, pröva om åtal lämpligen bör ske. Innan åtalsfrågan avgörs, skall den som förestår vården vid hemmet höras, om det inte är obehövt.

Om någon, som med stöd av 3 § lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga har intagits i ett sådant hem som avses i 12 § nämnda lag, misstänks för att ha begått brott innan vården vid hemmet har avslutats, skall åklagaren, om brottet hör under allmänt åtal, pröva om åtal lämpligen bör ske. Innan åtalsfrågan avgörs, skall den som förestår vården vid hemmet höras, om det inte är obehövt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

¹ Senaste lydelse 1988:822.

² Senaste lydelse 1981:1286.

Härigenom föreskrivs att 24 § delgivningslagen (1970:428) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

24 §¹

Som fullt bevis att delgivning har skett på sätt som anges i intyget gäller intyg som i tjänsten utfärdas av stämningsman, tjänsteman vid svensk utlandsmyndighet, åklagare, polisman, kronofogde, exekutiv tjänsteman vid kronofogdemyndighet samt, vid delgivning med den som är intagen i kriminalvårdsanstalt, häkte, hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga och i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall eller rättspsykiatrisk klinik, tjänsteman vid anstalten. Samma vitsord tillkommer intyg av notarius publicus och intyg av nämndeman i tingsrätt vid delgivning för tingsrättens räkning.

Som fullt bevis att delgivning har skett på sätt som anges i intyget gäller intyg som i tjänsten utfärdas av stämningsman, tjänsteman vid svensk utlandsmyndighet, åklagare, polisman, kronofogde, exekutiv tjänsteman vid kronofogdemyndighet samt, vid delgivning med den som är intagen i kriminalvårdsanstalt, häkte, hem som avses i 12 § lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga och i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall eller rättspsykiatrisk klinik, tjänsteman vid anstalten. Samma vitsord tillkommer intyg av notarius publicus och intyg av nämndeman i tingsrätt vid delgivning för tingsrättens räkning.

Vid särskild postdelgivning har intyg av tjänsteman vid postverket sådant vitsord som anges i första stycket.

Intyg att delgivning skett på utrikes ort skall gälla som fullt bevis att delgivning skett på sätt som anges i intyget, om intygsgivarens behörighet styrkes av tjänsteman vid svensk utlandsmyndighet. Intyg om delgivning på utrikes ort gäller som fullt bevis även utan sådant bestyrkande som nyss nämnts, om detta följer av överenskommelse med främmande stat.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

¹ Senaste lydelse 1988:1480.

Lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 14 och 18 §§ lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*14 §²

Länsrätt prövar

1. mål enligt skatte-, taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna samt lagen (1989:479) om ersättning för kostnader i ärenden och mål om skatt, m. m. i den utsträckning som är föreskrivet i dessa författningar.

2. mål enligt socialtjänstlagen (1980:620), lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen (1988:153) om bistånd åt asylsökande m. fl., lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl., smittskyddslagen (1988:1472), lagen (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling, körkortslagen (1977:477) och lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m. m. och om överflyttning av barn, allt i den utsträckning som är föreskrivet i dessa lagar samt mål enligt 6 kap. 21 § och 21 kap. föräldrabalken.

1. mål enligt skatte-, taxerings-, uppbörds-, folkbokförings- och bilregisterförfattningarna samt lagen (1989:479) om ersättning för kostnader i ärenden och mål om skatt, m. m. i den utsträckning som är föreskrivet i dessa författningar.

2. mål enligt socialtjänstlagen (1980:620), lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen (1988:153) om bistånd åt asylsökande m. fl., lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl., smittskyddslagen (1988:1472), karantänslagen (1989:290), lagen (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling, körkortslagen (1977:477) och lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m. m. och om överflyttning av barn, allt i den utsträckning som är föreskrivet i dessa lagar samt mål enligt 6 kap. 21 § och 21 kap. föräldrabalken.

3. mål som avses i 24 § lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet.

4. mål som avses i 6 § första stycket lagen (1985:206) om viten.

Länsrätten i Östergötlands län prövar mål enligt luftfartslagen (1957:297) i den utsträckning som är föreskrivet i den lagen.

Förekommer vid mer än en länsrätt flera mål enligt skatte-, taxerings- eller uppbördsförfattningarna som har nära samband med varandra, får målen handläggas vid en av länsrätterna, om det kan ske utan avsevärd olägenhet för någon enskild. Närmare föreskrifter om överlämnande av mål mellan länsrätter meddelas av regeringen.

¹ Lagen omtryckt 1981:1323.

² Senaste lydelse 1989:542.

18 §³

Länsrätt är domför med en lagfaren domare ensam

1. när åtgärd som avser endast måls beredande vidtages,
2. vid sådant förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av annan länsrätt,

3. vid beslut som avser endast rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende,

4. vid beslut om återkallelse tills vidare av ett körkort, körkortstillstånd eller traktorkort eller om vägran tills vidare att godkänna ett utländskt körkort, när det är uppenbart att ett sådant beslut bör meddelas eller när omhändertagande beslutas enligt 23 § körkortslagen (1977:477),

5. vid beslut enligt luftfartslagen (1957:297) om försättande ur kraft av ett certifikat, elevtillstånd eller behörighetsbevis, när det är uppenbart att ett sådant beslut bör meddelas,

6. vid annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål.

Om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsutten rätt, är länsrätt domför med en lagfaren domare ensam vid beslut som inte innefattar prövning av målet i sak.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande av

1. mål om utdömande av vite,
2. mål enligt bevissäkringslagen (1975:1027) för skatte- och avgiftsprocessen, enligt lagen (1978:880) om betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter, om besiktning enligt fastighetstaxeringslagen (1979:1152), om handlings undantagande från taxeringsrevision, skatterevision eller annan granskning och om befrielse från skyldighet att lämna kontrolluppgift enligt taxeringslagen (1956:623),
3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga och 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt mål om tillfälligt omhändertagande enligt 37 § smittskyddslagen (1988:1472),
3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 § lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga och 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt mål om tillfälligt omhändertagande enligt 37 § smittskyddslagen (1988:1472),

4. mål enligt uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna med undantag av mål om arbetsgivares ansvarighet för arbetstagares skatt och mål enligt lagen (1984:668) om uppbörd av socialavgifter från arbetsgivare,

5. mål om uppdelning av taxeringsvärde enligt 20 kap. 15 § fastighetstaxeringslagen (1979:1152),

6. mål som avser ändring av taxerad inkomst med högst 5 000 kr.,

7. mål enligt skatte- och taxeringsförfattningarna i vilket beslutet överensstämmer med parternas samstämmiga mening,

8. mål om rättshjälp genom offentligt biträde i ett ärende hos en annan myndighet,

9. mål enligt körkortslagen (1977:477), om beslutet innebär att något körkortsingripande inte skall ske eller att varning meddelas eller om det är uppenbart att ett körkort, körkortstillstånd eller traktorkort skall återkallas eller att ett utländskt körkort inte skall godkännas,

10. mål enligt luftfartslagen, om beslutet innebär att varning meddelas

³ Senaste lydelse 1989:541.

eller om det är uppenbart att ett certifikat, elevtillstånd eller behörighetsbevis skall återkallas,

11. mål i vilket saken är uppenbar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 4 § och 31 kap. 1 § brottsbalken skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

7 kap.

4 §¹

Den som obehörigen skiljer ett barn under femton år från någon som har vårdnaden om barnet döms för *egenmäktighet med barn* till böter eller fängelse i högst sex månader, om gärningen inte utgör brott mot frihet. Detsamma gäller, om den som gemensamt med någon annan har vårdnaden om ett barn under femton år utan beaktansvärt skäl egenmäktigt bortför barnet eller om den som skall ha vårdnaden obehörigen bemäktigar sig barnet och därigenom själv tar sig rätt.

Till ansvar enligt första stycket döms också den som obehörigen skiljer ett barn under femton år från någon som vårdar barnet med stöd av lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, om gärningen inte utgör brott mot frihet eller främjande av flykt.

Till ansvar enligt första stycket döms också den som obehörigen skiljer ett barn under femton år från någon som vårdar barnet med stöd av lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga, om gärningen inte utgör brott mot frihet eller främjande av flykt.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, skall gärningsmannen dömas till fängelse i högst två år.

31 kap.

1 §²

Kan den som är under tjuogoett år och som begått brottslig gärning bli föremål för vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (1980:620) eller lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga får rätten överlämna åt socialnämnden att föranstalta om erforderlig vård inom socialtjänsten.

Kan den som är under tjuogoett år och som begått brottslig gärning bli föremål för vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (1980:620) eller lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga får rätten överlämna åt socialnämnden att föranstalta om erforderlig vård inom socialtjänsten.

Om brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet påkallar det, får jämte överlämnande till vård inom socialtjänsten dömas till dagsböter, högst etthundraåttio, vare sig böter har föreskrivits för brottet eller ej.

Om skada på egendom har uppkommit genom brottet och det bedöms vara ägnat att främja den dömdes anpassning i samhället, får rätten, i samband med överlämnande enligt första stycket, föreskriva att den dömden på tid och sätt som anges i domen skall biträda den skadelidande med visst arbete, som syftar till att avhjälpa eller begränsa skadan eller som

¹ Senaste lydelse 1983:486.

² Senaste lydelse 1988:942.

annars i belysning av brottets och skadans art framstår som lämpligt.
Sådan föreskrift får meddelas endast med den skadelidandes samtycke.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

Häriigenom föreskrivs att 4 § datalagen (1973:289)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §²

Tillstånd att inrätta och föra personregister som innehåller uppgift om att någon misstänks eller har dömts för brott eller har avtjänat straff eller undergått annan påföljd för brott eller har varit föremål för tvångsingripande enligt lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda eller utlänningslagen (1989:529) får endast om synnerliga skäl föreligger meddelas annan än myndighet som enligt lag eller annan författning har att föra förteckning över sådana uppgifter.

Tillstånd att inrätta och föra personregister som innehåller uppgift om att någon misstänks eller har dömts för brott eller har avtjänat straff eller undergått annan påföljd för brott eller har varit föremål för tvångsingripande enligt lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda eller utlänningslagen (1989:529) får endast om synnerliga skäl föreligger meddelas annan än myndighet som enligt lag eller annan författning har att föra förteckning över sådana uppgifter.

Tillstånd att inrätta och föra personregister som i övrigt innehåller uppgift om någons sjukdom, hälsotillstånd eller sexualliv eller uppgift om att någon fått ekonomisk hjälp eller vård inom socialtjänsten eller varit föremål för åtgärd enligt utlänningslagen får endast om särskilda skäl föreligger meddelas annan än myndighet som enligt lag eller annan författning har att föra förteckning över sådana uppgifter.

Tillstånd att inrätta och föra personregister som innehåller uppgift om någons ras, politiska uppfattning, religiösa tro eller övertygelse i övrigt får meddelas endast om särskilda skäl föreligger.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990. Äldre föreskrifter gäller fortfarande i fråga om uppgift om att någon har varit föremål för tvångsingripande enligt lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

¹ Lagen omtryckt 1982:446.

² Senaste lydelse 1989:544.

Härigenom föreskrivs att 41 § värnpliktslagen (1941:967)¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*41 §²

Såsom laga förfall enligt denna lag anses att någon är intagen i sådant hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga med stöd av 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket sagda lag, intagen i häkte eller kriminalvårdsanstalt eller att han är sjuk eller genom annan omständighet, som han ej bort förutse eller som eljest utgör giltig ursäkt, hindrats att fullgöra vad som ålegat honom.

Såsom laga förfall enligt denna lag anses att någon är intagen i sådant hem som avses i 12 § lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga med stöd av 3 § sagda lag, intagen i häkte eller kriminalvårdsanstalt eller att han är sjuk eller genom annan omständighet, som han ej bort förutse eller som eljest utgör giltig ursäkt, hindrats att fullgöra vad som ålegat honom.

Värnpliktig som är inskriven i sjömansregister skall anses ha laga förfall när han är anställd som sjöman enligt sjömanslagen (1973:282) på svenskt handelsfartyg i när- eller fjärrfart.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

¹ Lagen omtryckt 1969:378.

² Senaste lydelse 1981:38.

Lag om ändring i folkbokföringslagen (1967:198)

Härigenom föreskrivs att 24 § folkbokföringslagen (1967:198)¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*24 §²

Intagning på sjukvårdsinrättning ändrar icke den intagnes kyrkobokföring. Förhållanden som inträffar efter intagningen beaktas vid kyrkobokföringen, som om han ej varit intagen på sjukvårdsinrättningen.

Första stycket äger *motsvarande tillämpning* i fråga om den som *intages* eller *intagits* i kriminalvårdsanstalt eller i sådant hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Den som frigivits villkorligt från kriminalvårdsanstalt anses vid kyrkobokföring vara intagen i anstalten även under prövotiden.

Första stycket *skall tillämpas också* i fråga om den som *tas in* eller *har tagits in* i kriminalvårdsanstalt eller i sådant hem som avses i 12 § lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Den som frigivits villkorligt från kriminalvårdsanstalt anses vid kyrkobokföring vara intagen i anstalten även under prövotiden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 1985:1121.

² Senaste lydelse 1981:232.

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 2 § skollagen (1985:1100) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

10 kap.

2 §

Under vistelse i ett sådant hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall skolpliktiga barn, som inte lämpligen kan fullgöra sin skolplikt på annat sätt, fullgöra den genom att delta i utbildning vid hemmet. Sådan utbildning skall anordnas genom huvudmannens försorg. Den skall med nödvändiga avvikelser motsvara utbildningen i grundskolan.

Under vistelse i ett sådant hem som avses i 12 § lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall skolpliktiga barn, som inte lämpligen kan fullgöra sin skolplikt på annat sätt, fullgöra den genom att delta i utbildning vid hemmet. Sådan utbildning skall anordnas genom huvudmannens försorg. Den skall med nödvändiga avvikelser motsvara utbildningen i grundskolan.

Inte längre skolpliktiga som vistas i hem som avses i första stycket skall genom huvudmannens försorg ges möjlighet att få sådan utbildning som de behöver och inte lämpligen kan få på annat sätt.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om utbildningens närmare innehåll, dess organisation och tillsynen över den.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

Lag om ändring i utlänningslagen (1989:529)

Härigenom föreskrivs att 12 kap. 3 § utlänningslagen (1989:529) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

12 kap.

3 §

Regeringen får meddela föreskrifter om hemsändande av utlänningar, som inte är flyktingar och som har tagits om hand enligt lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall eller 35 § lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda jämförd med 6 § lagen (1985:569) om införande av lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.

Regeringen får meddela föreskrifter om hemsändande av utlänningar, som inte är flyktingar och som har tagits om hand enligt lagen (1989:000) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall eller 35 § lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda jämförd med 6 § lagen (1985:569) om införande av lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.

Efter avtal med annat land om behandling av fripassagerare får regeringen föreskriva avvikelser från bestämmelserna i denna lag samt meddela de föreskrifter i övrigt som behövs för tillämpning av avtalet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

Av utskottet framlagt förslag till ändring i lagförslaget såvitt avser lag med särskilda bestämmelser om vård av unga, 12 §

Regeringens förslag

För vård av unga som på någon grund som anges i 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn skall det finnas *hem som är anpassade för sådan tillsyn*. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, socialstyrelsen beslutar vilka hem som skall vara sådana hem.

Utskottets förslag

För vård av unga som på någon grund som anges i 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn skall det finnas *särskilda ungdomshem*. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, socialstyrelsen beslutar vilka hem som skall vara sådana hem.

Innehållsförteckning

1989/90:SoU15

Sammanfattning	1
Propositionen	2
Motioner	3
Motioner väckta med anledning av proposition 1989/90:28	3
Motioner väckta under allmänna motionstiden 1989 ...	6
Utskottet	8
Bakgrund	8
Propositionsförslaget i huvuddrag	9
Frågan om avslag på propositionens förslag och begäran om nytt förslag	10
En parlamentarisk beredning	11
Förhållandet mellan socialtjänstlagen och LVU m.m. ...	12
Kriterier för beredande av vård	13
Precisering av förutsättningarna för beredande av vård	14
Begreppet "påtaglig risk"	15
Begreppet "något annat förhållande i hemmet"	16
Begränsning av möjligheterna till tvångsvård	17
Begreppet "annat socialt nedbrytande beteende" ...	18
Ansökan om vård m.m.	20
Omedelbara omhändertaganden m.m.	22
Särskilda ungdomshem m.m.	26
Invandrarungdomars behov	38
Alternativa vårdformer	39
Kontakten mellan den unge och föräldrarna m.m.	39
Öppenvårdstvång m.m.	42
Flyttningsförbud	46
Vårdsnadsöverflyttningar	47
Behovet av utbildningsinsatser	50
Samordnade insatser m.m.	51
Behovet av dokumentation	54
Anmälningsskyldigheten enligt 71 § socialtjänstlagen ...	55
Vittnesplikten	59
Offentligt biträde för barnet m.m.	61
Olika brottsförebyggande insatser m.m.	63
Övriga frågor	65
Hemställan	68
Reservationer	72
Särskilt yttrande	81
Bilaga 1 I propositionen framlagda lagförslag	82
Bilaga 2 Av utskottet framlagt förslag	115